

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 7 лютага 1986 г. № 6 (3312)

© Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

УНУМАРЫ:

**Не можам
спыняцца
на дасягнутым**

Выступленне старшыні
праўлення Саюза пісьменні-
каў Беларусі на XXX з'ез-
дзе КПБ.

●
**РЭПАРТАЖ
З АДКРЫЦЦЯ
У ЖУРАВІЧАХ
МУЗЕЯ
АНДРЭЯ
МАКАЕНКА**

●
ПАЭЗІЯ
Новыя вершы
Анатоля ВЯРЦІНСКАГА
і Аляксея ЗАРЫЦКАГА

●
Пятро ПРЫХОДЗЬКА
УВАСКРАШЭННЕ
Балада памяці

●
Леанід ЛЕВАНОВІЧ
ПАПЛАВОК
АПавяданне

●
Валянціна КУЛЯШОВА
А Л Е С Я
з «Кнігі пра бацьку»

Зімовае ранне.

Фотаэцюд А. БАЙДАК.

ІНФАРМАЦЫЙНАЕ ПАВЕДАМЛЕННЕ аб пленуме ЦК КП Беларусі

31 студзеня адбыўся пленум Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі, выбранага XXX з'ездам КПБ.

Першым сакратаром і членам Бюро ЦК КПБ выбран таварыш М. М. Слюнькоў.

Другім сакратаром і членам Бюро ЦК КПБ выбран таварыш Г. Г. Барташэвіч, сакратарамі і членамі Бюро ЦК КПБ—таварышы А. Т. Кузьмін, У. А. Ляпешкін, М. І. Дземянцей, Ю. Б. Колакалаў.

Пленум выбраў членамі Бюро ЦК КПБ таварышаў Г. С. Таразевіча, М. В. Кавалёва, В. Г. Малева, В. І. Борыса, У. Г. Еўтуха, М. І. Лагіра, А. А. Малафеева, М. Н. Полазава, Ю. М. Хусайнава, У. М. Шуралёва.

Кандыдатам у члены Бюро ЦК КПБ выбран таварыш В. В. Гурын.

Пленум зацвердзіў загадчыкаў аддзелаў ЦК КПБ: арганізацыйна-партыйнай работы — В. І. Борыса; прапаганды і агітацыі—С. Я. Паўлава; навукі і навучальных устаноў — М. І. Дземчука; культуры — І. І. Антановіча; цяжкай прамысловасці—А. І. Трутнева; машынабудавання — В. Д. Бысенку; хімічнай прамысловасці — А. В. Бядзінку; лёгкай прамысловасці і тавараў народнага спажывання — М. Ц. Гулева; будаўніцтва і гарадской гаспадаркі — Ю. Б. Колакалава; транспарту і сувязі — І. В. Філатчанкава; сельскай гаспадаркі і харчовай прамысловасці — А. І. Цішкевіча; гандлю і бытавога абслугоўвання — Л. Л. Лапо; эканамічнага—Р. М. Вячорку; адміністрацыйных органаў — П. С. Адамовіча; замежных сувязей — С. А. Броннікава; агульнага аддзела — Г. Г. Яршова; кіраўніком спраў ЦК КПБ — У. Л. Паўлюкевіча.

Старшынёй парткамісіі пры ЦК КПБ зацверджан В. Ц. Галаван.

Пленум зацвердзіў рэдактарам газет: «Звязда»—А. А. Тоўсціка; «Советская Белоруссия» — А. К. Зініна; «Сельская газета» — Л. К. Толкача; часопіса «Коммунист Белоруссии»—Г. В. Будая.

НЕЎМІРУЧАСЦЬ ЛЕНІНСКАЙ СПАДЧЫНЫ

Выйшаў на беларускай мове першы том Выбранных твораў У. І. Леніна ў 10 тамах. Ён падрыхтаваны да друку Інстытутам гісторыі партыі пры ЦК КПБ і выдавецтвам «Беларусь». Гэта першае пасля выпушчанага Збору твораў У. І. Леніна маштабнае выданне на беларускай мове асноўных прац праўдзіра.

Яно ўключае работы па важнейшых пытаннях: стварэння партыі новага тыпу, гісторыі трох расійскіх рэвалюцый, перамогі Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі і абароны яе заваяў, будаўніцтва першай у свеце дзяржавы рабочых і сялян, аб заканамернасцях і прынцыпах сацыялізму і камунізму.

Выбраныя творы адрасаваны самаму шырокаму колу чытачоў — школьнікам і студэнтам, аспірантам і выкладчыкам, ра-

ботнікам сродкаў масавай інфармацыі і вучоным, партыйнаму, савецкаму, камсамольскаму і прафсаюзнаму актыву.

Першы том змяшчае творы перыяду 1894—1900 гадоў — «Што такое «прыяцелі народа» і як яны ваююць супраць сацыял-дэмакратаў?», «Эканамічны змест народніцтва і крытыка яго ў кнізе П. Струва», «Фрыдрых Энгельс», «Ад якой спадчыны мы адмаўляемся?», «Задачы рускіх сацыял-дэмакратаў» і некаторыя іншыя работы, галоўным чынам прысвечаны абгрунтаванню неабходнасці стварэння пралетарскай партыі.

У гэтым годзе плануецца выпускі і другога тома, у які ўключана работа «Развіццё капіталізму ў Расіі. Працэс утварэння ўнутранага рынку для буйной прамысловасці».

БЕЛТА.

НАШЫ ГОСЦІ

ПРАЦЯГ СЯБРОўСТВА

Беларускія пісьменнікі і польскія госці за «круглым сталом» у канферэнц-зале Дома літаратара.

Далейшы працяг атрымліваюць творчыя ўзаемасувязі і кантакты паміж Польскай Народнай Рэспублікай і Беларускай ССР. Пацвярджаюць гэта знаходжанне дэлегацыі пісьменнікаў, перакладчыкаў, выдаўцоў з братаў рэспублікі на чале з вядомым перакладчыкам, прафесарам Фларыянам Няўважымым, якая прыехала ў Савецкі Саюз па запрашэнні Таварыства савецка-польскай дружбы.

Госці пазнаёміліся са знакамітымі мясцінамі Мінска, культурным жыццём горада-героя. У прыватнасці, яны паглядзелі ў Беларускай дзяржаўнай акадэмічным тэатры імля Янікі Купалы спектакль «Радавыя» па п'есе А. Дударова.

Польскія сябры былі прыняты ў Саюзе пісьменнікаў рэспублікі. На сустрэчы, якую вёў старшыня праўлення СП БССР

Максім Танк, прысутнічалі першы сакратар праўлення Ніл Гілевіч, сакратары Васіль Зуёнак, Барыс Сачанка, Іван Чыгрынаў, сакратар партыйнага бюро пісьменніцкай арганізацыі Віктар Карамазав, народны пісьменнік Беларусі Янка Брыль, вядомы пісьменнік, перакладчык, літаратуразнаўца Іван Пташнінаў, Вячаслаў Адамчык, Анатоль Кудравец, Язэп Семянжон, Міхась Стральчык, Адам Мальдзіс, Васіль Сёмуха, Аляксандр Ванкарэм Нікіфаровіч, Аляксей Гардзіцін, Іван Чарота, Сямён Букчын, Міхась Кенька, Язэп Янушкевіч.

Адбылася шчырае, зацікаўленае гаворнае аб творчых кантактах і ўзаемасувязях паміж беларускай і польскай літаратурамі, далейшай актывізацыі перакладчыцкай дзейнасці.

С. ВЕТРАУ.
Фота Ул. КРУКА.

Не можам спыняцца на дасягнутым

Выступленне старшыні праўлення СП БССР Максіма ТАНКА на XXX з'ездзе Кампартыі Беларусі

Таварышы! Прадз'ездаўскія партыйныя дакументы аб паскарэнні сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны, інтэнсіфікацыі грамадскай вытворчасці, удасканалення сістэмы кіравання, павышэння ролі навукі — дакументы выключнай значнасці, якія маюць непасрэдна адносіны да літаратуры і мастацтва і ставяць перад імі літаратарам творчай інтэлігенцыі рэспублікі новыя адказныя задачы.

Мы слухна гаворым, што літаратура — памочнік партыі. Але пры гэтым мы заўсёды павінны помніць, што сапраўдным памочнікам партыі літаратура можа быць тады, калі яна не будзе толькі ісці за жыццём, не будзе абмяжоўваць сябе роляй каментатара падзей, а самастойна сваімі сродкамі працікае ў глыбіні рэчаіснасці і выявіць праўду, інакш яна згубіць свае пазнавальныя і выхавальныя функцыі, свае неад'емныя ўласцівасці, за якія яе так цаніў У. І. Ленін.

Сёння ўсе мы адчуваем здаровы і дабратворны подых перамены ва ўсіх сферах нашай сацыяльна-эканамічнага і духоўна-культурнага жыцця.

Але, каб хутчэй нашы планы здзяйсняліся, неабходна ўзняць грамадскі прэстыж добра сумленнай, высакароднай работы, прафесійнага майстэрства, што наша партыя і ставіць сёння перад кожным з нас. І няма сумнення, што гэта будзе зроблена, бо народ аднадушна падтрымае гэты курс партыі — курс на насыпныя пошукі шляхоў ленінскага ажыццяўлення ідэалаў камунізму.

Вельмі слухна і акрыляюча было сказана тав. М. С. Гарбачовым на красавіцкім (1985 г.) Пленуме ЦК:

«Усё лепшае, што створана савецкай літаратурай і мастацтвам, заўсёды было неаддзельным ад галоўных спраў і клопатаў партыі і народа».

Заўсёды, на пачатку новага значнага этапу ў эканамічна-сацыяльным і духоўным развіцці грамадства, ёсць патрэба звярнуцца назад, крытычна паглядзець на пройдзены шлях, штосці ўзяць адтуль для будучага, а ад нечага, аджыўшага, адмовіцца.

Усім вядома, якой шчодрой сваімі багаццямі з'яўляецца наша краіна. Толькі валодаючы гэтымі багаццямі, мы, на вялікі жаль, яшчэ не навучыліся дбайна берагчы і скарыстоўваць кожную жменьку зерна, кожную тону руды, сталі, нафты, кожны кілават электраэнергіі. А даўно пара канчаць з усякай безгаспадарчасцю і безадказнасцю.

І ў гэтым велізарную ролю іграе названы ў прадз'ездаў-

скіх дакументах чалавечы фактар, ад якога залежыць і паскарэнне развіцця нашай вытворчасці і эфектыўнае функцыянаванне савецкага грамадства і яго далейшае развіццё творчай энергіі і дзейнасці.

Нядаўна «Літаратурная газета» на гэту тэму надрукавала развагі Героя Сацыялістычнай Працы Чыкірова. У гады вайны, будучы 15-гадовым падлеткам, ён замяніў сталага токара, які пайшоў на фронт. І вось аднойчы на завод прыйшоў салдацкі трыкутнік з надпісам: «Рабочаму, які працуе ў другім радзе на трэцім станку справа». Гэтым рабочым аказаўся падлетак Чыкіроў. Яму і ўручылі пісьмо. А ў ім былі такія словы: «Дарагі таварыш! Піша табе былы токар нашага завода Тарноў Сяргей Кузьміч. Цяпер я страляк разведроты. Рабіў я якраз на тым станку, за якім ты цяпер стаіш. Не ведаю, малады ты ці ўжо ва ўзросце, а можа быць, наогул жанчына. Але знай, што станок наш стары. За ім асабліва прыгляд патрэбны. Звяртай увагу на фрыкцыён. Цягне ён, як ведаеш, слаба. Таму рэзка не перакладай. Я ведаю, што з народам у вас там цяпер туга. Старайся без слесараў абыходзіцца. Сам наладжвай станок. Цяпер за двух рабіць трэба».

Значыць, і там на фронце жыў гэты чалавек заводам, сваёй работай, веруў, што вайна міне і ён вернецца да мірнай працы, зноў стане за свой станок. Ды не вярнуўся. А падлетак, які прыняў ад яго на заводзе эстафету, вырас да генеральнага дырэктара станкабудаўнічага аб'яднання.

І як не пагадзіцца з Чыкіровым, што адносіны Тарнова да роднага завода, яго разуменне абавязку перад Радзімай, перад самім сабой і ёсць гэты самы чалавечы фактар у яго вышэйшым праяўленні.

І таму мы, пісьменнікі, заўсёды павінны помніць словы вялікага Горкага, што жыццё ўскладае на нас строгую адказнасць за нашу работу, ставіць нас не толькі ў традыцыйную для рэалістычнай літаратуры пазіцыю «судзіць свету і людзей», «крытыкаў жыцця», але і абавязак непасрэднага ўдзелу ў будаўніцтве новага жыцця, у працэсе «пераўтварэння свету».

У гэтым сэнсе мы яшчэ ў вялікім даўгу перад чытачамі, асабліва, калі гутарка ідзе аб сённяшніх станоўчых героях, якія жывуць поруч з намі, з якімі сустракаемся і ў цэхах заводаў, на калгасных палях, на новабудоўлях. Колькі іх, гэтых герояў, сёння прысутнічае тут у гэтай зале, на нашым форуме камуністаў рэспублікі, і якіх яшчэ не хапае ў нашых творах!

Зразумела, што пісаць пра сучаснасць без той дыстанцыі,

з якой усё бачыцца больш выразна, заўсёды было і будзе нялёгка. Але быць пісьменнікам мінулага — мы спазніліся нарадзіцца, быць пісьменнікам будучыні, відаць, гэта шчасце выпадзе нашым нашчадкам. І таму ў цэнтры нашай увагі павінна быць сучаснасць з усімі сваімі складанымі пытаннямі і праблемамі, спадзяваннямі і трывогамі.

І так, якім жа было мінулае пяцігоддзе для беларускай літаратуры? Мне здаецца, досыць плённым. Амаль ва ўсіх жанрах шмат з'явілася твораў, якія прыхільна былі сустрэты і літаратурнай грамадскасцю і чытачамі. Лепшыя з іх былі адзначаны Дзяржаўнымі прэміямі СССР і БССР і іншымі літаратурнымі прэміямі, а на Міжнародным маскоўскім міжнародным кірмашы ў 1985 годзе толькі адным выдавецтвам «Мастацкая літаратура» было падпісана больш як 40 кантрактаў на выданне за мяжой нашых твораў.

Каб не быць галаслоўным, я назаву толькі паасобна з іх. Гэта кнігі нашых народных — І. Шамякіна «Петраград — Брэст», В. Быкава «Знак бяды», П. Панчанкі «Дзе начуе жаваранак», Я. Брыля «Сёння і памяць», побач з імі раманы і апавесці І. Пташнікава, В. Адамчыка, А. Кудраўца, І. Чыгрынава, І. Навуменкі, Б. Сачанкі, А. Адамовіча, В. Казько, В. Карамазова, А. Кулакоўскага, А. Жука, драмы А. Дударова.

Плённым было мінулае пяцігоддзе і ў пазіі, аб чым сведчаць пазмы і вершы М. Лужаніна, К. Кірэнкі, В. Віткі, Р. Барадуліна, Г. Бураўкіна, Я. Сіпакова, В. Зуёнка, Н. Гілевіча, С. Законнікава, А. Вярцінскага, П. Макаля, Д. Бічэль-Загнетавай, А. Грачанікава, Я. Янішчыц і іншых.

І ўсё ж мы не можам спыняцца на дасягнутым, на тым, што зроблена. Асабліва сягоння, калі партыя прыступіла да выканання сваіх грандыёзных планаў.

Таму наша літаратура павінна больш актыўна і дзейна агітаваць і несці да чытачоў праўду ленінскіх ідэй, праўду жыцця, выступаць супраць негатывных з'яў, варожай прапаганды і ўсяго таго, супроць чаго змагаецца наша партыя.

Мы жывём у бурны і трывожны час. Нельга ні на мінуту забываць аб нашай пільнасці, бо над светам па віне імперыялістычных цемрашалаў нависла небяспека атамнага знішчэння. Як вядома, ініцыятыва Савецкага Саюза — ачышчэнне планеты ад смяротнага ядзернага грузу — ускалыхнула ўвесь свет. У магутным усенародным пратэсце барацьбітоў за мір гучыць і голас усіх са-

РАСКАЗВАЕ

ВАСІЛЬ ЗУЁНАК

Вечары з цыкла «Пісьменнік у замежнай паездцы», якія не першы год праводзіць Дом літаратара, карыстаюцца нязменнай цікавасцю. Так было і на гэты раз, калі ў аўторак прысутныя змаглі паслухаць сакратара праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Васіля Зуёнка, які, як вядома, прымаў удзел у рабоце XXXX сесіі Арганізацыі Аб'яднаных Нацый.

Член дэлегацыі Беларускай ССР, В. Зуёнак раскажаў аб рабоце юбілейнай сесіі гэтай аўтарытэтай міжнароднай арганізацыі, падзяліўся ўражаннямі ад знаходжання ў Злучаных Штатах Амерыкі. Асабліва увага была звернута на мірныя ініцыятывы Савецкага Урада, накіраваныя на прадукцыйнае ядзернай вайны, захаванне міру на планеце.

М. ЛЯВОЦКІ.

ПРЭМ'ЕРЫ

Сцэна са спектакля

Спектакль «Апошні наведвальнік» па п'есе В. Дазорцава Гомельскі абласны рускі драматычны тэатр прывітаў XXVII з'ездзе КПСС. Пастаноўку ажыццявіў рэжысёр Г. Прымак, Мастак-пастаноўшчык Ф. Розаў.

У ролях заняты заслужаны артыст БССР Ю. Шафер, ачальнік артыстаў РСФСР Ю. Трашкеў, артысты В. Беднашэя, Г. Анчышкіна і іншыя. Тэкст і фота М. ВЯЛЬКОВІЧА.

векціх, у тым ліку і беларускіх пісьменнікаў.

Духовная атмосфера, створаная ў наш час у краіне, патрабуе ад літаратуры большай сацыяльнай актыўнасці, грамадзянскай смеласці і мастацкай патрабавальнасці і большай увагі да выхавання маладой змены, якой часта не хапае асноўнай школы — школы жыцця.

У барацьбе за сапраўдную літаратуру асабліва роля належыць нашай баявой публіцыстыцы, якая павінна б была быць больш адчувальнай ва ўсіх літаратурных жанрах і прынцыповай, партыйнай крытыцы, здольнай стварыць належны заслон супраць шэраці ў літаратуры, густаўшчыны, прыцельскаму захвальванню. Праўда, што граха таіць, і ў самім пісьменніцкім асяроддзі мы яшчэ не можам пахваліцца цярпымымі адносінамі да справядлівай крытыкі, хоць амаль на кожным нашым сходзе абяцаем выправіць гэты недахоп.

І апошняе. Нам, пісьменнікам, трэба і далей мацаваць кантакты і сувязі з братнімі літаратурамі нашай краіны. Мы, беларускія пісьменнікі, з'яўляючыся адным з атрадаў шматнацыянальнай савецкай літаратуры, абавязаны, вядома, найперш на традыцыі і духоўны вопыт свайго народа, імкнёмся як мага ярчэй і глыбей адлюстроўваць жыццё роднай рэспублікі. Але чым цяжэй нацыянальная культура звязана з іншымі, чым больш атэнсіўна ўбірае яна ў сябе тое, што было інтэрнацыянальным характарам у духоўным і мастацкім вопыце іншых народаў, тым хутчэй яна развіваецца, тым большы ўклад уносіць яна ва ўзбагачэнне духоўнага жыцця ўсяго нашага грамадства.

У новай рэдакцыі Праграмы падкрэслена: «Галоўная лінія ў развіцці літаратуры і мастацтва — умацаванне сувязі з жыццём народа, праўдзівае і высокамастацкае адлюстраванне сацыялістычнай рэчаіснасці, натхнёнае і яркае раскрыццё новага, перадавога і страснае выкрыванне ўсяго, што перашкаджае руху грамадства наперад».

Задачы, якія стаяць перад краінай, — тыя ж задачы і перад літаратурай і мастацтвам: служэнне справе народа, справе камунізму. І з гэтымі задачамі мы штодзённа павінны звяртаць сябе, свае планы, усю сваю творчую работу.

Мы ў партыю ўступілі,
Каб свет не ведаў слёз,
Пакутаў і насілля,
Не панавалі злы лёс.

Каб войны і нягоды
Не нішчылі зямлю,
Ядналіся народы
У братэрскую сям'ю.

Каб горда і высока
Палаў свабоды сцяг...
Хоць зналі, што нялёгка
Нам будзе гэты шлях.

Што давядзецца, можа,
Нямала перапыць,
Агонь байніц варожых
Не раз грудзямі гасіць.

Ды толькі шляхам гэтым —
Адзіным у жыцці —
Да заповітнай мэты
Нам суджана дайсці.

СЦЯГІ- ПЕРАМОЖЦАМ

Калегія Дзяржкамвыда СССР і ЦК прафсаюза работнікаў культуры падвялі вынікі сацыялістычнага спаборніцтва ў чацвёртым квартале 1985 года калектываў выдавецтваў, прадпрыемстваў і арганізацый паліграфіі і кніжнага гандлю. Пераходны Чырвоны сцяг Дзяржкамвыда СССР і ЦК прафсаюза работнікаў культуры сярод іншых прысуджаны выдавецтву «Мастацкая літаратура», Мінскаму паліграфічнаму вытворчаму аб'яднанню імя Якуба Коласа, гомельскай фабрыцы «Палесдрун», Мазырскай аб'яднанай друкарні, Магілёўскаму аблніггандлю. Г. ЛОСЕУ.

ХОЧАШ лепш пазнаць паэта — завітай да яго на радзіму. Выслоўе гэтае праўдзівае ў дачыненні не

толькі да паэта, а да кожнага сапраўднага пісьменніка, творцы і майстра свайго справы. Народны пісьменнік Беларусі Андрэй Макаёнак менавіта такім творцам быў. Але чаму быў? «Школа Макаёнка» не толькі ў беларускай, але і ва ўсёй савецкай літаратуры паранейшаму вабіць да сябе кожнага, хто хоча паспрабаваць свой талент у драматургіі. Працягваецца на тэатральных падмостках краіны жыццё яго герояў. А ў сэрцах папелнікаў па пяру, усім, каму давядзецца сустракацца з пісьменнікам, жыве вобраз чулага і дасціпнага чалавека, прыпыповага грамадзяніна, сумленнага і патрабавальнага камуніста.

Дык вось, каб лепш уведаць, дзе вытокі макаёнкаўскага фе-

У прэзідыуме літаратурнага вечара.

У Журавічы, да Андрэя Макаёнка

номена, трэба з'ездзіць у Журавічы...

Пісьменнік нарадзіўся ў вёсцы Борхаў Рагачоўскага раёна, аднак Журавічы, куды ў хуткім часе пераехаў працаваць старшынёй тутэйшага калгаса яго бацька, у жыцці драматурга займаюць асаблівае месца. Тут ён вучыўся ў сярэдняй школе, тут перад прызывам у 1939 годзе ў Чырвоную Армію пэўны час працаваў масавіком у тагачасным раённым ДOME культуры, сюды вярнуўся цяжка паранены ў сорок чацвёртым і быў абраны сакратаром райкома камсамола. Неўзабаве

Журавіцкі раён ліквідавалі, іншыя шляхі-дарогі павялі сялянскага сына, ды Журавічы ў яго сэрцы назаўсёды засталіся дарагой прыстанню.

Не выпадкова, калі прымаляся ўрадавая пастанова аб увекавечанні памяці выдатнага пісьменніка і грамадскага дзеяча, сярод іншых мер гаварылася і аб прысваенні Журавіцкай сярэдняй школе імя Андрэя Макаёнка. Прайшоў яшчэ некаторы час, і было вырашана стварыць у гэтай школе музей народнага пісьменніка. Ініцыятыву настаўнікаў і вучняў ухвалілі і падтрымалі мясцо-

выя партыйныя і савецкія работнікі. Вельмі дапамаглі ў зборы матэрыялаў родныя і блізкія пісьменніка, яго сябры. Пайшлі насустрач Саюз пісьменнікаў рэспублікі, Літаратурны музей Янкі Купалы, а таксама мясцовы калгас «12 гадоў Кастрычніка», мэблевая фабрыка, іншыя ўстановы і арганізацыі.

Пад музей быў выдзелены вялікі пакой у адным з будынкаў. Пакрысе ён папаўняўся экспанатамі, і вось прыйшоў, нарэшце, жаданы час урачыстага адкрыцця музея. У Журавічы прыехалі прадстаўнікі гаркома партыі і гарвыканкома, дэлегацыя пісьменнікаў на чале з сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў БССР І. Чыгрынавым, родныя А. Макаёнка.

Гасцей вітаюць піянеры. Дырэктар Журавіцкай сярэдняй школы імя А. Макаёнка Я. Загорскі прадстаўляе права адкрыць музей першаму сакратару Рагачоўскага гаркома партыі А. Андрэеву і І. Чыгрынаву. Разразаецца чырвоная стужка, і пачынаецца першая экскурсія. Яе праводзяць настаўнікі, вучні, расказваючы аб жыццёвым і творчым шляху свайго выдатнага земляка. Гаворка падмацоўваецца знаёмствам з экспанатамі: фотаздымкамі, малюнкамі, кнігамі, асабістымі рэчамі пісьменніка, тэатральнымі афішамі і праграмкамі...

Пасля ўсе сабраліся ў мясцовым ДOME культуры, дзе адбыўся ўрачысты вечар, прысвечаны жыццю і творчасці А. Макаёнка, які вёў старшыня Журавіцкага сельскага Савета М. Еўмянкоў. Да прысутных звяртаецца першы сакратар Рагачоўскага гаркома партыі А. Андрэев. Нагадваючы асноўныя моманты з жыцця і творчасці знакамітага земляка, ён падкрэслівае, што рагачоўская зямля багатая на таленты. Яна звязана з імямі К. Саннікава, А. Жаўрука, М. Сурначова, Ю. Пшыркова, М. Лынькова і іншых вядомых дзеячаў нацыянальнай літаратуры і культуры, хто нарадзіўся ці жыў тут. І ўсё ж імя А. Макаёнка асабліва дарагое землякам. Гэта быў чалавек вялікага творчага палёту, актыўнага жыццёвага пошуку, выдатны майстар слова, які напісаў п'есы, што ўвайшлі ў залаты фонд савецкай драматургіі, хвалююць вялікай праўдай жыцця, выразнасцю і дакладнасцю мовы, дасціпнасцю і назіральнасцю аўтара, яго ўменнем узнімаць надзённыя праблемы жыцця.

І. Чыгрынаў, які працягвае вечар, разглядае творчасць А. Макаёнка ў кантэксце ўсёй беларускай літаратуры, адзначаючы, што творчасць гэтая — яркая з'ява ў нацыянальнай культуры, а талент пісьменніка валодаў вялікай прыцягальнай сілай. Жыццёваць твораў А. Макаёнка — найперш у выдатным веданні жыцця, а якраз да гэтага і павінна імкнуцца літаратура, каб даваць адказы на складаныя праблемы часу, быць выказніцай грамадскай думкі.

Мастак з яркім талентам, А. Макаёнак добра адчуваў, што патрэбна драматургія на сучасным этапе, імкнучы пісаць творы актуальныя сваім гучаннем, значныя ідэяна-мастакім напавуненнем, гаворыць сакратар камісіі па літаратурнай спадчыне А. Макаёнка, крытык і літаратуразнавец С. Лаўшук, знаёмычы прысутных з тымі захадамі, якія прымаюцца па увекавечанні памяці пісьменніка.

Аб сустрэчах з А. Макаёнкам гавораць пісьменнік і рэжысёр П. Васілеўскі, Г. Васілеўская, галоўны рэжысёр Тэатра-студыі кінаакцёра Б. Луцэнка.

На вечары выступілі таксама сакратар парткома мясцовага калгаса «12 год Кастрычніка» В. Жылавачык, першы сакратар Рагачоўскага гаркома камсамола Т. Поляк, М. Гроднеў, вучанца Журавіцкай школы Вольга Кавалёва.

Ад імя родных і блізкіх выступіў сын пісьменніка С. Макаёнак, які падзякаваў прысутным за ўшанаванне памяці бацькі.

У святочным канцэрце гучалі народныя песні, урыўкі з п'ес А. Макаёнка. У гэты ж дзень была падрыхтавана культурная праграма і для іншых насельніц пунктаў Журавіцкага сельсавета. У вёсцы Новыя Журавічы спектакль «Трыбунал» паказаў драматычны калектыв сярэдняй школы № 3 г. Рагачова. У Драгунску з канцэртам выступілі вучні і выкладчыкі Рагачоўскай школы мастацтваў. У вёсцы Краснагорка быў зроблены біяграфічны агляд творчасці А. Макаёнка і таксама адбыўся канцэрт мастацкай самадзейнасці.

У кнізе ганаровых гасцей музея А. Макаёнка пісьменніцкая дэлегацыя пакінула запіс, у якім ёсць такія словы: «Беларускія пісьменнікі, сябры Андрэя ўдзячны за гэты музей партыйным і савецкім кіраўнікам Рагачоўскага раёна, настаўнікам і вучням Журавіцкай школы. Няхай светлы вобраз пісьменніка ніколі не будзе забыты, вечнай няхай стане яго літаратурная спадчына».

Сапраўды вечнай быць дарозе ў Журавічы, дарозе да Андрэя Ягравіча Макаёнка.

Уладзімір КРУК (фота),
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
спецыяльны
карэспандэнт «ЛіМа».

Першы сакратар Рагачоўскага гаркома КПБ А. Андрэев і сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР І. Чыгрынаў адкрываюць музей.

Першая экскурсія.

Выступаюць удзельнікі мастацкай самадзейнасці.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ

Год міру

Вестка прыйшла на хвалях эфіру:
«Год міру!»
Лепшай не трэба навiны!
Колькі было на нашай планеце
смутных часоў, гадоў вайны,
дзесяцігоддзяў ліхалецця!
Стаміўся ад войнаў свет зямны.

Вучоныя падлічылі—хвала іх высакародным намаганням,—што з 6 тысяч гадоў гісторыі, вядомай нам па пісьмовых помніках, толькі 294 былі параўнаўча мірнымі, а на працягу 5.500 мінулых гадоў адбылося больш як 15 тысяч влікіх і малых, працяглых і кароткіх войнаў, г. зн., што ў сярэднім прыходзілася прыкладна 3 вайны на год. Калі ж гаварыць пра ахвяры, то ў гэтых войнах загінула наля 4 мільярдаў чалавек: колькасць, роўная прыблізна ўсяму сённяшняму насельніцтву зямнога шара. Толькі пасля другой сусветнай вайны мелі месца наля 140 лакальных войнаў і ўзброеных канфліктаў, у якіх удзельнічала больш як

80 дзяржаў і загінула не менш чым 10 мільянаў чалавек...
Сыты па горла молах вайны.
Народам сніцца мір векавечны.
Прыхільнікі міру, званіце ў званы:
да ведама свету Год міру абвешчаны!
Час ваяваць, час маўчаць марцірам...
Год міру!
Што там на ўсходнім календары?
Год пацука?
Год дракона?
Год тыгра?
Старая сімволіка — як стыгма.
Год галубіны на двары!
Не тыгра,
не ястраба,
не кнiра...
Год міру!
Хто нож яшчэ точыць?
Хто ўзводзіць куркі?
Свярбляць у каго кулакі, як калісьці?
Мінулі вякі, калі кулакі
былі заканадаўцамі ісцін.
Хто цягне назад гадзiнніка гіру...
Год міру!
Прышла за першаю добраю весткай
другая — заклік краіны Савецкай:
«Ядзерныя арсеналы — на злом!»

Хай будзе святло!... Авесалом!..
Ёсць, значыць, выхад са згубнага віру...
Год міру!
Час вырашэння. Выбару час.
З'явілася надзея ў света,
што песня яго да канца не спета,
што ёсць выратавальны шанс.
Ракеты на звалку, у ножны рапіру!..
Год міру!
У мірных людзей свята са свят.
На смуглым твары Рамеша Чандры
шчаслівая ўсмешка: Год міру пачаты,
бяручь верх мудрага воля і лад
над воляю злой усялякіх вампіраў,
розных батыяў, цэзараў, кіраў...
Год міру!
Я духам ажыў, я абнавіўся.
Малюнак такі мне уявіўся...
На свеце нiдзе нiводнай вайны.
Заціхлі ўсе выбухі і стрэлы.
Сплылі ўсе сваркі, як плывуны.
У міры і згодзе жыве свет цэлы —
ад Кардыльераў да Паміра...
Год міру!
Не льецца кроў. Не гiне плоць.
Год міру!
Век міру!
Эпоха міру!..

Не скаланаецца паветра.
На шал і варожасць накладзена вета,
мараторый — на звадкі і злосць.
Пэты мажорна настройваюць ліру...
Год міру!
У ворагаў міру цяжкія дні.
Мілітарысты ў вялікай паніцы.
Такога яшчэ не было на іх памяці.
«Як можна без войнаў, без калатні!»
Пры дрэннай гульні робяць добрую
мiну...
Год міру!
Не «хто каго!», не «чыя ўзяла!»..
У іншых высновах сябе знаходзім.
З мірам прыходзім, з мірам праводзім,
не тоім адзiн на другога зла.
З бога вайны сарвалі парфіру...
Год міру!
Другім пакланяемся кумірам...
Год міру!
Курс на другія арыенціры...
Год міру!
Год міру!
Век міру!
Эпоха міру!..

ІНТЭРВ'Ю ў НУМАР

Летась адбылася падзея значнага маштабу, з тых, якія можна лічыць святам. У рэспубліцы выдадзена мільярдная кніга. І не так важна, што гэта была за кніга — раман знакамітага празаіка ці чарговы паэтычны зборнік, кніга публіцыстыкі альбо крытыкі. Галоўнае, што з кожным годам павялічваецца выпуск мастацкай кнігі і літаратуры па розных галінах ведаў, што ўсе яны служаць высакароднай справе выхавання новага чалавекі, даючы адказ на тое, як жыць, як ажыццяўляць велічныя прадвызначэнні партыі.

Сярод гэтых выданняў адметнае месца займаюць кнігі, выпушчаныя да XXVII з'езда КПСС і XXX з'езда Кампартыі Беларусі. Пра іх гаворка нашага карэспандэнта са старшынёй Дзяржаўнага камітэта Беларускай ССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю М. І. ДЗЯЛЬЦОМ.

— У праекце новай рэдакцыі Праграмы Камуністычнай партыі Савецкага Саюза ў раздзеле «Ідэйна-выхаваўчая работа, адукацыя, навука і культура», — гаворыць М. І. Дзельцо, — ёсць радкі, якія маюць самае непасрэднае дачыненне і да выдавецкіх работнікаў. Іх хочацца прачытаваць: «Партыя будзе рабіць усё неабходнае для таго, каб у поўнай меры выкарыстоўваць пераўтваральную сілу марксісцка-ленінскай ідэалогіі для паскарэння сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны, весці мэтанакіраваную работу па ідэйна-палітычным, працоўным і маральным выхаванні савецкіх людзей, фарміраванні гарманічна развітай, грамадска-актыўнай асобы, якая б спалучала ў сабе духоўнае багацце, маральную чысціню і фізічную дасканаласць».

Выхаванне працоўных у духу высокай ідэйнасці і адданасці камунізму — бадай, так у некалькіх словах можна вызначыць змест кнігі, якія выпушчаны выдавецтвамі рэспублікі — а гэта дваццаць сем назваў — да партыйнага форуму.

— Вы, Міхаіл Іванавіч, маеце на ўвазе выданні, якія значацца ў плане выпуску літаратуры да гэтай значнага падзеі?

— Не толькі. Нельга не сказаць, што рэгулярна перавыдаюцца творы класікаў марксізму-ленінізму — яны дзейна паўсядзённым зброяў ідэалагічнай барацьбы. А кнігі серыі «Імпэрыялізм — вораг чалавечтва», зборнікі «Правадыр, настаўнік і сябар» (успаміны ўрадженцаў Беларусі пра Уладзіміра Ільіча Леніна), «У барацьбе і працы» (пра ўдзел жанчын Беларусі ў рэвалюцыйным руху, сацыялістычным і камуністычным будаўніцтве). Гэта ўсё тая літаратура, якая служыць высакароднай справе пабудовы камуністычнага грамадства, дапамагае даваць дзейсны адпор нашым ідэалагічным праціўнікам, усім, хто адмаўляе дасягненні рэальнага сацыялізму, паклёпнічае на савецкі лад жыцця.

А цяпер пра кнігі, якія значацца ў плане выпуску літаратуры да XXVII з'езда КПСС. Яны выйшлі ва ўсіх рэспубліканскіх выдавецтвах. Па-пер-

шае, назаву даведнік «Кампартыя Беларусі ў лічбах», падрыхтаваны калектывам аўтараў. Ён і ўяўляе цікавасць для самага шырокага кола

чытачоў, паколькі дае ўяўленне аб разнастайным жыцці партыйнай арганізацыі рэспублікі, аб яе колькасным складзе. За лічбамі добра відаць кіруючая і накіроўваючая роля партыі ў паўсядзённым жыцці нашага грамадства.

У чарговы раз прыйшоў да чытача дакументальна-публіцыстычны зборнік «Савецкая Беларусь у 11-ай пяцігодцы», які выходзіць у серыі «XXVI з'езд вырашыў — зроблена». На вокладцы пазначана «Год чэцвёрты». Шматлікія матэрыялы — здымкі, дакументы, інтэрв'ю, карэспандэнцыі і іншыя — расказваюць аб тым, чым і як жылі працоўныя рэспублікі ў пазалеташнім, чэцвёртым годзе адзінаццатай пяцігодкі, як выконвалі рашэнні XXVI з'езда КПСС і яе заданні.

Новыя выданні выйшлі і ў іншых серыях, якія ўжо добра вядомы чытачу, у прыватнасці, у серыі «Ідэалагічная работа — справа ўсёй партыі». М. Канцавы ў кнізе «Ленінскі стыль у ідэалагічнай рабоце» засяроджвае ўвагу на тых зменах у жыцці савецкага грамадства, якія адбыліся ў апошні час, паказвае, як ідэалагічныя кадры вядучы творчы пошук далейшых шляхоў павышэння эфектыўнасці палітыка-выхаваўчай работы, кіруючыся словамі Генеральнага сакратара ЦК КПСС таварыша М. С. Гарбачова, сказанымі на нечарговым сакавіцкім (1985 г.) пленуме ЦК КПСС: «На ўсіх участках і ўсюды камуністы павін-

ны быць прыкладам выканання грамадзянскага абавязку, добра-расумленай працы на карысць грамадства, паўсюдна ўсталёўваць ленінскі стыль у рабоце. У першую чаргу гэта адносіцца да кадраў партыі, да партыйных і дзяржаўных кіраўнікоў».

У гэтай жа серыі пабачыла свет і брашура М. Жылінскага «Вялікая сіла камуністычных ідэалаў», што абагульняе вопыт партыйных арганізацый рэспублікі ў абнаўленні, узбагачэнні зместу ідэйна-выхаваўчай работы. У ёй раскрываюцца формы і метады прапаганды дасягненняў рэальнага сацыялізму, указваюцца шляхі да-

дае поўнае ўяўленне аб тым, як працоўнікі Беларусі змагаюцца за вялікі хлеб.

Пабачылі свет і калектывныя зборнікі, як, напрыклад, «Становішча і рух і сучаснасць», «Народжана жыццём, правэрана практыкай», «Сацыялістычная культура і духоўны свет чалавекі». Папоўніліся новымі выданнямі серыі «СССР — братэрства народаў», «Дысцыпліна — рэзэрв пяцігодкі».

Малюніча аформлены альбом «Рытмы стварэння» (аўтар тэксту пісьменнік Б. Стральцоў) — калектывны рэпартаж вядучых фотамайстроў рэспублікі аб шматгранным жыцці

адзінаццатай пяцігодкі, ажыццяўленне рашэнняў XXVII з'езда КПСС.

Серыя «Слава твая, Беларусь», як правіла, папаўняецца кнігамі, якія расказваюць пра жыццё — знакамітых людзей Беларусі — нашых сучаснікаў, ці тых, хто пакінуў пасля сябе добрую памяць, увайшоўшы ў гісторыю: Зборнік жа «Суз'р'е» розніцца ад папярэдніх выданняў — у ім змешчаны нарысы пра Герояў Сацыялістычнай Працы. Сярод аўтараў — пісьменнікі В. Гардзеі, В. Макаравіч, І. Канановіч, вядомыя журналісты.

Вучняў зацікавяць брашуркі, выпушчаныя выдавецтвам «Народная асвета» — «Твае правы, твае абавязкі» С. Матрункіна і «Павышэнне эфектыўнасці вытворчасці» А. Дзічкоўскага, якія папоўнілі адпаведна серыі «Навучэнцам аб Савецкай дзяржаве і праве», «Школьнікам, якія вучаюцца грамадзнаўства».

— Зразумела, творчасць пісьменнікаў, як і іншыя віды мастацкай творчасці, планаванню не падлягае. І ўсё ж, гаворачы аб высокіх ідэйна-мастацкіх вартасцях лепшых кніг, можна сказаць, што яны ўпываюцца ў спіс выданняў, што адлюстроўваюць жыццё нашага грамадства паміж партыйнымі з'ездамі, раскрываюць духоўны воблік савецкіх людзей, іх паўсядзённае жыццё...

— Нельга не сказаць аб раманах І. Пташнікова «Алімпійца» і А. Кудраўца «Сачыненне на вольную тэму», якія сталі яркай вехай не толькі ў творчасці аўтараў, але і ва ўсёй сучаснай беларускай літаратуры, пашырыўшы кола яе маральна-этычных пошукаў, паказалі характары лепшых прадстаўнікоў савецкіх людзей буйным планам. На матэрыяле паўсядзённасці напісана кніга дакументальных аповесцей і нарысаў В. Якавенкі «Дайсці да ладу». Спіс гэты безумоўна, можна прадоўжыць. А што тычыцца паэзіі, дык, бадай, кожны аўтар у той ці іншай ступені імкнецца ў верхах сваіх закранаць праблемы сучаснасці.

— ...На заканчэнне хочацца нагадаць словы з аднаго нядаўняга перадавога артыкула газеты «Савецкая культура»: «Мы жывём у час крутых паэтычных змен у жыцці грамадства, і ўсе лепшыя сілы грамадства павінны быць накіраваны на тое, каб гэты пераменны атрымалі найбольшае паскарэнне. Партыйнай публіцыстыцы, палітычна сталай і акрыленай, звернутай да мільянаў, належыць у гэтым працэсе велізарная роля».

Інтэрв'ю ўзяў
А. ВІШНЕЎСКІ.

ЛІТАРАТУРА СЛУЖЫЦЬ КАМУНІЗМУ

лейшага павышэння дзейнасці патрыятычнага і інтэрнацыянальнага выхавання працоўных.

Дарэчы, той жа М. Жылінскі ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў серыі «Рэспубліка. Час. Людзі» выдаў кнігу «Жывыя крыніцы», аднайменны нарыс якой знаёміць чытача з паўсядзённымі справамі адной з гаспадарак Свіслацкага раёна, паказваючы, як сельскія працоўнікі выконваюць Харчовую праграму СССР.

Выходзіць у рэспубліцы і міжвыдавецкая серыя «Харчовая праграма — справа ўсёнародная». У ёй выдадзена брашура В. Кісяля «Сацыяльная перабудова вёскі», аўтар якой аналізуе тэму змены, што адбыліся сёння на сяле, найперш — змены ў змесце і характары працы, росце кваліфікаваных кадраў і, зразумела, карэнныя зрухі ў паляпшэнні жыллёвых, камунальна-бытавых і культурных умоў жыцця вясковых працоўнікоў.

Калі ўжо гаворка зайшла аб выданнях, прысвечаных Харчовай праграме СССР, нельга не назваць кнігу першага намесніка Старшыні Савета Міністраў БССР, старшыні Дзяржапрама БССР Ю. М. Хусаінава «На шляху да вялікага хлеба», якая закранае ўвесь комплекс пытанняў, зместам сваім звязаных з ажыццяўленнем гэтага важнейшага партыйнага і агульнадзяржаўнага дакумента,

нашых сучаснікаў, іх працоўных дасягненняў у ажыццяўленні рашэнняў XXVI з'езда КПСС і заданняў адзінаццатай пяцігодкі.

— Хацелася б, Міхаіл Іванавіч, даведацца і пра выданні, якія адрасуюцца школьнікам, асабліва старшакласнікам, тым, хто праз некаторы час прыйдзе ў заводскія цэхі, замяніць бацькоў на калгасных і саўгасных фермах, зойме месца ў аўдыторыях вучылішчаў, тэхнікумаў, інстытутаў...

— У пэўнай меры адказ на гэтыя пытанні дае серыя «Карчатыны васьмідзсятых». Спачатку яна называлася «Карчатыны сямідзсятых» і выходзіла ў выдавецтве «Мастацкая літаратура». Цяпер яе выпускае «Юнацтва». У серыі выйшлі два зборнікі нарысаў. Адзін з іх «Знайдзі сваю кропку на карце» — напісаны журналістам В. Рудальфам і з'яўляецца своеасаблівым запрашэннем на новабудулі Сібіры. Аўтар расказвае пра тых беларускіх юнакоў і дзяўчат, хто па пуцёўках камсамола паехаў асвойваць неабжытыя прасторы, знайшоў сваё прызначэнне ў Цюменскай вобласці, дзе адкрыты велізарныя залежы нафты.

У другім, калектывным, зборніку «На парэднім краі» чытачы могуць пазнаёміцца з нарысамі, якія расказваюць аб працоўных лесе лепшых маладых сучаснікаў рэспублікі, пра тое, як яны ўносяць дастойны ўклад у выкананне заданняў

КНИГАПІС

Ю. М. ХУСАІНАЎ. На шляху да вялікага хлеба. На рускай мове. Мінск, «Беларусь», 1985.

Сярод кніг, выпушчаных выдавецтвамі Беларусі да XXVII з'езда КПСС, кніга першага намесніка Старшыні Савета Міністраў БССР, старшыні Дзяржаўнага аграпрамысловага рэспублікі Ю. М. Хусаінава «На шляху да вялікага хлеба» займае асабліва значнае і адметнае месца. Яна абгульвае вялікі вопыт развіцця сельскай гаспадаркі Беларусі і яе перапрацоўчай прамысловасці, разглядае ва ўсім комплексе кола пытанняў, што паўсталі ў сувязі з ажыццяўленнем Харчовай праграмы СССР, паказвае, як, выконваючы рашэнні XXVI з'езда КПСС і XXIX з'езда Кампартыі Беларусі, заданні адзначайцаў пяцігодкі, працаўнікі аграпрамысловага комплексу, многіх галін прамысловасці, будаўніцтва, транспарту, сферы паслуг, навукі, сістэмы адукацыі на адзінаццатую і дванаццатую пяцігодкі, а па шэрагу пазіцый і да 2000 года».

Прыняцце Харчовай праграмы, як гаворыцца ў кнізе, «мае гістарычнае значэнне і значнае сабой новы этап у пераўтварэнні ў жыццё аграрнай палітыкі ва ўмовах сталага сацыялізму. Яна адпавядае патрабаванням развіцця сацыялістычнага грамадства сваёй комплекснасцю, гарманічнасцю і прапарцыянальнасцю і з'яўляецца асноўным дакументам, які дакладна вызначае рубяжы і накірункі ўсяго аграпрамысловага комплексу, многіх галін прамысловасці, будаўніцтва, транспарту, сферы паслуг, навукі, сістэмы адукацыі на адзінаццатую і дванаццатую пяцігодкі, а па шэрагу пазіцый і да 2000 года».

Напачатку даецца агульная характарыстыка становішча, якое складалася на сучасным этапе ў развіцці сельскай гаспадаркі рэспублікі, называюцца меры па яе далейшым ўдасканаленні і развіцці, аб чым сведчаць раздзелы «Аграрная палітыка КПСС на сучасным этапе», «Харчова праграма — састаўная частка эканамічнай стратэгіі партыі», «Аграпрамысловы комплекс рэспублікі», «Планаванне і кіраванне аграпрамысловым комплексам».

Галоўная частка кнігі прысвечана разгляду комплексу мер, накіраваных на развіццё пэўных галін сельскагаспадарчай вытворчасці, гаворыцца аб прынцыпах станаўлення і функцыянавання аграпрамысловых аб'яднанняў, першыя поспехі, што ўжо дасягнуты імі, а таксама аб праблемах, якія патрабуюць вырашэння ў бліжэйшы час — «Інтэнсіфікацыя земляробства», «Меліярацыя. Яе эфектыўнасць», «Інтэнсіфікацыя жывелагадоўлі», «Перапрацоўчая прамысловасць» і г. д.

Для шырокага чытача ўяўляюць цікавасць такія раздзелы, як «Пасобныя гаспадаркі і промыслы», «Сельскаму жыллю — зручнае добраўпарадкаванае жыллё», «Гарызонты развіцця сельскагаспадарчай навукі», «Гарманічнае спалучэнне інтэрэсаў чалавека і прыроды». У Харчовай праграме значнае месца адведзена і мерам, накіраваным на далейшае развіццё ў сельскай мясцовасці культурнага абслугоўвання насельніцтва. Паасобныя з гэтых пытанняў знайшлі адлюстраванне ў раздзеле «Сацыяльныя змены на сяле».

Шлях да вялікага хлеба — гэта шлях нарэннай перабудовы сельскай гаспадаркі. Як бачна, у гэтым кірунку ўжо дасягнута нямала, але яшчэ шмат патрэбна зрабіць, каб велічныя планы сталі явай, каб былі паспяхова выкананы і перавыкананы заданні Харчовай праграмы. Уласна кажучы, кніга «На шляху да вялікага хлеба» запрашае да роздуму кожнага, хто пазнаёміцца з ёй. Письменнікаў, журналістаў таксама, бо ў ёй шмат пазнаваўчага матэрыялу, асэнсаванне якога дае шырокі прастор для аналізу праблем сучаснай беларускай вёскі.

В. ЛЕМЯШЭНКА.

ПІСЬМЕННІК КНІГА ЖЫЦЦЕ

— І адкуль з такімі вачамі?
— Я тутэйшая...
Я звычайная.
Мяне маці тут нарадзіла.
Як сасонку ў бары пасадзіла.
Я жылася з усімі нягодамі.
Мне казалі, што я не гордая.
Таму я негаманлівая,
што ўзрастаючы зямля
неўрадлівая,
Перакрасная, пясчаная...
Я ж тутэйшая. Я звычайная.

Гэтыя радкі Дануты Бічэль-Загнетавай на пачатку шляху прагучалі як бы запевам да ўсёй яе далейшай творчасці. Даверліва аддаючыся шматколернай і шматграннай плыні жыцця, яна ставіць сябе ў поўную залежнасць ад яго кірунку, глыбока адчувае і валодае ёмікім народным словам. Гэта яе стыхія, моцны бок яе паэзіі. Народна-фальклорныя вытокі верша так глыбока засвоены і ўдала аснованы паэткай, што ў выніку мы маем дабротнае радно з прызабытым, няхітрым, але вабным і бліжкім сэрцу малюнкам «малой радзімы».

Шмат хто спрабаваў акнуцца ў стыхію народнага слова (быццам яно выратаваліны круг), а пасля з горыччу адчуваў — не па шыі хамут, вонкавая «лёгкасць» такая нялёгка і «няўдзячная» справа. «Няўдзячная» — калі няма меры, адчування слова і, калі ўжо даводзіць да канца, таленту. І заўсёды за такое заліхвацкае панібратства слова бязлітасна карала. Прыкладаў нямала. Але ў сапраўднага мастака «нават дробнае слоўца эпоху вярстуе».

Разбіваецца слова
аб прастору,
як пташка:
пранік, черніца, прасніца,
матавіла, барташка,
апалушкі, пярэтычкі,
дылі, білы, сьвенькі...

Колькі слоў паўмірала —
бабулек сівенькіх.

Сёння можна з упэўненасцю гаварыць, што зварот да духоўнай спадчыны, фальклорнай скарбонкі народа — гэта асэнсаваная эсгетычная пазіцыя Д. Бічэль-Загнетавай. Хоць усталяванасць у нейкай ступені і тоіць у сабе пэўную абмежаванасць, спараджае інерцыю думкі, прыводзіць да паўтарэнняў. У свой час нешта падобнае назіралася і ў паэтку. Але апошняя зборнікі, цыклы, нізкі вершаў сведчаць пра якасна новы віток.

Верш «Археолог» (зборнік «Дзе ходзяць басанож») пачынаецца радком «Амаль сялянская доля». Праца ў археолога такая ж карпатлівая і цяжкая, як і ў селяніна, «бо цэлае лета ў «полі». Па крупіцах здабывае свой «ураджай» першы, кроплямі поту вымярае добро другі. Ці не так у паэзіі: амаль сялянская доля. У першых зборніках паэтка чытае нешта адэкватнае: я сялянка, вясковая, тутэйшая («каб у стоце духмянай выспаца, я паеду ў мурожныя Біскупшы»). Паэтка як бы падкрэслівае сваю залежнасць (і паэзіі) ад зямлі, працы сейбіта. Д. Бічэль-Загнетава сцвярджае толькі факт, перадае эмоцыю, настрой, але высновы іх не шукае, не заглябляецца ў сутнасць. Гэтым у некаторай ступені «грашаць» і паэмы «Буслянка», «Жыта».

Але з кожнай новай кнігай ёй «цесна» ўжо ў паэтычных цянітах. Святла і цяпла хапае, аднак незадаволенасць сабою не мінаецца. «Усюды шыбавала напастакі... о, як я памылялася тады». Яна часцей і часцей пачынае «дакопвацца» да сутнасці факта, сутнасці існавання, спыняцца, аглядвацца. Працэс пазнавання свайго «я» ідзе ў Д. Бічэль-Загнетавай праз пазнаванне гісторыі народа. Месца сваё ў жыцці яна вымярае месцам свайго народа ў гісторыі; яго духоўныя скар-

бы адкрывае, як той археолог — невядомыя пласты.

Дзівосны занятак які —
ісці ў адваротным напрамку,
местам дарыць па замку,
дарыць гарадзішчам вякі!

Нешта падобнае назіраем у паэтэсы. З кожным новым зборнікам яна ўсё больш звяртаецца да гісторыі. Асабліва вызначальныя ў гэтым плане два апошнія — «Дзе ходзяць басанож» і «Загасцінец».

Для паэтэсы гісторыя — перш за ўсё лёс Радзімы, чалавека ад сівых даўнін да касмічнай эры, бо «шлях пачынаецца, дзе канчаюцца продакў дарогі». За кожнай чалавечай асобай яна першапачаткова бачыць

асвойвае гістарычныя пласты ў лёсе свайго народа, імкнецца да шырокіх абагульненняў, спрабуе зрабіць правільныя высновы з некаторых супярэчлівых гістарычных падзей, думак, але, як адзначаў У. Калеснік у рэцэнзіі «Свет блізка і далёкі» («Беларусь», № 9, 1984), тут паэтка часам падпілююваецца і няўдачы ў трактоўцы тых ці іншых гістарычных падзей, асоб. Ды яна не спыняецца перад цяжкасцямі.

Нёманскі край з яго багатымі паэтычнымі традыцыямі ў творчасці паэтки ў апошнія гады набыў асаблівае гучанне. Яна дачка сіняга Нёмана, «Крыло над Нёманавым вірам», бо «шчасны мой лёс

Словы Бурачок жывыя ведаў,
як Радзіму ратаваць

ад бедаў.
Выдыхае словы — замаўляе:
«Не вялікая, не малая,
не чырвоная, не чорная...
а белая,
чыстая; нікога не біла,
не падбівала, толькі
баранілася...»
Толькі роднай песняй
засланілася.

Грамадзянскія матывы ў творчасці Д. Бічэль-Загнетавай сёння гучаць стала і ўсвядомлена, як патрэба душы, неспакойнага часу. Паэтка пазбавілася той паказнай любові да радзімы, якой, часамі, грашыла маладосць («усміхнуся — прыпомну нагоду. Але ж сорамна думаць пра тое: нецярпенне маё маладое зблытаць з прагай служэння народу»).

«Невыпадковым словам ткуць аснову», — гаворыць у адным з вершаў паэтка. І дадае: «як няпроста застацца сабою». А ў другім вершы спытае сама ў сябе: «хіба я не сучасная жанчына?» «Сучасная» — у сэнсе грамадзянка, якой баліць і за абадраны нос-кірпацік роднага немаўляці, і за слэзы мільёнаў галодных і абяздоленых дзяцей усёй планеты.

Паэтку хваляюць не толькі значныя падзеі ў жыцці, а ўсе «дробязі» на зямлі. Яна смуткуе і радуецца, імкнецца «дзень зрабіць святлейшым», каб вечна быў мір і «на ніве нябёс спела слова», каб «была век паўнаводная студня, дзе цёткі вядзёркі пояць».

У Д. Бічэль-Загнетавай няма адкрытых рытарычных заклікаў, лозунгаў. Яе паэзія часцей засяроджаная, роздумная, разважлівая. Пра важнае, набалелае яна гаворыць некрыкліва, без кідак дэкларацыі, але так, што, прачытаўшы, зашчыміць, сціснецца сэрца — забаліць. Баліць: «адрадзіцца як наоноў? Стаць тымі, не прычсанымі, не святымі». Дараваш можна многае. Але як дараваш зраду ідэалам, сумленню, радзіме?

Можаш святла нашае
не ўспомніць,
не прынесці ружаў
ці вярцінь.
Толькі не праспі ты
ноч-апоўнач
крокі ворагаў і варагінь.

У Д. Бічэль-Загнетавай часта нават звычайны «пейзажы» верш нясе сэнсавую «грамадзянскую» напоўненасць, дыхае той насычанасцю прыроды, без якой сёння немагчыма жыць, за якой — Чалавек, Радзіма. Прырода і чалавек у паэтки існуюць і ў супярэчнасці, і ў непарыўным адзінстве. Ад звычайных вершаў-замалёвак яна ўздываецца да абагульненняў і сімвалаў жыцця і смерці, малюнак становіцца больш выразным, можа, «скупейшым» на вобразы, але больш канальным, пераканаўчым. Угледзімся, напрыклад, у верш «Тры жураўкі». Бездакорны сінтаксіс, вобразы нанізваюцца, як пашеркі. З першага погляду гэта тры безбаронныя птушкі, самотныя тры жураўкі, якія «лілі сырадой раўка пасярод спалавелаў атаўкі» перад адлётам, развіваючыся з радзімай. І гэтыя тры жураўкі надта ж блізка і балюча нагадалі тры бярозкі. У вершы іх няма. Але яны высвечваюць сваім белым святлом скрозь увесь верш.

Беларусі намяк даўні.
Не прайшла юнацкая спазма!
Шыя нівы,
Сцівелае пасма
крылаў сажалі...
Тры жураўкі.

Імкненне да рэалістычнага «прадметнага» адлюстравання прыроды ў лірыцы паэтки не самамэта, а сродак для паказу тых складаных перажыванняў і пачуццяў, чалавечага стану, у якім праламляюцца тыя ці іншыя вобразы і з'явы прыроды.

(Заканчэнне на стар. 6—7).

ШТРЫХІ
ДА ТВОРЧАГА
ПАРТРЭТА
Дануты БІЧЭЛЬ-
ЗАГНЕТАВАЙ

Ад сіняга НЁМАНА

паэтычны вобраз бацькаўшчыны, як жывую пераемнасць «часоў былых і новых» («І калыска прыядзе дзеям, як бацькам ад продакў калысцы»).

У першых зборніках «Дзювае сэрца», «Нёман ідзе» гэта тэма толькі намачалася, прадбачыць і акрэсліць яе накірункі было цяжка. Паэтка ў сваёй творчасці за межы старажытнай Гародні амаль не выходзіла: «Гародня», «Каложа», іншыя вершы.

Пэўнай вехай у творчасці паэтэсы з'явіліся зборнікі «Запаліні», «Ты — гэта ты». Яна быццам адчула ўпэўненасць у сваіх сілах. Слова стала больш «паслухмянае», яно пачынае перакрывацца, перакочвацца, як каменчык па дне ручая, слова булькае, свеціцца сэрцам, ільдзінкай звініць, грэе «злоўленым залатым зайчыкам».

Заналыхалася —
гуленькі-гушкі...
Сеюць муку нябачныя
мельнікі.

Лётаюць, лётаюць
лёгкія гускі,
белалобія і гуменнікі.
Хай ім не зведзача
у выраі гора!
Званіце ім, ветры,
у кляновыя гуселчкі!
Гыля-гыля, родныя гусачкі!
Ваша пер'е ападае на горад...

Клопат паэтки, каб «песенька даўнейшая на старэнькі лад» загучала па-сучаснаму. Гэта асабліва відавочна ў апошніх двух зборніках. Вершы, цэлыя раздзелы, цыклы набылі сапраўдную мастацкую глыбіню, гістарычную ўгрунтаванасць, выразнасць і абумоўленасць. Д. Бічэль-Загнетава ідзе сваёй сцяжынай, усё глыбей

Нёманам вечным праўдзівым, бо Нёман — «шлях, маіх продакў, шлях маёй споўненай долі». Адзін з раздзелаў апошняй кнігі «Загасцінец» паэтка называе «Краю мой Нёман». Гэта даніна павагі малой радзіме, своеасаблівае ўзбуйненне маштабу паэтычнага свету, новы, вышэйшы віток у раскрыцці тэмы Радзімы.

Да цябе працягваю я рукі —
абдымаюць рукі Беларусь.

Д. Бічэль-Загнетава ўмее ўзняцца вышэй вузкарагняльнага, мясцовага патрыятызму («З цэлым краем думаць сумесна — веяць зерні слоў на загон»). У яе паэзіі цесна паяднаны гарадскія вуліцы і вясковыя сцяжыны, космас і дудка першага «мушыцкага адваката Мацея Бурачка». Паэтка, засяроджваючыся на галоўным, «з людскіх барознаў тчэ сваю раллю». Слова за словам, віток за вітком насычаецца вобраз, верш развіваецца па спіралі, «раскручваецца», дэталі ўзбуйняюцца, ствараючы пэўны малюнак, настрой, эпізод, гістарычны факт.

Позірк выхпаі у жыцце васілёк, абудзілася памяць — і вось вянок шчымлівы і балючы верш пра апошнія дні Максіма Багдановіча. Цыкл вершаў паэтка прысвяціла Францішку Багушэвічу, Кушылянам. Чытаем і на душы становіцца святлей і адначасна самотней, падступаюць горнасць і гонар.

КНИГАПІС

В. БАРУШКА. З чаго пачынаецца радзіма. Серыя «Этыка школьнікам». Мінск, «Народная асвета», 1985.

У кожнага сумленнага чалавека ёсць адно з самых светлых, шчырых і непаўторных пачуццяў — любоў да Радзімы. Пачынаецца яна ў маленстве з прывязанасці да той зямлі, дзе ён нарадзіўся, і спадарожнічае ўсё жыццё, напамінаючыся новымі і новымі аспектамі. Аўтар брашуры «З чаго пачынаецца радзіма» В. Барушка паказвае, што пачуццё патрыятызму не аддзяляе ад інтэрнацыяналізму. Менавіта ў адзінстве іх нараджаюцца прынцыпы камуністычнай маральнасці.

Г. МАЛІНІН.

Л. АРАБЕЎ. Сіні бор. Аповесць. Аўтарызаваны пераклад з беларускай У. Ідэльсона. Для сярэдняга школьнага ўзросту. Мінск, «Юнацтва», 1985.

Лідзія Арабей — не навічок у дзіцячай літаратуры. У свой час прыхільна быў сустрэты яе зборнік апавяданняў «Калібры», аповесць «Сіні бор».

На гэты раз з аповесцю «Сіні бор» атрымалі магчымасць пазнаёміцца і чытачы з іншых саюзных рэспублік. Перакладзеная на рускую мову, яна дазваляе ўжо новаму пакаленню хлопчыкаў і дзяўчынак даведацца пра прыгоды вясковага хлопчыка Косціка, які стаў сведкам здымкаў фільма пра партызанскую барацьбу на часова акупіраванай фашыстамі тэрыторыі Беларусі.

М. ГЕЛЬСКИ.

ПРА БЕЛАРУСКАЕ
МОВАЗНАЎСТВА

Кніга І. Германовіча «Беларускія мовазнаўцы», што ўбачыла свет у выдавецтве «Універсітэцкае» складаецца з нарысаў аб жыцці і дзейнасці найбольш вядомых беларускіх мовазнаўцаў — такіх, як этнограф, публіцыст, літаратурна-мастацкі крытык, пісьменнік і перакладчык Павел Шпілеўскі; аўтар «Краткой грамматики белорусского наречия» і «Словаря белорусского наречия», фальклорыст, гісторык, публіцыст, выдавец шматтомнага збору беларускай вуснай народнай творчасці Еўдакім Раманаў; пісьменнік, скульптар і жывапісец, кніжны графік Казімір Кастравіцкі, які увайшоў у гісторыю беларускай культуры пад псеўданімам Карусь Каганец; даследчык беларускай мовы, аўтар «Віцебскага краёвага слоўніка» Міхалей Каспяровіч; аўтар «Краёвага слоўніка ўсходняй Магілёўшчыны» Іван Бялькевіч; паэт і перакладчык, аўтар слоўніка «Тэхнічная тэрміналогія» Алякс Гурло і іншыя.

Шырока карыстаючыся ўні-

кальнымі бібліяграфічнымі матэрыяламі, руналісамі і рэдкімі выданнямі прац беларускіх мовазнаўцаў, якія мае ў сваім багатым архіве, І. Германовіч падрыхтаваў кнігу, у якой у першую чаргу знайшлі месца нарысы пра тых вучоных, пра якіх да гэтага часу або не было ніякіх публікацый, або былі змешчаны невялікія артыкулы ў часопісах ці газетах. Аўтар надае большую ўвагу аналізу тых даследаванняў, якія захоўваюцца ў рукапісах або змешчаны ў цыркуляраў і выданнях (некаторыя працы П. Шпілеўскага, Е. Раманава, К. Каганца, А. Багдановіча). Нарысы заканчваецца падрабязнай бібліяграфіяй.

«Будзем спадзявацца, што гэта кніга палідае пачатак новым даследаванням, заахваціць да новых пошукаў у галіне гісторыі нашай навукі, нашай культуры...» — піша ў прадмове прафесар, доттар філалагічных навук П. Шуба.

В. ВАЛЫНСКИ.

У СЕРЫІ «ЦВЯРОЗАСЦЬ—
НОРМА ЖЫЦЦЯ»

Адразу ж пасля апублікавання партыйных дакументаў па барацьбе з п'янствам і алкагалізмам выдавецтва «Беларусь» распрацавала персептыўны план выпуску літаратуры на гэтую праблематыку. «Цвярозасць — норма жыцця» — так называецца новая серыя. Толькі што ў ёй выйшла брашура дацэнта кафедры псіхатэрапіі Мінскага медыцынскага інстытута, галоўнага дзіцячага псіхіятра Мі-

ністэрства аховы здароўя БССР Ф. Гайдунка «Першы глыток бяды».

Аўтар расказвае, якія цяжкія вынікі можа мець далучэнне дзяцей да нявіннага, як некаторыя памылкова лічаць, кілішка віна, гаворыць, што «толькі ў цвярозасці залог мець здаровае падраствае пакаленне — надзею кожнага з нас, усёй нацыі, народа, дзяржавы».

Е. ДРОМІН.

«Малодосць» апублікавала ў канцы мінулага года апошні драматургічны твор Уладзіміра Караткевіча — трагедыю «Маці ўрагану». Адам Мальдзіс у прадмове да гэтае публікацыі адзначае, што выдатнаму пісьменніку была ўласцівая ўвага да кульмінацыйных момантаў у гісторыі народа. П'есы «Званы Віцебска», «Маці ўрагану», «Кастусь Каліноўскі», «Калыска чатырох чараўніц» успрымаюцца А. Мальдзісам як драматургічны цыкл, які ахоплівае XVII — пачатак XX ст. Нельга згадзіцца з А. Мальдзісам толькі ў тым, што «Маці ўрагану» — пра сялянства. Больш правільна было б сказаць, што яна, як і астатнія п'есы, як і раманы «Каласы пад сярпом

адвёзных перажыткаў сярэдневечча».

У 40-я гады да ўсяго гэтага было яшчэ далёка ці то далёкавата. Але ўжо і тады была відэачная галоўная сіла, якая падточвала дзяржаву знутры, не давала ёй акрыяць, стаць на ногі, — магнатура з яго празмерным багаццем, з празмернаю самастойнасцю, бескантрольнасцю. Вядома ж, былі сярод магнатаў і Канстанцін Астрожскі, і Рыгор Хадкевіч, і Леў Сапега, і Уршуля Радзівіл, і Міхал Казімір Агінскі з пляменнікам Міхалам Клеафасам, будучы пазней Канстанцін і Яўстафій Тышкевічы... Але гэтыя людзі хутэй нетыповыя прадстаўнікі тае сацыяльнае групы, якая зрывала работу

княстве, як, напрыклад, і ў Францыі, аддавалі на водкуп свае ўладанні і тыя землі, якія атрымлівалі ад вялікага князя ў арэнду. Адкупшчыкі ў Францыі вымушаны былі дзейнічаць ва ўмовах абсалютнай манархii, у Вялікім жа княстве ім спрыяла абсалютная анархія: цэнтральная ўлада была слабая, да таго ж, як казаў гэтым творы Васіль Вашчыла, кароль і вялікі князь Аўгуст Трэці «Рэч Паспалітую і Беларусь прапіў, даўёў да ручкі». Адкупшчыкі, а пра іх падрабязней можна прачытаць у кнігах Анатоля Грыцкевіча «Частновладельцкія гарады Беларусі ў XVI—XVIII вв.» (Мн., 1975) і «Соцыяльная бараьба горожан Беларусі (XVI—

Надрукавана ў «Малодосці»

ПРА НАРОД,
ПРА ЯГО НЕЎМІРУЧАСЦЬ

тваім» і «Хрыстос прыязміўся ў Гародні», — пра народ, пра яго духоўнасць, пра яго неўміручасць, забяспечаную «духоўнасцю». «Маці ўрагану», як і названыя тут творы, у якіх мы бачылі канцлера Льва Сапегу і імператара Аляксандра II, мужыцкага Хрыста і Мураўёва-вешальніка, кардынала і мітрапаліта, біскупаў і папоў, мысліцеля і канфармістаў, герояў і тхараў, патрыятаў і здраднікаў, сялян і шляхціцаў, магнатаў і жабракоў, — рэч панарамная. Перад намі як бы ўсе грамадскія станы таго часу: ад першага магната да пракажонага пустэльніка; перад намі розныя паселішчы, палац і пяхора, хата і замак. Як і ў названых тут творах, перад намі — процістаянне, антаганізм, барацьба.

Пісьменнік уводзіць нас у атмасферу 40-х гадоў XVIII ст. Рэч Паспалітая яшчэ не выкараскалася з эканамічнага заняпаду, у які трапіла ў другой палавіне XVII ст. (на Украіне гэты час называюць Руінай). Яшчэ не было Чатырохгадовага сейма, не створана Адукацыйная камісія, не забаронена дзейнасць ордэна езуітаў, яшчэ Аўстрыя, Прусія і царская Расія адкрыта не ўмяшаліся ва ўнутраныя справы федэрацыі, якая агойтвалася ад дэпрэсіі і спрабавала пазбыцца самых

У. Караткевіч. Маці ўрагану. Трагедыя ў трох дзеях. Дзеянні карцінах. «Малодосць», 1985, № 12.

сеймаў (з 1733 па 1763 г. іх збіралася 14, і толькі адзін скончыўся паспяхова), тварыла ў абарону эгаістычных інтарэсаў канфедэрацыі, узброенае супраціўленне прагрэсіўным намерам цэнтральнае ўлады, ішла на саюз з рэакцыйнымі манархіямі, якія таксама баяліся Асветы і рэвалюцыі. Увасабленнем дэгенерацыі гэтае сацыяльнае групы У. Караткевіч лічыць князёў Слуцкага і бельскага Гераніма Фларыяна і клецкага Мікалая Марціна Радзівілаў. Гэта закончаныя славінафобы. Мікалай з нелюбаві да народа памяняў нават веру: з каталіцызму перайшоў у іудаізм і акружыў сябе рабінамі. Для Гераніма, чый вобраз займае адно з цэнтральных месцаў у трагедыі «Маці ўрагану», і беларуская і польская мовы — сабачыя, ён германфіл і чалавеканенавісцік, які зробіць вярзанне нават брата. Гэтаму самадуру і вырадку кароль і вялікі князь аддаў у арэнду Крычаўскае староства.

Пішучы пра першапачатковае назапашванне капіталу. К. Маркс адзначаў, што яно неадлучнае ад злачыннасці. Гвалтоўнае выгнанне сялян з зямлі, гандаль рабамі, разбой, водкуп... Заснавальнік навуковага камунізму заўважыў адну спецыфічную асаблівасць у эканамічным развіцці Беларусі — засілле яўрэйскага капіталу.

Многія феодалы ў Вялікім

XVIII вв.)» (Мн., 1979), не ўкладаючы ў вытворчасць ані шэлага, выбівалі з сялян, рамеснікаў і гандляроў (і не толькі з беларускіх, але і яўрэйскіх, татарскіх) велізарныя сумы. Эканоміка падсяжалася пад карань, народ даводзіўся да галечы. Справы такіх адкупшчыкаў, Гдэля і Шмуілы Іцкавічаў, рэалістычна паказвае ў трагедыі «Маці ўрагану» У. Караткевіч. Менавіта з абурэння іхнімі дзеяннямі і пачаліся падзеі 1743—1744 гг. у Крычаўскім старостве.

З падручнікаў гісторыі мы ведаем, што на чале паўстання стаяў вайт Васіль Вашчыла. Драматург у цэнтр твора паставіў Агню Вецер і яе сына Васіля, панцырнага баюрына і збройніка. Не «радавыя» і астатнія кіраўнікі паўстання: Іван Карпач — унук бурмістра і сам бурмістр г. Крычова, Ілья Карпач — ягоны бацька — гарматнік. Сялянскай элітай называе іх У. Караткевіч. Вызначэнне гэта спрэчнае, бо перад намі ўсё ж пераважна людзі вольнага стану, мяшчане, але тут больш важнае драматургічнае сцвярдзенне: народ павялі за сабою яго адукаваныя прадстаўнікі, якія пастараліся падпарадкаваць стыхію разумнай волі. Людзі, абазнаныя ў справах Рэчы Паспалітай і суседніх дзяржаў, яны ведалі, на што ідуць, што іх чакае. Не жорсткага неабходнасць, а свядомы выбар кіруе іхнімі ўчынкамі; іхні выбар можна і трэба аданіць як духоўны акт, як

АД СІНЯГА НЁМАНА

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

Д. Бічэль-Загнетава заўжды ў пошуку—пры адпаведна вызначаным галоўным кірунку—новых прыёмаў, выразных форм для адлюстравання рэчаіснасці з яе самымі рознымі праявамі і аспектамі. Паэтка прызнаецца, што «асуджана на пакаранне раскручваюць долі ручнікі». Гэта яна сцвярджала і на пачатку шляху («па шляхах зялёных Беларусі буду пракаладаць свае дарогі»). Нялёгка

шлях ад маладога гарэзнага «якія цёплыя ў надзеі промні! Якія лёгкія ў чакання крылы» да сталага, выверанага жыццём:

Любоў мая, не патушы агню,
Няхай пляць тваіх настроў
слонкі!
Мы даб'яжым да сэрцаў,
Мы не зломкі.
І нам няма звароту
у мітусню.

Паэтка яшчэ ў маладосці акрэсліла сваю дарогу, і звароту назад няма. Такі няўмольны закон жыцця і паэзіі. Толь-

кі рух, няўмольны рух наперад, паверка сумлення да самаспалянення. І хоць зразумеае імкненне душы («варніцца лёгкая птушкай, маладосць»), ды гэта ўсё «набытала спакуснае вясна». У вершы «Аўтапартрэт» Д. Бічэль-Загнетава піша:

Зведала мукі любові,
пануты чыстыя слова.
А многа?
Ды дастаткова,
каб заглушыць уздыханне.
Каб заслужыць дараванне—
крыўдзіла не выпадкова...
Пышна магла красавацца,
як маладыя суседні,
Звабіла доля паэткі.

Нялёгка доля і ноша, але ў гэтых словах уся Д. Бічэль-Загнетава.

У беларускай сучаснай паэзіі плачуе цэлая кагорта таленавітых паэтэс. Грамадзянскай накіраванасцю, лірычнай шчы-

расцю, страшнасцю вылучаюцца творы Я. Янішчыц, Н. Мацяш, В. Коўтуц, Р. Баравіковай, Т. Бондар, Г. Каржанеўскай, С. Басуматравай... Іх лірыка па-жаночку вобная, спавадальная, інтымная. Але колькі ў іхніх творах сапраўднай чалавечай, мацярынскай трывогі за мір на планеце і ў доме! Жаночая паэзія не замкнулася ў «чатырох сценах», яна выйшла на прасторы нашага неспакойнага часу, каб змаганца са злом, несправядлівасцю, насілле, змаганца за абяздоленых дзяцей свету. Варта таксама ўспомніць паэтычную зорку Еўдакіі Лось, што і цяпер ярка свеціць у так званым «жаночым» сузор'і.

Безумоўна, Д. Бічэль-Загнетава займае асобнае месца, але не адасобленае. Яе талент убагачаны вялікім жыццёвым вопытам і, калі можна так сказаць, больш сурова. Хоць

апошнія два зборнікі быццам адмаўляюць гэта. Паэтка стварыла такія яркія, па-жаночку шчымыя і шчырыя цыклы вершаў, як «Узлятае за выраем лета», «Неспадзяванкамі радуе лёс», «Поўнач», «Мужчына», якія маюць поўнае права на асобнае існаванне. Тэмы каханьня, вернасці, адказнасці перад любым чалавекам раскрываюцца ў складаных, супярэчлівых перыпетыях паўсядзённага жыцця, ва ўзаемаадносінах асабістага і агульнага.

Інтымная лірыка паэтэсы вызначаецца свежасцю і багаццем пачуццяў, глыбінёй перажыванняў, разнастайнасцю прыёмаў адлюстравання, фарбаў. І калі ў першых зборніках «Дзявочае сэрца», «Неман ідзе» лірычная гераіня ў нейкай ступені ідэалізуе светлае пачу-

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

УВАСКРАШЭННЕ

Балада памяці

Васілю ВЬІКАВУ.

1

Касмічныя зоркі, нібыта лілеі,
У нябёсных азёрах
ярчэй зацвілі:
Да самай далёкай каметы Галей
Дзве нашыя «Вегі»
ўзяцелі з Зямлі.
Нялёгка трасу ім трэба
адолець —
Мільярд кіламетраў, ці больш,
Між планет...
Такога ў свой час
Мы не чулі і ў школе,
Калі вывучалі па кнігах Сусвет.
Нялёгка было нам
Фарсіраваць рэкі
І браць гарады,
як цяпер не лягчэй
Пракладваць праз час
Магістраль свайго веку —
Дарогу ў сто тысяч
мо дзён і начэй.

Ды мы не прасілі,
Як сёння не просім,
Палёгі ні ў кога,
Хоць мы не адны...
Мы рады бясконца,
Што ўжо сорок вёсен
Працуем, кахаем,
Жывём без вайны.
Як скажаш пра ўсё,
Што табой перажыта
За ўсе паўтары амаль
тысячы дзён?
Было — адступаў,
Поўз палеткам праз жыта,
Каб зноў адшукаць
Свой узвод, батальён.

З юнацкай пары,
Рана стаўшы салдатам,
Старэйшага брата
Не мог ты забыць:
І ты б, як пэст,
Гілаваў вершам краты,
Сабе і другім каб
Свабоду здабыць.

Згадай сорок першы,
Год сорок другі ты:
Хоць цяжка было нам,
Ды кожны быў рад
Пачуць, што жывём,
Што не ўсе мы забыты,
Выходзім з ціскаў
Са сцягамі брыгад.

Да сэрца даходзіла
кожнае слова,
Якое штыкі замяняла ў баях.
Купалы, і Коласа, і Куляшова
Пэзія з намі ішла па фронтах.

Паходная песня
З акапа ўставала,

духоўны подзвіг. Князь Геранім кажа палоненым кіраўнікам паўстання: «І ў Санкт-Пецярбурху, і ў Кіеве, і тут — паўсюль вам ворагі. Усе вы па-памрэце. І іншага лёсу, іншага вы-выхаду вам няма». Васіль Вецер адказвае: «Ёсць. Добрая слава. Душы, якіх не стопчаш. Людзі, што супакутваюць нам». Тут міжволі згадваеш радкі з паэмы Янкі Купалы «На куццю»:

Не ўмруць, не ўмруць ўжо
яны,
Раз хочучь сонца, славы,
песні...

Для князя Радзівіла і іжэ з ім найгоршы не Васка, які граміў і паліў, а тыя, хто думаў: Васіль Вецер і рагатун Карпач. Бо яны думаюць найперш не пра чэрэва — пра народ і край, пра іх будучыню: «Пройдуць тысячы год. Што тут будзе тады? Напэўна, ніхто не будзе адбіраць у іншага хлеб і гонар. Не будзе большага і меншага, эліта або іудзея. І кожная мова будзе панскай, а таго, хто яе саромеецца, будуць закідаваць багном. (...) Не можа быць, каб яны не зразумелі нас, зняслаўленых і абылганых. Яны будуць... як багі, як лебедзі, як людзі».

Чалавек свайго веку, Васіль кіруецца ў сваіх учынках маральнымі імператывамі хрысціянства. Што ж, усе народныя рухі сярэднявечча, як заўважыў Ф. Энгельс, мелі рэлігійную абалонку. У Бібліі кіраўнікі ерэтычных рухаў і народных паўстанняў знаходзілі абгрунтаванне сваіх сацыяльных патрабаванняў і ўтопій, маральнае апраўданне бунту («Гасподзь мне памочнік, не пабаюся: што зробіць мне чалавек?»).

«Я шчаслівы і добры, як ніхто», — кажа Васіль Вецер. Ён толькі што стаў мужам Надзеі. Ён не можа праліваць кроў, бо кахае і шчаслівы, бо кроў для яго — святая. І Гдалева, і Радзівілава, і Шмуйлава — усё роўна чыя. Агна нагадвае сыну, як загінуў яго бацька, як набыткаваліся з бацькі ў княскім палацы. «Гэтыя людзі памёрлі. А іншай крыві я не хачу», — адказвае Васіль. Дый не ўпэўнены ён, што не пахіснецца, што з годнасцю сустрэне смерць. І маці выпраўляе яго да пракажонага чалавека. Калі захварэш на праказу, тады не будзеш чакаць ад жыцця анічога; і што тады князевы літасць перад нялітасцавай смерцю? Хвароба, пакуты цела ўмацоўваюць дух. Моцнаму на духу нястрашная смерць. Ці не так першапачаткова мы разумеем прычыну і сэнс Васілівага ўдзелу ў паўстанні, ягоных паводзін? Ды гэты павярхоўнае разуменне прычыны і сэнсу. Там, у пячоры прака-

жонага, ён усвядоміў становішча свайго народа, зацкаванага, акружанага совамі і ваўкамі, пакінутага без солі і хлеба. Прычына і сэнс праясніліся нам канчаткова, калі дазнаем, што Васіль не набраўся заразы, што ён ведаў пра гэта. Ён не мог адступіць назад, «каб не зламаўся хтось іншы».

Мароз і дрыжыкі павінны прабраць нас, калі мы пачуем на сцэне экзэцую аб памерлых. Мяшэжны поп Анцівох моліцца за супакаенне душ шчырэ жытых, але ўжо асуджаных паўстанцаў. Гінуць самыя мужныя, самыя смелыя, самыя разумныя. Іх можна параўнаць з пшанічным зернем. Калі пшанічнае зярнятка, упаўшы на зямлю, не памрэ, застанецца адно; калі ж памрэ, дык прынесе багаты плён. Пра кожнага з іх можна сказаць: смерцю смерць спрамог.

Караючы паўстанцаў, князь хоча наладзіць такое відовішча, каб «нашчадкі іхнія прапра-праз трыста год здрыгануліся. Калі яны бу-будуць, нашчадкі». Геранім сумняваецца, ці будуць у дзяцей закатаванага народа дзеці. Ён не ведае, якая смерць чакае яго, не здагадваецца, што ягонае багацце дастанецца тым, каго ён ненавідзеў, бо ненавіта ў яго і не будзе дзяцей. Ён, багацей, не плача і не галосіць пра бедства, якое знаходзіць на яго. Чуючы, як абарваўся голас зацкаванага сабакамі Васіля Ветра, князь з задавальненнем канстатуе: «Скончана». Разумны цынік пробашч Пёкур прамаўляе за ім: «Усё скончана». Пачынаецца канец Рэчы Паспалітай. Ксёндз здагадваецца, а Агна Вецер пэўна ведае, што магнатства, што здзічэлае панства гніе душою, што яго апанавала праказа духоўная, што згніе яно і целама.

...А. Мальдзіс у прадмове да трагедыі піша: «...верыцца, што апошні буйны твор таленавітага пісьменніка знойдзе і сцэнічнае ўвасабленне. І, можа, нават як арганічная частка драматычнай тэатралогіі, што будзе выконвацца чатыры вечары паўрады». Ведаючы, што цяперашняму тэатру патрэбен не драматург, а «тэатральны аўтар», не п'еса, а «тэатральны твор», ведаючы, што цяперашні рэжысёраў не задавальняюць нават творы У. Шэкспіра і М. Гоголя і яны перарабляюць іх на свой капыл, ведаючы, што цяпер эканоміць час і грошы на сцэнаграфіі, на партыях, касцюмах і грыве, я таксама ўсё ж спадзяюся, што гэты твор будзе пастаўлены на таленавітай сцэне, што ў праграмцы будзе надрукаваны ўступ да п'есы, напісаны У. Караткевічам.

Анатоль СІДАРЭВІЧ.

це, то ў апошніх кнігах «Дзе ходзяць басанож», «Загасінец» яна ўзнялася да паглыблена-філасофскага асэнсавання кахання, трагедыіных матываў, блізкіх да фальклорных пачаткаў, калі страчаны самы дарагі чалавек, калі «Нёман распачы заліў лугі».

За любоўю наўпрост басанож,
Нібы лаптаўна, лётала ў сне.
— Забары мяне ў поўную
ноч!
— Можна, знойдзеш каго
без мяне...

Не знаходжу. Між ніваў і рэн
апусцеў наш заселены кут,
нібы вымер даверлівы люд,
а згубіўся ж адзін чалавек.

Трагедыіны пачатак у вершах і нават цыклах выкліканы імкненнем выказацца з максімальнай праўдзівасцю, перадаць тое ці іншае імгненне свайго «было», «ёсць». Для патэтычнай боль—дык каб сэрца разрываўся на цэлы свет, слёзы — дык шырыя, каб аж мора вылівалася. Фальшывіць тут нельга, гаварыць шэптам так-

сама. Тут не месца хадульнаму пафасу, уяўнай глыбіні, гульні ў гораць жыцця. Праўда, і толькі яна, якая б ні была горкая. Не фальшывіла патэтыка і раней. Магчыма, толькі рамантызавала («вазымі маю руку, і пабяжым, і пабяжым удвух, як ручайкі»).

Шаткавалі капусту двое,
за вонкам спела восень.
Стукаў ножык па дошцы
часцэнька.
Усміхалася шчасцю
шчасцэнька.

Д. Бічэль-Загнетава моцная тым, што ўмее боль душы чалавечай ратаваць словам, споведваю. Талент дазваляе ёй рабіць гэта і глыбока, і даступна, і неназойліва. Яна ўмее так падпарадкаваць слова, каб яно арганічна выявіла характар, стварыла гармонію свету, народнай духоўнасці, нястомнасці жыцця.

Іван РУБІН.

«Вайна была часам небывала аголеных адчуванняў — рэзкіх кантрастаў ва ўзаемаадносінах людзей. Нідзе і ніколі не праўдзілася з такой відавочнасцю чалавечая сутнасць, як на вайне».

Не выпадкова я прыгадаў гэтыя радкі Васіля Быкава з яго цудоўнай кнігі «Праўдай адзінай». Калі пісалася гэта балада, у думках увесь час паўтараліся словы выдатнага нашага пісьменніка. Усім вядома, што лейтэнант Быкаў, як і многія іншыя адважныя нашы воіны, лічыліся забытымі і пахаванымі на вайне, але, на вялікае шчасце, засталіся жыць і сёння працаваць разам са сваім народам у імя шчасця і міру на зямлі. Аўтару гэтых радкоў таксама давялося быць параненым, кантураным, засыпаным зямлёй на Сандамірскім плацдарме летам 1944 года. Пачуццё болю і радасці з усяго, што перажыта, мне і хацелася выказаць у новым паэтычным творы, які ў «ЛіМе» друкуецца са скарачэннямі.

АУТАР.

Вяла на вышыні
Па вёрстах крутых.
А сёння й мая
Спадарожніцай стала
Салдату таму,
Што ўваскрэс з нежывых.

2

Напэўна, адразу
Чытач запытае:
«Чаму ж пра яго
Ты раней не пісаў?»
У сэрцы хавалася
Думка такая,
Што я разам з ім
Пахаваны быў сам.
У страшным баі
Надышл зацяжненне.
Ён быў пад разрывам
засыпан зямлёй,
І сэрца яго не
асіскала сумленне,—
Зямлю арасіў сваю
ўласнай крывёй...

Хоць не гаваркі,
На прамовы не здатны,
Ды слова скажаць
сваё зброяй умеў.
Ён быў камандзірам
узводнай гарматы,
Але...
Разам з ёю у бойцы згарэў...
А маці хавала
ўвесь час пахаванку
З вайскавай пячаткай
на белым лістку.

Не раз паўтарала яна
калыханку,
Якую спявала малому сынку.
А ён? Ён не помніць,
Кім быў падабраны,
Калі бушаваў у акапе агонь...
І там, дзе ўся рота
была пахавана,
Таксама імя напісалі яго...

Каго ж тут вініць?
Адмяніць мы не ў сіле
Той горкае праўды,
Што несла вайна.
Імя яго ўзнеслі
На брацкай магіле.
А маці?
Не верыла смерці яна!

3

З нас многія ў свеце
Сваёй зоркі Вегі
З зямлі не пабачылі
ў сінні нябёс.

Байцу ж,
Як у п'есах тых Лопэ дэ Вэгі,
Разлука паслала ў канцы
Шчасны лёс.
Сябры-аднагодкі дайшлі да
рэйхстага,

Імёны свае напісалі на ім.
Хоць воін не змог там
Пад чырванню сцяга
Стаяць у салдацкім страі
баявым,
Ды ён аддаваў, як і мы
аддалі,
Салют найвялікшай з усіх
перамог.

У вёску,

Дзе многіх ужо не чакалі,
Да маці з'явіўся
На родны парог.

Яна расчыніла сама яму дзверы
І ў слёзы...
«О, мама! О, мама!
Не плач!»
Чыё яшчэ сэрца жыло ў такой
веры?

Не, гэта — не проста
Удача з удач.
Заўсёды ўзвышаемца мы над
журбюю,
Над смерцю.
Без лішніх напышлівых слоў.
Ды сам ты не можаш забыць
поля бою

І танкаў
З прамою наводкай ствалоў.
Хай свеціць нам месяц —
пражэктар нябёсны,
Зямлю асыпае ласкавым
святлом.

Усім пры жыцці нам
Загадана лёсам
Заўсёды вяртацца з дарогі ў
свой дом.

Гады аддзялялі цябе ад
радзімы,
Ды ўсюды ты чуў,
Як гамоніць Дзвіна,
Як ходзяць па вёсцы і леты, і
зімы,

А маці чакае, стаіць ля акна,
Вачэй не змыкае да самага
ранку
І смерць адганяе ў жалыбе, у
мальбе.

Ляжыць у шуфлядзе
Твая пахаванка
І маці з партрэта глядзіць на
цябе...

Палегла нас шмат —
Невядомых, вядомых —
І маршалаў з намі ўжо многіх
няма.

А мы воляй лёсу прыйшлі вось
дадому,
Вярнула нас, можа, дарога
сама —

Дарога ўсё тая ж —
Цяжкая, крутая,
Няма ні канца, ні пачатку
якой...

І з прагнасцю сёння
Зямля ўся чытае
Тамы, што тавай
Знітаваны рукой.

Цяжэй жа за ўсё —
Быць байцу ў адзіноце,
Журыцца і слухаць выцце
непагод.

Сягоння салдаты ў былой
тваёй роце
Ідуць на вучэнне ў пачэсны
паход.

Ты вестку пашлі свайму
роднаму сыну,
Хай стрэне прыход
пераможнай вясны,

Паслужыць за нас,
Павартуе Айчыну
І нашы,
Вайной абарваныя сны.

КАШТОЎНЫ БІБЛІАГРАФІЧНЫ СЛОЎНІК

Вось ужо больш як 60 год выходзіць у Дзяржаўнай Кніжнай палаце БССР «Летапіс друку БССР». Кожны месяц чытач зможа раскрыць старонкі гэтага цікавага выдання і ўбачыць як у лютстры, што з'явілася ў Беларусі за месяц у перыядычным друку па ўсіх галінах чалавечай дзейнасці. У кожнай такой кнізе налічваецца 50 асноўных раздзелаў, якія ахопліваюць усе грамадскія навукі, прыродазнаўчыя, фізіка-матэматычныя, хімічныя, геаграфічныя і геалага-геаграфічныя, біялагічныя, тэхнічныя сельскагаспадарчыя, медыцынскія, педагогічныя, філалагічныя навукі. Летапіс змяшчае таксама спецыяльныя віды дакументацыі і выданні вузкага прызначэння, летапіс нот, выяўленчага мастацтва, спіс часопісаў і зборнікаў, якія распісаны ў даным нумары, імяны паказальнік, прадметны паказальнік, паказальнік загаловаў і першых слоў тэкстаў вакальных твораў. Неабходна адразу ж адна-

чыць, што кожная галіна навукі і вытворчасці дзеліцца на ўсе падраздзелы.

Возьмем, напрыклад, грамадскія навукі, дык яны маюць 14 раздзелаў, якія ў сваю чаргу дзеліцца яшчэ на асобныя падраздзелы. Філалагічныя навукі ахопліваюць мовазнаўства, літаратуразнаўства і крытыку. Асобным раздзелам выдзяляецца мастацкая літаратура і мастацтвазнаўства.

Кожны чытач адшукае ўсё, што надрукавана па яго спецыяльнасці ў кнігах, часопісах, газетах. А калі ён сам піша і друкуецца, дык у летапісе рэцэнзій ён адшукае ўсё пра сябе, што напісана ў перыядычным друку.

«Летапіс друку БССР» рэгіструе таксама музычныя творы, якія выходзяць асобнымі выданнямі, а таксама надрукаваныя ў газетах і часопісах, і змяшчае звесткі пра творы мастацкай графікі: планаты, партрэты, рэпрадукцыі карцін, эстампаў, артыкулы, альбомы прыкладнай графікі.

Кніжная палата БССР выдае таксама з 1964 года бібліяграфічны паказальнік «Беларуская ССР у друку БССР і зарубешных сацыялістычных краін». Тут можна даведацца пра ўсё, што надрукавана пра Беларусь ва ўсіх саюзных рэспубліках. Даўжыня звесткі пра ўсіх аўтараў з Беларусі, якія надрукавалі ў ССР і зарубешных сацыялістычных краінах.

Пажадана было б, каб усе бібліятэкі рэспублікі, пачынаючы з раённых, а таксама шматлікія чытачы карысталіся гэтымі ўнікальнымі выданнямі. Выпісаць «Летапіс друку БССР» можна ва ўсіх пунктах прыёму падпіскі і абласнымі бібліятэкамі без абмежавання. Вынарыстаны ён можа быць работнікамі бібліятэк, органамі НТІ, спецыялістамі і навуковымі супрацоўнікамі ўсіх галін народнай гаспадаркі, студэнтамі і шырокім колам чытачоў.

С. МІСКО.

Аляксей ЗАРЫЦКІ

У АГНІ НЯМА БРОДУ

КАВАЛІК:

Ну, Юсцік, дзе ты прападаў?
Мы цябе, бедка,
Не раз пахавалі:
Загінуў хлапец — падалося.

ЮСТЫН:

Мяне затрымалі,
І я ледзь уцёк з Гарадка,
Ледзь звёў я пагоню са следу, схаваўся
ў алёсе.
Я ў багне зрудзелай стаіўся, нібы не
жывы.
Там поедам ела мяне камар'ё ўдзень
і ўночы,
А гады сачылі,
А гады прагледзелі вочы,

Летаўнін восенню я закончыў працу над новай паэмай «У агні няма броду». Дзеянне ў творы адбываецца ў 1943 годзе пасля нашай гістарычнай перамогі пад Курскам. Галоўныя героі паэмы камандзір партызанскага атрада Ігнат Кавалік і яго баявы сябар камісар атрада Эрых Шміт. Яны пазнаёміліся яшчэ ў Іспаніі, у часы грамадзянскай вайны. Камуністы, беларус Кавалік і немец Шміт, змагаючыся супраць нямецкіх фашыстаў, унеслі свой пасільны ўклад у пачатак, альбо дакладней кажучы, у зародак, той шчырай арганічнай дружбы, якая цяпер так моцна яднае народы СССР і ГДР.
У паэме дзейнічае і другі немец, Ганс Гаер, штабс-яфрэйтар з каманды карнікаў, які ў кожнай драбніцы, ва ўсіх сваіх дзеяннях і праявах з'яўляецца носьбітам той страшнай фашысцкай пошасці, якой гітлераўцам удалося на гэтым часе заразіць дзесяткі мільёнаў немцаў, а шмат каго з іх нават расчлавацьчыць назусім.

Гэта паэма сюжэтная абсалютна самастойны твор, але яна і падзеямі і усёй сваёй сацыяльна-палітычнай накіраванасцю крузна звязана з маімі папярэднімі паэмамі «Трывожная госяца» і «Арабінавае гронна», напісанымі адпаведна ў 1983 і 1984 гадах. У гэтым сэнсе яна з'яўляецца іхнім непасрэдным працягам, складаючы разам з імі адно непарывнае цэлае. Усё тое, што адбываецца ў маёй новай паэме, абавязкова ў той ці іншай ступені на рэальныя факты, але гэта аніяк не робіць твор дакументальным, бо ў ім няма і аўтарскага доммыслу.
Паэма прысвечана камандзіру асобнага партызанскага атрада «Храбрацы», Герою Савецкага Саюза беларусу Аляксандру Рабцэвічу і камісару «Храбрацоў» нямецкаму камуністу Карлу Лінке, які ў 1949 годзе стаў генералам Нацыянальнай народнай арміі ГДР.
Прапаную чытачам «ЛіМа» раздзел з новай паэмы.
АУТАР.

Каб Юсцік няўзнакі не выпаўз з дрыгвы.

Я выпаўз: і бобікі ўсе ж прамаргалі і
фрыцы.
Я суткі праз неруш да поля бліжэйшага
брыў.

Я бульбы напёк маладой,
Я напіўся з крыніцы
І як чалавек напаследак усмак пакурыў.

Я выйшаў на ўзлесце, на ўзгорак.
Рачулачка ўнізе.
Карціць пакупацца, вядома — прыпар
апаўдня.
Пясчаны адхоністы бераг у вербах, у
хмызе

І ўніз быў памкнуўся я, ды гергетня
Пачулася з берагу.

Вось табе на! Пры такой неспадзеўцы
Хутчэй на ўсе жылы наш брат задавай
лататы:

У рэчцы тутэйшай, Сініцы, палощуцца
немцы.
Не, думаю, драле не дам — і нырнуў
у кусты.

Паўзу праз хмызняк я да гэтых
курортнікаў, бачу,
Іх шмоткі вісяць на кустах.
Хоць бы хто абярог.
Я чобаты ўзяў, і штаны, і мундзір,
У прыдачу ж
Рамень, дзе на пражцы блішчыць
«З намі бог».

А споднікі кінуй,
Але на калошы вузельчык
Як след зацягнуў, абмачыў я арыўцу
назло:

Зубамі хай гэты вузельчык развязае
немчык,
Няхай папацее над мокрым вузлом.

— А чым абмачыў,— запытаўся не
сцяміўшы Эрых.

— Ну факт,— ухмыльнуўся Юстын,— не
свяцонай вадой.

КАВАЛІК:

А ты на язык надта лёгкі, не ведзеш
меры.
Юстын, не забудзь — камісар размаўляе
з табой.

А Юсціку што: ён жа чуў і не раз не
такое,
Ці мала яго і раней ушчуваў камандзір.
Разгортвае скрутак Юстын з
безуважным спакоем:
Трафейныя майткі... Трафейныя боты...
Трафейны мундзір...

Так, выгляд надзіва сягоння ў хлапца
маладзецкі.
Няпросты ён, з норавам ён. Паспрабуй
разгадай.

Дык што ж прыхавана ў глыбокіх
кішэнях нямецкіх?
Разведчык, а ну брат, на стол выкладай.

Салдацкая кніжка купальшчыка імя
засведчыць
І званне і ўзрост, назву часці падкажа
яна.

Някепскі трафей раздабыў каля рэчкі
разведчык,
Трафею такому, відаць, неблагая цана.

І вось высвятляецца — кніжачка
дапамагае,—
Прыкладзена нават, як трэба, на месцы

ПРОЗА

ПА ВУЗКАЙ брукаванай вуліцы, з калдобінамі, лужынамі, сунуўся паціху зялёны «Запарожац». Міма праплывалі хаты, амаль усе пафарбаваныя то ў жоўта-блакітны, то ў чырвона-зялёны колер. Стаялі хаты густа, ціснуліся да дарогі — так будаваліся «за польскім часам», ашчаджаючы кожную пядзю зямлі. Мяне, архітэктара, цікавіла і сама забудова, і разныя аканіцы, і афарбоўка.

На франтоне новай вялізнай хаты тры вакны на вуліцу. — Я ўбачыў чырвонае сонца з жоўтымі промнямі. Гэты паганскі сімвал бога-сонца неяк усцешыў мяне.

— Бачыў, Іване, сонца? — спытаў я ў гаспадара легкавіка.

— Якое сонца? — ён зірнуў на хмурнае неба і павярнуў да мяне заклапочаны твар.

Не паспеў я нічога адказаць, як матор зачмыхаў, і легкавік суцішыў і без таго нетаропкі бег.

— Штосьці мой «бранявік» не цягне. Якой трасцы яму трэба?

Іван спыніў машыну збоч дарогі пад тоўстай разгалістай вярбою, падняў задні капот, схіліўся над матарам.

Да павароту на гравійку заставалася метраў дзвесце. «Шкада, не дацягнулі», — міжволі падумаў я, згадаўшы, як у лесе Іван двойчы корпаўся ў матары. Першы раз матор зачмыхаў, калі мы трохі пахадзіўшы па лесе наважыліся былі пераехаць на новае месца.

Пачатак у нас быў добры: адразу знайшлі па некалькі баравікоў. Іван, радасны, дастаў з пластмасавага вядзерца чорнагаловага баравічка-мацака, пару даўганогіх падасінавікаў з апельсінава-аранжавымі шляпкімі. І мой кош быў не пусты, але болей, чым свая, мяне парадавала Іванава здабыча, бо гэта я ўгаварыў яго паехаць буднім днём у няблізкі лес. У мяне быў адгул, а Іван толькі выйшаў у запас у званні падпалкоўніка і меў вольны час.

— Нешта з карбюратора капае гаручае. Чаму? Мабыць, свечы залівае? Таму не цягне матор...

Я хацеў сказаць, ці не перабралі гаручага: залілі тры дзесяткі літраў, калі дамаўляліся, я сказаў адразу: «бранявік» твой, бензін мой. Але тае магло пакрыўдзіць гаспадара машыны, майго добрага суседа, то я змоўчаў. Жылі мы ў адным доме, у суседніх пад'ездах, неж пазнаёміліся, хадзілі на лыжах колькі разоў, потым сустракаліся за сямейным сталом.

— Дрэнь справа, браце. Калі гаручае працякае, ехаць небяспечна. Матор можа загарэцца...

— Пяском засыплем, — недарэчна пажартаваў я.

— Пяску тут хапае, — машына тады стаяла на пясчанай лясной дарозе. — Галоўнае, каб лес з такімі баравікамі не запаліць, — сказаў Іван, калі «Запарожац» зноў загрукатаў і затахаў сваіх жалезным сэрцам.

Далей нам таксама шанцавала: на-

ашчадна, бо Іван выказаў пажаданне наведацца сюды яшчэ.

Калі выязджалі з лесу, матор зноў зачмыхаў. Іван пакорпаўся ў карбюраторы, абцёр анучкай свечы, і паехалі далей. І вось спыніліся трэці раз, і я неж адчуў, што гэта надоўга. Таму зноў сумна зірнуў на гравійку, па якой праносіліся машыны.

— А дзе ж твае акульяры?

— Я без іх езджу. Ніяк не прывыкну.

Я стрымаўся, каб не папракнуць няўдачлівага аўтааматара, намацаў вусікі, прыгнуў іх адзін да аднаго, бы жаночую прыголку. Сяк-так зняў карбюратар.

— Чорт яго зедае, — маршчыніў лоб Іван. — Усё на месцы. А чаму пераліваецца гаручае? Можна, лопнула трубка? Тады б зусім пацякло. Можна, які каменьчык трапіў...

Тут я зразумеў, што сусед мой разбіраецца ў карбюраторах не болей за мяне.

— Што здарылася? — наблізіўся да нас малады мужчына ў пакаменчаным шэрым касцюме, з кішэні якога тырчала пляшка віна.

Іван з гатоўнасцю і надзеяй на выратаванне пачаў тлумачыць усё па парадку. Незнаёмец узяў карбюратар, пакруціў яго ў руках, падзьмуў, і ў чыстым якавым паветры запахла вінным перагарам.

— Паплавок на месцы, — паціснуў плячыма незнаёмец. — Свечы глядзелі?

— Глядзелі. Нармальна. Іскра ёсць. Паплавок чамусьці апускаецца і гаручае пераліваецца, — сумна тлумачыў Іван.

— Мабыць, адтулінка забілася, — няўпэўнена сказаў мужчына. — От каб вадзіцель «Запарожца» зірнуў. Я на грузавіку раблю... Спыніце каго на гравійцы...

Іван зірнуў на мяне, і я без слоў памчаў на дарогу. Машыны ішлі не часта, а «Запарожцаў» зусім не было. Пранесліся некалькі грузавікоў, порсткіх «Жыгулёў». Я пільна ўглядаўся ў абодва бакі дарогі, спадзеючыся ўбачыць прысадзісты сілуэт «Запарожца». Але як на тое ліха, дарога была пустая. Пра грыбы болей не думалася, і тая радасць у лесе здавалася далёкай, нерэальнай, быццам яе і не было.

Нарэшце я запыніў «Масквіча» з фургончыкам-будачкай, ці «каблучком», як гавораць пра такую машыну шафёры. Я запыніў з надзеяй, што вадзіцель-прафесіянал павінен разабрацца. Выслухаўшы мяне, шафёр зірнуў на гадзіннік:

— Браток, спяшаюся. Два тэлевізары трэба адвезці. Пятая гадзіна ўжо. Спыні «Запарожца». Вадзіцель яго хутчэй разбярэцца...

Зноў я стаяў на дарозе і да болю ў вачах углядаўся ў машыны, якія кацілі з боку гарадка, праз які дарога ішла на Мінск, і з боку дальняга райцэнтра, куды бегла гравійка. І вось ад гарадка паказаўся чырвоны, быццам бокая кароўка, «Запарожац». Сэрца ў мяне ёкнула ад радаснага спадзявання, я падняў руку і рвануў-

Леанід ЛЕВАНОВІЧ

Паплавок

АПАВЯДАННЕ

трапілі на багатае грыбное месца. Круглаватая балоцінка была літаральна ўсыпана жоўтымі гузікамі махавікоў. Гонкія рэднія хвойкі прапускалі сонечнае святло, і пяшчотна-зялёны мох, высвечаны сонцам, нагадваў вялізны дзівосны сурдут з залатымі гузікамі. Махавічкі нядаўна высыпалі, усе былі здаровенькія, чыстыя, толькі зрэдку сярод большых пракідаліся з чарвяточынкай. Іван павесялеў, мусіць, забыўся, што і карбюратар працякае. Напоўніў вядзерца, зысыпаў у багажнік на разасланую вагоўку.

— Малы багажнік у маім «бранявіку». Трэба купляць «жыгуля». Давай і твае высыплем, — прапанаваў ён, бо і мой кош быў лаўноўткі.

Мы зноў узяліся латацьшы махавічкі. Праўда, рабілі гэта нетаропка,

— Трэба разабраць карбюратар, — Іван ускінуў на белую льяную тэніску цёмны халат. — Я сёння выскачыў у белай кашулі. І ведаеш, нейкая думка варухнулася: глядзі, каб не давлялася паляжаць пад машынай. Вось тут і не вер у прадчуванні...

— Відаць, ёсць прадчуванні. Чалавек — такая складаная машына, — падтрымаў я Івана. Але гаварыць на гэту тэму не было жадання, не хацелася, каб збылося маё прадчуванне, што на гэты раз мы заселі надоўга, і таму я сказаў. — Давай і мне работу...

— Будзе і табе работа, — Іван выцер тыльным бокам перапэцканай далоні ўзмакрэлы лоб. — За карбюратарам ёсць такія вусікі. Іх трэба адгнучыць... Без акульяраў недабаць...

п'яцаць,—
Наўдалы купальшчык завецца Ганс
Гаер —
Ён обер-яфрэйтар знішчальнай каманды
сто п'яць.

А вунь і дзесятак чырвончыкаў царскай
Знайшлася мясціначка ім у тугім чаканкі,
Чырвончыкі ляснулі. Гэтакай кашальку.
Ганс Гаер, відаць, не чакаў, хоць і быў
начыку.

Забліскаў пярсцёнак п'яшчотна, з
Зіхцяць завушніцы блакітным святлом жаночай рукі ён.
У гэтым зіхценні трапечуць адценні бірузы.
Як водбліск слязы, такія,
Развітальнай слязы.

Ды гэта не ўсё яшчэ —
«Вальтэр» на століку стыне.
Ён зручны, ён зроблены, як на заказ.
— Вазьмі,— камандзір падае пісталецік,— Юстыне,
Надзейная рэч, у разведцы прыдацца
не раз.

Ён выпадкам лепш, як вялізаны маўзер,
Знянцу
Даткнуўся Ігнат да драўлянай старай
Ды колькі мяне выручаў гэты маўзер кабуры,
І Юсцік бярэ пісталецік, як рэдкую па-брацку.
Як нейкую забаву для дзетвары... цацку,

Глядзелі ў памроку, на выгляд нявіннае, рулькі

І дзед старадаўні, згарбачаны ўжо небарак,
І ясныя вочы дзіцяці,
І збяжылыя вочы бабулькі,
І, голая ускінуўшы горда, юнак.

Якія ж яшчэ нечаканыя «цуды» і «дзівы»
Запаслівы Ганс прыхаваў у кішэнях сваіх?
Што гэта за пачак?
Прабачце, тут празерватывы,
А вось і «Krafftpillen» — істотны
дадатак да іх.

Па-нашаму можна сказаць — сілавая пілюлі,
Ружовыя, круглыя, быццам цукеркі дражэ.

Праграма няхітрая ў Ганса:
Нам — кулі,
Сабе ж ён пілюлькі,
Сабе вітамінчыкі ён беражэ.

А поруч і фота:
Вось Ганс у цывільным, ён з жонкай.
З такою ён мілай усмешкай, лагодны такі.

У жоначкі бэз у руцэ — белапенная гронка.
Рахманая мірняя пара — зусім галубкі.

Паштовачка тут з відарысам вярбы, што заснула
У млявай знямеласці над задумненым стаўком.

А на адвароце адкрыткі па-бабску прачула

Заканчвае Гансава жонка сваё пісьмко:
Любы Гансік, вяне луг,
Недакошана атава
І даўно ставок заглух,
Дзе калісь твой лебедзь плаваў.

Нарэшце наступны трафей,
На шырокай далоні
Разведчык падносіць з ухмылкаю Эрыху дар:

— От ваша прыродная музыка, файны гармонік,
Нямецкі губны, спецыяльна для вас, камісар.

Яшчэ нешта ёсць.
Апускаячы хітра павекі
Нібыта ён хоча раскрыць нечуваны сакрэт,
Юстын ужо цэтлік паказвае, нейкі
Прапахлы друкарскаю фарбай білет.

Білет імяны. Уладальнік яго мае права
Наведаць публічны, ваеннага ведамства, дом.

Салідны будынак, дзяржаўная сталая справа.
Не ўбогі якісьці прыватны прытон.

Вось так заахвацілі Ганса —
Шчыруе ў знішчальнай камандзе, відаць,
На гэтым білеце ёсць нават і імя партнёршы.

Парадак у вермахце поўны —
А подпіс які пад білецікам!
Таго каб надаць установе Мусібыць дзеля

Der Chef der Wehrmachtbordelle und
Major der Reserve Gottfried Fisch*.
І побач пячатка — шырока раскінуўшы крылы,
Глюгасты арал углядаецца хціва ў абшар.

У кіпцях сваіх ён трымае,
Зямны, клеймаваны фашысцкаю зацяўшы што сілы,
Свастыкай шар.

Дык гэта ж ужо не п'яцаць, а праграма,
Заяўка, калі разабрацца як след,
Шэф публічнага дома абарончых сіл
маёр запасу Готфрыд Фіш.

— От ваша прыродная музыка, файны гармонік,
Нямецкі губны, спецыяльна для вас, камісар.

— От ваша прыродная музыка, файны гармонік,
Нямецкі губны, спецыяльна для вас, камісар.

Крывавага хэма
На ўвесь белы свет...

На столік паклаў наш разведчык,
умелы і прыткі
Яшчэ цэлы тузін «жалезных крыжоў»
на паказ.

Усё. У мяшэчак кладзе Юсцік
тыя здабыткі,
А мы гэтым часам прадоўжым расказ.

Буркуе ў бары дзікі голуб
аб сонцы і леце,
Шыбуе Юстын — ён і Каці расказа й
сябрам,

Як шчасна вярнуўся,
Як смешны такі пісталецік,
Яшчэ й дакументы, без зыстралу
ў немца забраў.

Так блізка зямлянка знаёмая, так ужо блізка,
Што нават марзьянка выразна
з зямлянкі чутна.

Шчыруе радыстка.
Як дзяцел дзятлуе рупліва яна.

Уцешна душы на скразной баравіннай выгодзе.
Раскоша лясная. Жыві, чалавек,
ды працуй...

Ну вось і радыстка на волю
з зямлянкі выходзіць,
Спяшае Кацюша насустрач хлапцу.

І дыхаць яму гэтак вольна,
І жыць гэтак любя.
І гарача сэрцу. Няўжо і ад шчасця
смыліць?

Любоў, ты і там уладарыш,
дзе поруч — загуба,
Дзе крылы твае можа раптам
агонь асмаціць.

ся амаль на сярэдзіну дарогі. Мабыць,
на мам твары адбілася такая рашу-
часць і мальба, што легкавічок спы-
ніўся, ахінуўшыся воблачкам пылу.

— Што здарылася? — праз адчы-
ненае шкло дзверцаў на мяне паіраў
малады хударлявы чалавек. — Рукі з
шырокімі далонямі і доўгімі тонкімі
пальцамі ўчэпіста трымалі руль. У
машыне былі яшчэ двое мужчын і
жанчына. Нецярпліва выслушаўшы мя-
не, шафёр спытаў:

— Дзе ваша машына?
— Ды во тут, побач. Якіх сто
метраў... Вы ж — спец...

— Няма калі нам, — падала голас
жанчына. — Гена, паехалі. Раз вы-
браліся, дык і то не заедзем...

Мужчыны маўчалі.
— Не такі я ўжо спец. Але пагля-
дзім, — сказаў Гена.

Жанчына нешта сярдзіта гаварыла,
але чырвоны легкавічок павярнуў на
высковую вуліцу. Я бег следам, не
чуючы стомы, бо верылася, што мы
неўзабаве паедзем.

Мужчыны дружна абступілі Іванаў
«Запарожац». Гена ўважліва агледзеў
карбюратар, патрос яго ля вуха і з
радасцю сказаў:

— Усё зразумела. У паплавок тра-
піла гаручае. Таму ён апускаецца.
Можна, каменьчык дзірачку прабіў ці
шчылінка ўтварылася...

— Паплавок — не дурань. Такса-
ма выпіць захацеў, — ухмыльнуўся не-
знаёмец з бутэлькай.

Усе мужчыны заўсміхаліся, зага-
манілі. Толькі жанчына, надзьмутае,
срдзітае, стаяла ўбаку, падціснуў-
шы вусны.

— Галоднай куме — хлеб наўме.
Гена, дык мо цяпер яны ўжо самі раз-
біруцца? — падала яна голас.

— Праўда, сыноч, — падтрымаў яе
пажылы мужчына, такі ж худы і жы-
лісты, як і шафёр Гена.

— Не, баця, гэта хутка. Я зараз, —
хлопча, відаць, ужо ахапіў азарт
майстра, і яму хацелася самому вы-
правіць непаладку і пераканаць усіх,
што ён сапраўдны спец.

Гена спрытна зняў паплавок, які
нагадваў карабок ад запалак, паказаў
шчылінку ля вуха, пастукаў па-
лаўком аб далонь, але бензін не вылі-
ваўся. Адвёрткай ён зрабіў шчылінку
шырэньшай і нарэшце бензін выцек.

— Цяпер трэба пагрэць гэта мес-
ца, каб волава зацягнула шчылінку.
У каго ёсць запалкі?

Я зыхапіў з кішэні штармоўкі ка-
рабок запалак. Гена адшыоўся далей
ад машыны, пачаў запалкамі грэць
паплавок. Аднаму рабіць гэта было

нязручна і я ўзяўся памагаць. Запал-
кі згаралі хутка, я паспеў апыць
пальцы, а пайка не зацягвалася. Пап-
лавок, відаць, нагрэўся моцна, бо рап-
там адскочыла вушка, за якое ён ма-
цаваўся ў карбюратары.

— Дрэнь дзела, — уздыхнуў Гена. —
Без паяльніка нічога не зробіш. Ці
ёсць у вас паяльнік? — спытаў ён у
Івана.

— На жаль, няма. У гаражы ёсць,
— развёў рукамі Іван.

— Чакай, чакай, — ажывіўся муж-
чына з бутэлькай. — Вунь ідзе Коля.
Бацька ягоны камбайнёрам робіць. У
іх ёсць паяльнік.

Іван кінуўся напярэймы хлопцу-
падлетку. Мы з Генам падышлі так-
сама.

— Паяльнік ёсць. Толькі мне паяць
няма калі. Бацька ў полі чакае, —
ломкім баском адказаў хлопец. Быў
ён танклявы, але ўжо ладны ў пля-
чах, з п'яшчотным, як у дзеўчаныці
тварам, на якім ледзь-ледзь прабіва-
ліся вусы.

— Мы самі зробім. Мо яшчэ хто
дома ёсць? — дапытваўся Гена.

— Бабуля дома ёсць. Яна ўжо ня-
могла.

— Дык ты дай нам паяльніка. Мы
хуценька зробім. Мы ж нічога не
ўкрадзём. Не бойся, — угаворваў
Гена.

— Я магу табе даць грошай на но-
вы паяльнік, — Іван пацягнуўся ў кі-
шэню.

— Ды што вы... Якія грошы? —
сумеўся хлопец. — Хадзем хутчэй.

Мы з Генам рушылі за ім. Коля
неўзабаве прывёў нас да той вялікай
хаціны з чырвоным сонцам на фран-
тоне. Мне хацелася запытаць, хто гэ-
так выштукаваў, але Коля таропка
ўскочыў на ганак і схваўся за дзвя-
рыма. Калі мы ўвайшлі ў хату, ён
ўжо ўключыў ў разетку паяльнік, пры-
мацаваўшы яго на высокую бляшанцы,
у якой бялеўся цукар.

— Вось тут каніфоль, прыпой. Усё,
што трэба, — Коля прынес невялікую
драўляную скрыначку з розным на-
чыннем.

— Штой-та за людзі, унучак? — па-
дала голас бабуля, што сядзела на па-
лку ля печы. Была яна ў куфайцы,
цёплай хустцы і бурках без галёш. —
Адкуль жа яны? Здаецца, незнаёмыя.

— От, якая ты, бабуля, цікаўная,
— усміхнуўся Коля. — Ехалі на ма-
шыне. Ды во паплавок сапсаваўся.

— Дык яны рыбакі. А дзе тут та-
ка ў нас рыба? — старой надакучыла
сядзец адной, то яе цягнула на раз-
мовы.

— Гэта не той паплавок, бабуля.
Гэта дэталька такая. У карбюратары,

— тлумачыў Коля, укладваючы ў
сетку вячэру.

— Навыдумлялі ўсялякага ліха на
сваю галаву. І бюратары гэтыя псуоў-
ца. І трактары кулююцца бо зальцюць
вочы чарнілам, — зноў пачала бабуля.

— Мы не п'ём, бабуля. Мы ж за
рулём, — сказаў Гена, нецярпліва ма-
цаючы паяльнік, які марудна награв-
ваўся.

— А каб во налілі, дык бы не ад-
мовіўся. І міма рота не панёс бы, —
гнула сваё бабка.

— Ну, каб налілі, то падумаў бы, —
усміхнуўся Гена, тыцнуў гарачы пая-
льнікам у каніфоль — па хаце па-
плыў востры смалсты пах.

— Не думаў бы ты, хлопца. Куль-
нуў бы і не зморшчыўся... Коля, як
жа там бацька? Яшчэ не прыкладваў-
ся сёння?

— Ну што ты, бабуля, прычапіла-
ся! Ён па гарозавік мяне паслаў, — з
крыўдай у голасе адказаў унук. — Там
гарачыня такая. Пыл вочы забівае.
Усё, пайшоў я. Калі дождж не праго-
ніць, мы будзем позна.

Я падзякаваў Колю за дапамогу.

— Няма за што, — адказаў ён і, не
развітваючыся, пайшоў.

Тым часам Гена прыпаяў вушка да
паплаўка, залатаў шчылінку. Мы па-
дзякавалі бабулі за гасціннасць, па-
хвалілі яе ўнука і пайшлі.

Здалёк угледзеў я каля машын
толькі Івана і Генавага бацьку.

— Мой пасажыр і гэты з бутэлькай,
відаць, да крамы пацягнуліся. А мат-
ка, мусіць, паджгала пехатой у лес.
Будзе цяпер буркатні. А дзе ж мат-
ка? — спытаўся Гена, калі мы пады-
шлі бліжэй.

— Ды вунь сядзіць, надзьмутае, у
машыне... Яна ўжо тут мне ўсе вант-
робы пераела, — бацька ўсхвалявана
куруў, таптаўся каля Іванавага «За-
парожац», не ведаючы, што б такое
зрабіць.

— Ат, не бяры да галавы, — ста-
вячы карбюратар на месца, сказаў
Гена. — Хіба ты жанчын не ведаеш?
Ім абы языкамі мянташыць.

— Твая ж не такая, — сказаў ста-
ры з цэпльняй у голасе.

— Мая яшчэ маладая. А хто яго
ведае, як яна сябе пакажа, — Гена з
дапамогай Івана паставіў на месца
карбюратар.

— Твая праўда, сыноч. Як мой дзед
гаварыў: не хвалі дзень зрання, а
жонку змоладу, — бацька прыкметна
паспакайнеў, кінуў у пясок недаку-
рак, спадзеючыся, што зараз яны па-
едуць у лес.

Іван сеў за руль, завяў стартэр,
закруціў рухавік, слаба чмыхнуў
колькі разоў, а заводзіцца і не думаў.

— Што ж такое, ёлкі-маталкі? —

столмена ўздыхнуў Гена. — Ну, вось
што... Трос ёсць буксіры?

Неўзабаве Гена цягнуў нас на бук-
сіры. Матор нашай машыны ўпарта
не заводзіўся. Ля выезду на гравійку
Генадзеў «Запарожац» забуксаваў —
тут была даволі глыбокая пясчаная
каляя. Ягоныя бацькі і я ўзяліся
штурхаць машыну. Старыя яшчэ не
памірыліся, яны сталі па баках, ля
задніх колаў, а я — паміж імі. Пад-
штурхнулі мы ўдала, абедзве машы-
ны неўзабаве былі на гравійцы. Для
пэўнасці Гена працягнуў наш «браня-
вік» з кіламетр, але матор яго маў-
чаў.

— Вы тут пачакайце, я старых ад-
тарабаню ў лес. Хай збіраюць гры-
бы, а сам вярнуся. Не можа быць,
каб мы не разабраліся, у чым справа,
— сказаў Гена.

— Вазьміце ў нас грыбоў. Мы ба-
гата назбіралі, — Іван адкрыў багаж-
нік.

— Ну што вы! — замахаў рукамі
Гена. — Вы за свет прыхалі. Вязце
дамоў. Нам жа тут блізка. Пасля
работы во адскочым, нарэжам... Гры-
бы — не бульба. Многа не трэба.

У чаканні Гены мы моўчкі сядзелі
ў машыне. Іван зноў і зноў вывучаў
схему карбюратора. Вецер круціў
пыл на дарозе, сям-там узнімаліся
стаўбункі пылу, нібы вялізныя цацкі-
ваўчкі доўга трымаліся зэрткальна
і потым знікалі. Неба ўсё гусцей за-
цягвалі хмары. Парачка шырых галу-
боў, што ўзляцела з дарогі, на фоне
хмары падалася амаль белаю, быццам
два папярковыя самалёцікі.

Іван зірнуў на гадзіннік, вылаяўся:
— Ужо больш як дзве гадзіны за-
гараем. Былі б у Мінску, каб не гэты
кляты паплавок... О, здаецца, Гена
ляціць, — Іван здаля ўгледзеў чырво-
ны легкавік, узрадаваны, выскачыў
з машыны.

— Трэба адрэгуляваць паплавок, —
адразу сказаў Гена. — Ад сценкі па-
вінна быць чатыры з паловай санты-
метры. Метр ці лінейка ў вас ёсць? —
Іван паціснуў плячымі. — Ну, кара-
бок запалак замяніць.

Гена спрытна адвільніў крышку
карбюратора, я падаў яму запалкі.
Некалькі разоў майстар прыкладаў
карабок тарцом, каб пераканацца ў
дакладнасці сваёй работы. Іван узяў-
ся заводзіць ручкай, бо акумулятар
ужо «сеў», не даваў іскры. Матор
разы са тры чмыхнуў, бы з прастуды,
і раптам весела загрукатаў, аж зака-
лаціўся ад вібрацыі ўвесь легкавічок.

— Ну, галубок, хопіць табе ўпі-
рацца, — засмяяўся Гена, і ўсмешка
была ў яго хлапечая, адкрытая і свет-
лая, нібы сонца зірнула праз хмары.

(Заканчэнне на стар. 10—11).

«ЭЛ — БІ, ЭЛ — БІ!»

Спроба калектыўнай рэцэнзіі на спектакль «ДЫСК-ЖАКЕЙ» у Рэспубліканскім тэатры юнага глядача імя 50-годдзя Ленінскага камсамола Беларусі

Першай прэм'ерай новага сезона ў Рэспубліканскім тэатры юнага глядача быў спектакль «Дыск-жакей», пастаўлены рэжысёрам У. Караткевічам па п'есе англійскага драматурга С. Палякова «Улюбёнец публікі».

Падзяліцца думкамі пра новы і, як нам здаецца, цікавы сцэнічны твор мы запрасілі студэнтаў факультэта журналістыкі БДУ імя У. І. Леніна Святлана КАРПЯКОВУ, Таціану ТРАПШ, Ірыну ХАЛІП і маладога журналіста Андрэя АЗЕРЫНА.

С. Карпякова. Сёння Тэатр юнага глядача, на маю думку, спрабуе ўсталяваць якасна новы кантакт з той адметнай аўдыторыяй, якая штовечар збіраецца ў яго сценах. Шукае патрэбны тон для сур'ёзнай гутаркі з сучасным падлеткам. Як даводзілася мне назіраць, кожны спектакль гэтага тэатра выпрабавваецца глядацкімі эмацыянальнасцю і абыякавасцю адначасова. Ды далёка не кожны спектакль такое выпрабаванне «на трываласць» вытрымлівае. На жаль, не заўсё-

ка свету моладзі. І, вядома ж, клопат для тых, хто займаецца выхаваннем падрастаючага пакалення. Не зважаючы на гэтую з'яву ўжо нельга. Забараніць — тым больш. Праблему не вырашыць серыяй рэзкіх газетных артыкулаў, некалькімі «запланаванымі» камсамольскімі сходамі з шэрымі нібыта дыскусіямі, пасля якіх — танцы пад музыку, якую толькі што «прапясочвалі»... Тэатр, звяртаючыся да такой сур'ёзнай тэмы, павінен быў унікнуць павярхоўнага павучання, ментар-

У ролі Ленарда Брэйзіла — С. Журавель.

Фота Ул. КРУКА.

ды ўдаецца ўтаймаваць стыхію пачуццяў юнага глядача, настроіць яго на асэнсаванне сцэнічных падзей, суперажыванне выканаўцаў.

Думаецца, «Дыск-жакей» найперш вылучаецца менавіта спробай наладзіць зваротную сувязь паміж сцэнай і залай.

Т. Трапш. Гэта, бадай што, самая надзённая пастаноўка ў цяперашнім рэпертуары ТЮГа. Спектакль разлічаны на тых, каму сёння 14—16 гадоў і для каго рок-музыка нешта большае, чым проста захваленне. Сачылагі сведчаць, што гэта і падстава для знаёмстваў, і фон, на якім бавіцца вольны час, і ўвогуле неад'емная част-

скі інтанацыі. На гэты раз, здаецца, атрымалася.

А. Азерын. Цікава было назіраць не толькі за сцэнічнымі падзеямі, але і за рэакцыяй так званай «спецыфічнай» туюгаскай публікі. Пасля спектакляў, якія глядзеў я, многія падлеткі, пераадолюючы ўзроставую сарамлівасць і некамунікбельнасць, падыходзілі да педагогаў тэатра, дзяліліся ўражаннямі. Напэўна, гэта можна лічыць поспехам. У чым яго прычына? Яркая, відовічная спецыфіка? Магчыма. Рымічная фанэграма? Не выключана. Ды хочацца спадзявацца, што «разварушыў» глядача зварот да праблем сап-

раўды сённяшніх, тэмы надзвычай сучаснай — эстраднай куры і іх прыхільнікі.

І. Халіп. Хто ж такі Ленард Брэйзіл, галоўны герой спектакля, чые персанальныя пазыўныя «Эл-Бі» прымушаюць маладых слухачоў (а часцей — слухачак) правінцыйнага англійскага гарадка кідаць усе справы і прыціскаць вушы да транзістараў? Няўдачнік, які ў мінулым спрабаваў сябе на ніве педагогікі. Для школьнай дошкі ішчасце не ўсміхнулася Брэйзілу, і ён заняўся «дыск-жакействам» на мясцовай радыёстанцыі «Голас Лестара». Раней «сеяў разумнае, добрае, вечнае», цяпер, па ўласным прызнанні, корміць маладзенькіх птушанят «масляна-малочнай кашыцай для ідыётаў». Справы пайшлі ўгору: яго запрашаюць працаваць на лонданскую радыёстанцыю «Сталіца» вядучым дзённага шоу. І, каб дастойна развітацца (паквітацца?) з правінцыяй, Брэйзіл праводзіць «радыёконкурс веку», пераможца якога будзе ўзнагароджаны чатырохдзённай паездкай у Лондан са слаўтай рок-групай «Жоўтая ліхаманка».

С. Карпякова. Забуўна гісторыя радыёконкурсу, з правінцыйнай прэтэнзіяй названага «конкурсам веку», набывае гучанне сацыяльнага памфлета. Тэатр устрывожана папярэджвае — можна згубіць свой твар, загубіць у сабе асобу, ператварыцца ў чалавека-манекена, пакштадт тых, што разпораз з'яўляюцца на сцэне. І ўсё гэта — пад акампанемент папулярных шлягераў, прыгожай балбатні рэспектабельнага ўлюбёнца публікі — дыск-жакея.

А. Азерын. Прызнацца, працятаўшы п'есу, я ўяўляў галоўнага героя іншым, чым убачыў у спектаклі. Драматург напісаў Брэйзіла надзвычай эмацыянальным, дынамічным, нават бліскучым. С. Журавель вядзе ролю стрымана, акцэнтуючы ў сваім героі ўнутраны канфлікт, якога ў п'есе быццам і няма, бо характар Ленарда, здаецца, зусім вольны ад хістанняў і сумненняў. Мы нават чуем словы, што ніякай настальгіі па часе сваёй маладосці ён не адчувае...

С. Карпякова. Трэба сказаць, што маладосць Брэйзіла прыпала на 60-ыя гады. «Бітлз», «маладзёжныя бунты», «дзэці-кветкі»...

А. Азерын. Так, і ў нас ёсць усе падставы дыск-жакею не паверыць. Разгубленасць, пастаянная незадаволенасць сцэнічнага героя самім сабой прасякнуты менавіта настальгіяй па маладосці.

Т. Трапш. Абяяльнасць і абыякавасць Брэйзіла — усяго толькі маска. Вось адключаны мікрафон — і куды знікае напункны аптымізм, энергічны напор і самахвальства ўлюбёнца

публікі? Перад намі стомлены чалавек з сівознай на скронях... Ён ненавідзіць сваю справу, выдатна ўсведамляе, чым «корміць» слухачоў, і апанаваны жаданнем вылаіцца проста ў эфір.

І. Халіп. Ленард Брэйзіл, які задуманы драматургам як рэзка адмоўны персанаж, у выкананні С. Журавля выклікае ў глядача сімпатыю і спагаду, бо сыграны гэтая роля вельмі неадназначна. Недарэчны «конкурс веку» — гэта смелы эксперымент. Брэйзіл чакае, калі ж яго спыняць, абуралца, ён шукае мяжу апатычнасці моладзі. І не знаходзіць яе... Безвыходнасць свайго становішча Брэйзіл усведамляе. У акружэнні схем, масак, марыянэтак гіне зольны і разумны чалавек. Марнее талент, памірае радасць... Ды будзем аб'ектыўныя: герой, чалавек на галаву вышэйшы за астатніх персанажаў, пакараны за канфармізм. Ён падпарадкоўваецца маскам, служыць ім, выгодна ўладкаваўся ў грамадстве, маральны закон якога не прымае. Чалавек з мікрафонам асуджаны на адзіноту. У яго няма надзейнай апоры, падтрымкі.

А. Азерын. Сапраўды, хіба можна спадзявацца на падтрымку тых, хто з прыціснутымі да транзістараў вушамі прагна ловіць кожнае слова свайго недасяжнага радыёкуміра? І ўвогуле, як захворваюць на музычную істэрыю нармальныя з выгляду падлеткі? У характары Нікалы Дэйвіс, прадаўшчыцы супермаркета, дзіўным чынам спалучаюцца абяяльнасць, чысціня, дабрыня і абмежаванасць, фанатызм, які прымушае да знямогі сядзець на галоднай дыеце, прыніжацца — і ўсё дзеля таго, каб правесці некалькі дзён з рок-зоркамі, «марынаванымі дурнямі» паводле трапічнага вызначэння самога Брэйзіла.

С. Карпякова. У ролі Нікалы дэбютавала на прафесійнай сцэне студэнтка тэатральна-мастацкага інстытута Г. Ільчанка. Думаецца, дэбют прайшоў паспяхова і дорыць добры спадзяванні на будучыню. Удала знойдзены знешні малюнак сцэнічнага вобраза, выканаўца вельмі дакладна ў рухах, жэстах, інтанацыях і асабліва — у паўзах. Маўчанне Нікалы надзвычай красамоўнае, у гэты час нешта важнае адбываецца ў душы гераіні. Брэйзіл выпрабаввае на ёй усё сваё ўмельства, часам адкрыта здэкуюецца. Нікала маўчыць — і разумнее, сталае на нашых вачах. Мы быццам сочым за развіццём нейкай цяжкай хваробы, у цяцэнні якой намеріўся пералом, з'явілася надзея на выздараўленне.

А. Азерын. «Дыск-жакей» — гэта, па сутнасці, монаспектакль, які вядзе Брэйзіл. Ён знаходзіцца на верхняй прыступцы рок-іерархіі, куды яго

ўзнеслі непатрабавальныя слухачы. За ім, нібы па ранжыру, выстраіліся астатнія ўдзельнікі гэтай гісторыі. Вось гукааператар Рэкс (А. Шароў), які марыць толькі пра тое, як перабрацца з сваёй апаратнай у крэсла дыск-жакея... Вось зайздроснік і баязлівец Вялікі Джон (Л. Улашчанка) — рэдактар апошніх навін, што гучаць паміж выпускамі «Эл-Бі-Шоў»... Дэйвін (Л. Разумава), яшчэ адна ўдзельніца «конкурсу веку», — на музычную істэрыю хворая ўжо, здаецца, безнадзейна... Старэйшая сяброўка Нікалы, Сюзен (В. Кавалерава) — у мінулым таксама шалёная амаатарка сучасных рытмаў... Гэта над імі штодня шчыруе Брэйзіл і тысячы іншых брэйзілаў — разумных, абаяльных і прадажных нягоднікаў, якія адбываюць усякую ахвоту думаць. Яны загадваюць: «Апранайцеся толькі як новая рок-зорка Мадонна! Чытайце кнігі толькі выдавецтва «Чорная роза!» Слухайце толькі Майкла Джэксана!»

Т. Трапш. Дэкарацыі спектакля (мастакі С. Антонаў і Л. Рулёва), на маю думку, больш чым сімвалічныя — цесная будка гукааператара Рэкса і памост-п'едэстал з крэслам вядучага і пультам, адкуль Ленард кіруе ўсімі, хто ёсць у студыі і па-за яе сценамі.

І. Халіп. Асабліва выразная фінальная сцэна. На памосце, пільна ўзіраючыся ў залу, стаіць Ленард Брэйзіл. Ягоны голас, узмоцнены мікрафонам, гучыць адусюль: «Настройвайцеся на маю хвалю, я дапамагу вам забыцца. Ужо за гэта я ручаюся!» Ды, здаецца, хочацца Ленарду крычаць зусім іншае, як калісьці, у бунтарскай маладосці: «Не забывайцеся! Не настройвайцеся на маю хвалю!» І гэта — голас сумлення.

Т. Трапш. Стваральнікі спектакля спрабуюць дапамагчы глядачу размежаваць сапраўдную музыку і штампуюку, зробленую на патрэбу абыякавага. Сучасная эстрада — гэта не проста музыка. Гэта ідэалогія, гэта жыццёвая пазіцыя. Так сталася, што сёння падлеткі лягчэй успрымаюць «цяжкі рок», чым размову пра яго. Ды гутарка такая, хоць і нялёгка яна, надзвычай неабходная.

С. Карпякова. Безумоўна, «Дыск-жакей» тэатр не вырашыць адрозніць ўсе праблемы маральнага і эстэтычнага выхавання сваіх глядачоў. Іспрачца наконт новай пастаноўкі ТЮГа, не згаджацца з ёй таксама можна. Ды галоўнае варта сьць спектакля — спроба зрабіць глядацкую аўдыторыю актыўным партнёрам, праз эмоцыі ўздзейнічаць на розум. Надзвычай важна падштурхнуць глядача да самастойных разваг наконт сапраўдных і ўяўных каштоўнасцей сваіх захваленняў.

ПАПЛАВОК

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

— Гена, дарагі ты мой, вось табе на бутэльку, — Іван дастаў пяцёрку. — Пасядзі з бацькамі. Іх памірыць трэба...

— Магу даваць, — палез у кішэню і я. — Каб мір трывалейшы...

— Ніякіх бутэлек! — рашуча, з крыўдай у голасе сказаў Гена. — Няўжо б вы патрабавалі бутэльку, калі б у вашым становішчы апынуўся я? Далёка зайшлі гэтыя бутэчаныя звычкі. Атрэсціся ад іх трэба... Абрывда гэтае зялёнае...

— А ў вас, Гена, якая сям'я? — спытаў я.

— Два хлапцы растуць.

— Гэта добра. Два сыны — гэта

сіла. Яшчэ і трэцяга б не пашкодзіла. Ты ж яшчэ малады... У добрага чалавека павінна быць многа дзяцей. Вазьмі малым на цукеркі, — Іван зноў дастаў грошы.

— Ды што вы, яй-богу! Я зарабляю. У мяне пяты разрад. Ды прэміяльныя. Набягае. А жонка ў дзіцячым садзіку працуе. Дзяцей любіць... Можна, і трэці сын будзе... Хата ў нас вялікая, новая. Мы з бацькам пубадавалі. Старыя асобна жывуць. Вось такія справы.

— Слухай, Гена, запішы мой адрас, тэлефон. Будзеш у Мінску, заходзь у госці, — запрашаў Іван.

— Няма чым пісаць, — развёў Гена рукамі. — І паперы няма.

Не аказалася паперы і ў нас з Іванам.

— Чакай, Гена, зараз, — Іван дастаў загорнутую ў газету кнігу. — Во, тут у канцы ёсць чыстая старонка. Я тут напішу. Вазьмі хоць кнігу на памяць. Гэта ўспаміны пра Георгія Дзімітрова. Я прачытаў ужо. Праўда, гэта не раман і не дэтэктыў...

— А я не ганюся за гэтымі... дзіціквіамі. У нас усе чыталі... як яго? Сімянона. Ну, праўда, цікава апісвае таго... з паліцыі каторы. Потым нашы дзяўчкі чыталі нейкую Франсуазу. І мая жонка чытала. А мне няма калі... А пра Дзімітрова прачытаю. Бацьку дам. Ён дужа любіць успаміны, мемуары. Усіх маршалаў перачытаў. Ён жа — франтанік. Да Берліна дайшоў. Яму тады якіх дваццаць было... Вось вы казалі пра бутэльку. Ды і бабка пра гарэлку гаварыла, — зірнуў на мяне Гена. — Бацька мой некалі браў чарку. Моцна піў. Зімой аднойчы ішлі мы з суседняй вёскай. Ён набраўся, хістаецца, а снег глыбокі. Я цягну яго за руку і плачу. Ён кажа: «Бяжы дамоў. А я пакуру і прыйду». Я хоць малы быў, а разумее: калі кіну яго, дык замерзне, ці ваўкі разарвуць... Потым пячонка яму забалела. Доктары казалі: будзеш піць — загнешся... Уззяўся за розум. Ужо колькі гадоў у рот не бярэ. Ну, і я з салідарнасці... А ў бацькі ж рукі залатыя. Ён і цяляр, і муляр, і пячнік. Ну, а я па жалызнях... Маючы машыну, трэба ведаць... А

завядзёнка з бутэлькамі людзей чужымі робіць. Нейкі прыкры гандаль атрымліваецца...

Мы з Іванам напісалі на кнізе свае адрасы і тэлефоны, моцна паціснулі Гену руку, і чырвоны легкавік пакаціў у лес.

Паехалі і мы, але праз пару кіламетраў матор заглох.

— Тваю маць... Якога ражна яму трэба? — Іван вылез з кабіны. Па шкеле машыны забарабанілі буйныя кроплі дажджу. — Што цяпер корпаца ў маторы? Давай падштурхнем трохі. Далей спуск. Сам пакоціцца...

Іван адной рукой трымаў руль, другой штурхаў, а я пхнуў ззаду. Сяк-так усцягнулі «бранявік» на пад'ём, наперадзе пачынаўся спадзісты спуск. Іван сеў за руль, а я штурхаў. Легкавік памалу разганяўся. Я бег, глытаючы пыл, дым, вочы заліваў пякучы гарачы пот. Нарэшце я з апошняй сілы, са злосцю штурхнуў машыну — матор загнунаў, у твар дыхнула смуродам з вылапной трубы. Я звярнуў на ўзбочы-

АХ, ВАДЭВІЛЬ...

Яшчэ на пачатку ХХ стагоддзя гэтаму драматургічнаму жанру быў вынесены нялітасцывы прысуд. Энциклапедычны слоўнік Брангаўза і Эфрона кампетэнтна сцвярджаў: «Аперэтка, якая з'явілася ў 60-ыя гады (1860-ыя. — Г. К.), нанесла невылічаны ўдар гуліваму вадэвілю, паглынуўшы ягоную музычную прыправу, без якой ён непазбежна быў павінен зліцца з лёгкай камедыяй і камедыяй-фарсам, як гэта і адбылося ў сучасным рэпертуары».

Вадэвіль памёр? Няхай жыве вадэвіль — з вясёлымі куплетамі, адмысловым сюжэтам, прастадушнымі героямі! На сцэне Акадэмічнага тэатра імя Я. Коласа ідзе спектакль «Ах, які пасажкі», у якім з'яўданыя два класічныя вадэвілі «Аз і Ферт» П. Фёдарова і «Бяда ад пшчотнага сэрца» У. Салагуба, ажыццявіў пастаноўку малады рэжысёр І. Баярынцаў.

У адноўленым коласаўскім тэатры глядача апаноўвае настрой святочны і радасны. Адбываюцца і мношча свято люстэркі. Просторнае фае аздабляюць вытанчаныя па малюнку габелены. Сучасныя штучныя матэрыялы густоўна спалучаюцца з класічнымі. Метал, шкло, асвятленне надаюць інтэр'еру ўрачыстасць. Дрэва, цёплы карычневы колер — утульнасць. Мы ў гасцях, нас чакалі. Цяпер сама асвойтацца, разгарнуць праграму спектакля.

Складзена яна з добрымі намерамі — папярэдне знаёміць глядача з рэдкім на нашых сцэнічных падмостках жанрам, пералічвае аўтараў найлепшых французскіх, рускіх, беларускіх вадэвіляў. Кароткі і змястоўны каментарый вельмі тут дарэчы, ды, на жаль, колючы: вока сьнягі-такія неадкладнасці. Чамусьці вадэвілі названы «старажытнімі», чамусьці творы П. Фёдарова пазначаны як «за-

Сцэна са спектакля «Ах, які пасажкі». Мар'я Пятроўна — Н. Фацеева, Аляксандр Васільевіч — Р. Шацко.
Фота С. КОХАНА.

хад класічнага вадэвіля» (увольне гэта правільна, але міжволі задумаешся, чаму тэатр не спыніў сваю ўвагу на «росквіце»), чамусьці У. Салагуб ператварыўся ў В. Салагуба...

Нас запрашаюць у залу. Будзем глядзець крыху капрызлівага лёгкіх п'есы, што вымагаюць ад тэатра работы тонкай, не грубай.

ну і доўга кашляў, выціраючы ўзмакнёны лоб. Дождж моцна сек у разгарачаны твар. «Запарожац» заднім ходам набліжаўся да мяне. Я пайшоў насустрач.

Але на гэтым нашы прыгоды не скончыліся. Праўда, «бранывік» нас больш не падвёў. Мы выехалі на шашу. Дождж лў як з вядра. Неба паласавалі маланкі.

— Ну, дае дождж. Але ў машыне — цыфу-цыфу — не страшна, — настрой у Івана прыкметна палепшыўся. Збоч дарогі стаяў грузавік, а мужчына ў плашчы, нацягнутым на галаву, «галасаваў». Іван прытармазіў, мужчына, валюхаючыся, падбег да нас.

— Можна, да Мінска падкінеце, га? — незнаёмец з надзеяй пазіраў на Івана.

— Сядайце, падвезём. Я адкінуў сядзенне і прапусціў незнаёнца на задняе месца.

— Нас выручыў сёння добры чалавек. А мы вас выручым, — усміхнуўся Іван.

Паднялася заслона, ажылі пад шыльдамі модных магазінаў і лавак на імгненне застылі было ў характэрных позах героі — жыхары горада Н. Прыгадалася антыкварная табакерка: завяздзеш ключыкам, адкінеш вечка — і пачнуць рухацца фігуркі-лялькі адмысловай механічнай цацкі. А што адбудзецца на гэтай сцэне?

...Іван Андрэвіч Мардашоў (Г. Дубаў) — па выпраўцы, мабыць, былы вайсковец, а па характары — страшэнны самадур — вырашыў выдаць замуж сваю дачку ад першай жонкі Любушкі (С. Жукоўская). Ды вось прыхамаць, трэба, каб ініцыялы будучага зяця абавязкова адпавядалі вензелю на падрыхтаваным пасагу. Каб быў «аз і ферт» — і кропка!

Любушка ж, сучэльная дабрачыннасць, не ведаючы пра гэта, тым часам паспела закахацца ў мастака Антона Мікалаевіча Фадзеева (В. Грушоў) і хоць зараз гатовая з ім падвянец. Тым больш, што і мача Марфа Сямёнаўна (Т. Шашкіна) не супраць, ды чамусьці ці то жартам, ці ўсур'ез ва ўсім падначальваецца выбрыкам свайго мужа.

Няўжо ж і прыгажуня Любушка будзе вымушана падпарадкавацца па-дамастроўску беспяпеляцым рашэнні бацькі і выйдзе замуж за недарэку-немца «азфертавага». Аўгуста Карлавіча Фіша (Б. Сяўко)? Ды, нечакана для ўсіх, Мардашоў і Антона Фадзеева сустраў вельмі прыветна. Усе шчасліва. Усе танцуюць. Але з «хэпі-эндам» давядзецца пачакаць. Мы глядзім сапраўдны вадэвіль, а ён любіць зрабіць рэзкі фінт убок. Справа ў тым, што стагоддзе назад гук «ф» перадаваўся ў рускай мове літарамі «ферт» і «фіта». Антон Фадзееў — «аз і фіта».

Ізноў усё парушылася. Яшчэ не раз акіне няўцямным позіркам глядзельную залу Аўгуст Фіш — ускулачаны, апрануты навырост, пачуўшы чарговую альтэрнатыву Мардашова: «Або дачка, або турма»... І выма-

Незнаёмы зноў пачаў дзякаваць, затым раскажаў, што ездзіў у падшэфны калгас, ехалі нармальна, ён планавану на футбол паспець — і раптам сапсавалася машына. «Ну, дам я вадзіцелю заўтра. Будзе ведаць, як рыхтавацца да паездкі».

Іван пазіраў у люстэрка, аглядаў незнаёмца, уважліва слухаў, а потым раскажаў гісторыю з папалюком.

— А вы дзе працуеце? — спытаў я мужчыну, бо, каб падтрымліваць гаворку далей, хацелася ведаць, хто ёсць хто.

Мужчына назваў буйны завод, дзе ён працуе намеснікам дырэктара па кадрах.

— Дазвольце прадставіцца, — павярнуў галаву на кароткай шыі Іван. — Карпенка Іван Лук'янавіч, падпалкоўнік запаса. Пакуль пенсіянер. Але скоро пайду працаваць. А як вас велічаць?

— Мялешка Андрэй Дзямянавіч, — пасажыр злёгка схліў галаву з мокрымі валасамі, затым падаў «візітку» Івану, а другую — мне.

віць да нас разгублена: «Які незразумелы характар!» Яшчэ сыграе сваю маленькую, ды надзвычайную ў гэтай гісторыі ролю кухарка Акуліна (В. Петрачкова)...

Імкліва рухаецца вясёлае дзейства, дыктуе свае ўмовы гульні, вымагае яркіх фарбаў і выканаўчага бляску.

...Вось ажыла яшчэ адна постаць — Аляксандр Васільевіч Залатніоў (Р. Шацко). Малады правінцыял, які чырванее ад жаночых позіркаў і губляе галаву, што называецца, ад кожнай спадніцы. Гэта яму «бяда ад пшчотнага сэрца» — з ім жа ажніцца, калі выключна ўсе — падабаюцца?

«Бяда» і бацьку, Васілю Пятровічу (У. Куляшоў) — багацею і трохі хітруну. Прывёз ён у сталіцу сына і з усмешкай паглядае, як іраўць на часткі багацтва жаніха вынаходлівыя пратэндэнткі. Апуснае долу вочкі,

чыстым галаском спявае чуліваю песеньку Мар'я Пятроўна (Н. Фацеева)... Ні ў чым не ступіць ёй і ладная Нацярына Іванаўна (Г. Бунаціна), інтрыганка маладая, ды вопытная, якая яшчэ з роднага горада палюе за «пшчотным сэрцам»...

Заблытаўся, зусім заблытаўся наш герой сярод ласкавых слоў, таямнічых позіркаў і ўздыхаў... Зноў, пакуль не падірнуць хто з дзейных асоб вадэвільны механізм, сюжэт не зрушыцца з месца. Выйсце знайшоў Залатніоў-старэйшы — прыкінуўся банкрутам. Ах, які пасажкі! Зажурлілі ўсе — ды кожны па-свойму. Пашнадавала героя сціпала, добрачыла Настасся Паўлаўна (С. Акружына) — нікі ён, аказваецца, не гуляка, і сэрца ў яго сапраўды пшчотнае, без дукоссяў. Дарэчы, і бацькоўскія грошы прыдаліся...

Ах, вадэвіль, вадэвіль...

Г. КАМАРОВА.

«ПРЫЙШОЎ ДА НАС З БУДУЧЫНІ...»

Першую кампазіцыю паводле паэзіі Веліміра Хлебнікава, спрабуючы свае сілы ў рэжысуры, тэатральны мастак У. Матросаў сумесна з акцёрамі М. Кірычэнкам (Акадэмічны тэатр імя Я. Купалы) і В. Шушкевічам (Рускі тэатр БССР) і кампазітарам А. Залётным напісалі і паставілі амаль дзесяць гадоў назад. А вось — новая работа цікавай творчай групы. Прэм'ера адбылася ў дні святкавання стагоддзя юбілею паэта. Мінск глядач меў магчымасць ацаніць вартасці гэтага невялікага спектакля ў Доме літаратара, а таксама на сцэне рэспубліканскага Дома работнікаў мастацтваў.

«Колішняя спроба ўчытацца ў вершы Хлебнікава дала штуршок для больш сур'ёзнай працы, — сказаў пастаноўшчык кампазіцыі У. Матросаў. — У цяперашнім прадстаўленні мы выкарысталі новыя крытычныя артыкулы, давалася яшчэ і яшчэ перагарнуць, на жаль, нешматлікія старонкі жыццяпісу паэта, што называецца, «жужыцца» ў матэрыялах. Нам надзвычай імпануе трапны выраз А. Разанава — Хлебнікаў прыйшоў да нас не з мінулага, а з будучыні».

Творчасць Веліміра Хлебнікава вымагае не проста пэўнай культуры выкаання і ўспрымання, але надзвычайнага напружання, нестандартнага падыходу, беражнага дотыку. Выканаўцы не ўзяліся тлумачыць і расшыфроўваць паэта — хіба трэба тлумачыць радкі, у якіх адбіліся віхуры часу?

У. Матросаў вынаходліва выкарыстаў асаблівасці камінай залы Дома літаратараў, дзе адбывалася сустрэча з глядачамі. Тры невялікія паўкруглыя нішы ў адной са сцен на пэўны час размежавалі акцёраў, а ў цэнтры, як своеасаблівую метафару вечнага пошуку, паставілі звычайную чорную школьную дошку, нібыта з вядомых хлеб-

нікаўскіх «дошак лёсу». На ёй запісвалі матэматычныя формулы, «магічныя лічбы» паэта, праз якія ён тлумачыў прычыны і вынікі зрухаў у Сусвеце.

Распрацоўка драматургічнай партытуры ўлічыла і асаблівасці акцёраў: шчырасць, эмацыянальнасць М. Кірычэнка і стрыманую дакладнасць В. Шушкевіча. Скрызнымі вобразамі кампазіцыі зрабіліся Рэвалюцыя і Будучыня — менавіта праз іх выявілася адметнасць, глыбіня і ёмістасць твораў паэта.

...Млечны Шлях — шлях чалавечтва — раскалоўся на тых, хто набывае, і на тых, хто вынаходзіць. Будучыню раскол-рэвалюцыя пакідае за вынаходнікам, Старшынямі Зямнога Шару; за хлопчыкамі-камсамольцамі, «львамі... охраняшымі народнай улей» (верш «Саюзу моладзі»); за тымі, хто стане братам усяму жывому і нежывому на Зямлі і ў Космасе (верш «Марак і паец»). «Мы верым у сябе!» — гучаць рэфрэмам словы паэта. Вера ў чалавечыя сілы і таленты ніколі не знікне: «Мы быць крылатымі можам!» Можам і здолеем перабудаваць жыццё: «...просто я подымаю жыць До вышоты своего росата...» Мара паэта «смякуць, што ёсць, в зямное братство» гу-

чыць надзеяй усіх часоў і народаў.

Паэзія Хлебнікава прачытана надзвычай абстрактна: за напластаваннем метафар і вобразаў выканаўцы убачылі з'явы набалелыя і актуальныя. Ненажэрны падзёмны бык (верш «Адзінокі прытворшчык») атаясамляецца і з вайной, і з ідэалам-кумірам. Але з жахам бачыць героі: яго подзвіг — знішчэнне пачвары — ніхто нават не заўважыў. «...Нужно сеять очи, ...должен сеятьте очей идти», — разумее ён. Сейбіт вачэй — сейбіт праўды, сейбіт рэвалюцыі, якая прывядзе вынаходнікаў на Млечны Шлях барацьбы з тымі, хто эксплуатае і знішчае іх таленты. Рэвалюцыя перабудуе чалавечыя адносіны, зменіць уяўленні, якія падрыхтуюць новыя, касмічныя пераўтварэнні.

Кульмінацыя кампазіцыі — невялікая драматычная паэма «Начны вобсык».

Матроскі патруль рэвалюцыянага Петраграда трапіла на засад у панскім доме. Аднаго з белагвардзейцаў, сына гаспадыні маладога афіцэра Уладзіміра, расстрэльваюць. Ап'яныя ад перамогі і ўсёдазволу матросы наладжваюць застолле. Старая гаспадыня падпальвае дом і зачынае дзверы — уравацца не здолее ніхто... Гэта знешні сюжэт паэмы. Такст яе не падзелены на рэплікі і падобны да станаграмы падзей. Рэжысёр, між тым, адшукаў унутраны, напэўна, адзіна правільны, хлебнікаўскі сэнс. Матросы не слапыя забойцы, — сцвярджае ён, — яны, калі ўчытацца і зразумець радкі, нават даравалі юнаку яго стрэлы. Яны збіраліся толькі напалохаць Уладзіміра, а ён — сядомца ці не — сам справакаваў свой расстрэл. Праз тое рэжысёрскае прачытанне сталі зразумелыя далейшыя падзеі матросаў: першапачатковая перамога павярнула супраць іх чалавечага сумлення.

У фінале кампазіцыі гучыць «Іранская песня» — спадзяванне паэта на вялікую і светлую будучыню, дзея якой ён гатовы ахвяраваць усім: «...все свои права Брошу будущему в печку!»

Музыку да пастаноўкі напісаў кампазітар Алег Залётнеў. Лейтматывам прагучала яго песня на вершы В. Хлебнікава «Масква, ты хто?». Пранікнёныя, цёплыя — «чалавечыя» — галасы віяланцэлі і скрыпкі стрымана «апелі» душы і лёсы герояў паэта.

Цікавая работа «групы У. Матросава», на творчым рахунку якой таксама паэтычныя спектаклі па творах А. Пушкіна, Я. Купалы, М. Танка, А. Разанава, яшчэ раз пацвердзіла: складанасць вобразаў і метафар, так званая «словатворчасць» Веліміра Хлебнікава зноў і зноў патрабуюць тэатральнага пошуку. Пошуку новых выразных сродкаў і настойлівага пранікнення ў сутнасць, у хлебнікаўскую глыбіню. Думаецца, што невялікая драматычная кампазіцыя мае ўсе падставы ператварыцца ў паўнакроўны паэтычны спектакль.

Ж. ЛАШКЕВІЧ.

— Ну, дзень прыгод сёння! — прысвіснуў Іван. — Андрэй Дзямянавіч, ёсць да вас справа. Уся надзея на вас...

— Слухаю. На чым возе сядзіш, таму і песні спявай...

Іван усхвалявана, блытана пачаў гаварыць, што ягоны сын нядаўна жаніўся, тры гады працуе пасля політэхнічнага ў нейкім навукова-даследчым інстытуце, забраўся сто трыццаць рублёў, ад бацькі браць дапамогу зрумеецца. І закончыў пытаннем: «Можна, ёсць у вас якая вакансія? Там жа ў вас і прэміі, і перспектыва...»

— Гэта праўда, у нас зарабляюць больш. Здаецца, у аддзеле галоўнага энергетыка ёсць вакансія. Яны шукаюць маладога хлопца.

— А Усціменка працуе ў вас? — спытаў я.

— Усціменка? — перапытаў Мялешка. — Вадзім Сяргеевіч?

— Так. Мы былі разам на вайсковых зборах. Вясёлы, цікавы...

— Дык вось ён цяпер і ёсць галоўны энергетик...

— Ну, цяпер ваш Усціменка нікуды не дзенецца, — рагатаў Іван.

У Мінск прыехалі завідна. Дождж перастаў. Свежая зеляніна дрэў радала вока, лёгка дыхалася.

Калі мы развіталіся ля пад'езда — Мялешку высадзілі раней, — Іван доўга трос маю руку і прыгаворваў:

— Каб не сапсаваўся паплавок, не было б і новых знаёмых. Праўду людзі кажуць: не пазнаўшы бяды, не ўчуеш добра... Давай праз тыдзень яшчэ з'ездзім.

— Хіба што ў выхадны, — адказаў я.

— Я гатовы ў любы час. Думаю, паплавок больш не падвядзе.

«Сам ты, Іване, добры паплавок», — ледзь не сарвалася ў мяне з языка, але я стрымаўся і нічога не сказаў.

Вочы суседа свяціліся ціхай радасцю.

2 лютага споўнілася 75 год з дня нараджэння пісьменніка Уладзіміра ЛЯУДАНСКАГА. Педагог па адукацыі. У час вайны быў намісарам партызанскага атрада «Полымя», рэдактарам падпольнай газеты «Партызан Беларусі». Пазней на выдавецкай рабоце. Выдаў зборнікі аповядаў для дзяцей: «Адырыцце сезона», «На беразе ракі», «На прывале», «Ноч над Нёманам» і іншыя. Памёр 18.09.1973 г.

15 лютага — 90 гадоў з дня нараджэння заслужанага артыста БССР Валерыяна КАЛІНОУСНАГА. Скончыў Беларускае музычнае тэхнікум, Беларускае студыю оперы і балета, вучань А. Баначыча. У 1933—41 гадах быў салістам Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР. Выкон-

ваў партыі барытона ў операх «Міхась Падгорны» Я. Цікоцкага, «У пушчах Палесся» А. Багатырова, «Князь Ігар» А. Барадзіна, «Яўгенія Анегін» і «Пікавал дама» П. Чайкоўскага, «Кармэн» Ж. Біза. Памёр у 1941 годзе.

21 лютага — 85 гадоў з дня нараджэння Васіля ВАЙНОНЕНА, вядомага савецкага балетмайстра, лаўрэата Дзяржаўных прэмій ССРСР. У 1944—46 гадах быў мастацкім кіраўніком харэаграфічнай трупы Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР. На беларускай сцэне паставіў «Арлекінаду» Р. Дрыго, танцы ў оперы «Кармэн» Ж. Біза. Сумесна з М. Ілімовічам стварыў сцэнарый балета В. Залатарова «Князь-возерар». Памёр у 1964 годзе.

23 лютага — 95 год з дня нараджэння Міхайлы ПІТУХОВІЧА, вучонага і крытыка.

З сялян. Скончыў Нежынскі гісторыка-філалагічны інстытут. З 1926 г. — прафесар кафедры гісторыі беларускай літаратуры ў БДУ. Аўтар навуковых прац і артыкулаў пра дзейнасць Ф. Скарыны, Ф. Багушэвіча, Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча, З. Бядулі і многіх іншых. У 1928 г. выдаў «Нарысы гісторыі беларускай літаратуры», ч. 1. Памёр 5.10.1938 г.

24 лютага — 80 гадоў з дня нараджэння народнага артыста БССР Міхайла ЗЮВАНОВА. Выхаванец Беларускай дзяржаўнай

кансерваторыі, ён з 1949 па 1961 год быў салістам Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР. Стварыў па-мастацку пераканальныя вобразы ў операх А. Багатырова («Надзея Дурава»), Я. Цікоцкага («Дзяўчына з Палесся» і «Міхась Падгорны»), Р. Пунста («Марынка»), А. Туранкова («Яснае святанне»). З роляў класічнага басовага рэпертуару — Барыс Гадуноў у аднайменнай оперы М. Мусаргскага, Канчак («Князь Ігар» А. Барадзіна), Іван Сусанін у оперы М. Глінкі, Мефістофель («Фаўст» Ш. Гуно) і інш. З 1962 года выкладаў у Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі.

Памёр у 1978 годзе.

27 лютага — 80 гадоў з дня нараджэння народнай артысткі

БССР Рыты МЛОДАК. Скончыла Віцебскі музычны тэхнікум, Беларускае студыю оперы і балета. У 1933—59 гадах была салісткай Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР. Уладальніца прыгожага лірыка-драматычнага сапрапа, яна стварыла яркія вобразы ў операх «Міхась Падгорны» Я. Цікоцкага, «Надзея Дурава» А. Багатырова, у творах класічнага рускага і заходнеўрапейскага рэпертуару. У час Вялікай Айчыннай вайны ўдзельнічала ў франтавых канцэртных брыгадах. Выступала як намерна спявачка, прапагандавала творчасць беларускіх кампазітараў. Памерла ў 1969 годзе.

СТАРОННІ
УСПАМІНАЎ

УЛЕТКУ 1934 ГОДА ў сімфанічны аркестр нашага радыёкамітэта быў залічаны новы альтыст. Высокага росту, хударлявы, крыху нязграбны, але надзвычай далікатны, ён нам, студэнтам музычнага тэхнікума, што ігралі ў аркестры, здаўся зусім старым чалавекам. Хоць у той час яму не было і пяцідзесяці. Ён заўсёды прыходзіў на рэпетыцыі намнога раней, уважліва праглядаў ноты, якія ляжалі на пульце, і прайграваў найбольш складаныя месцы сваёй партыі. Неўзабаве я даведаўся ад сваіх тэхнікумаўскіх таварышаў, якія скончылі Гомельскую музычную школу, што Аляксей Яўлампавіч Туранкоў выкладаў у ёй тэарэтычныя дысцыпліны, што яго ведалі і як кампазітара, нават некаторыя яго рэвалюцыйныя песні выйшлі масавымі тыражамі, набылі папулярнасць. Колішнія гомельскія школьнікі ігралі на вучнёўскіх канцэртах яго п'есы для фартэпіяна, скрыпкі, альты, камерныя ансамблі.

Аляксей Яўлампавіч быў чалавекам надзвычай сарамяжлівым. Мне ўспамінаецца адзін выпадак. Для наладжвання адкрытых сімфанічных канцэртаў радыёкамітэт запрасіў выдатных савецкіх дырыжораў Аляксандра Іванавіча Арлова і Льва Пятровіча Штэйнберга. Яны прыехалі ў Мінск штомесяц, праводзілі рэпетыцыі, імкнуліся навучыць наш параўнаўча малады калектыў майстэрству аркестравай ігры. Асабліва строгім і патрабавальным быў Л. Штэйнберг: дастаткова было каму-небудзь з нас памыліца, як ён спыняў рэпетыцыю і загадваў іграць кожнаму паасобку: «Адночы ён пачаў фальш у групе альты і прымусіў іграць кожнага артыста па чарзе. Чарга дайшла да Аляксея Яўлампавіча: ён пачырванеў, ніяк не мог суняць хвалюванне. На гэта Леў Пятровіч усміхнуўся і сказаў: «Дарма вы так хвалюецеся, мы ж з вамі, напэўна, аднагодкі і абодва маем вопыт аркестравай ігры. Ну, калега, смялей!» І супакоены Туранкоў дакладна сыграў гэта складанае месца.

Неўзабаве мы ўбачылі нашага таварыша па аркестры ўжо і ў ролі дырыжора; на нотных пультах ляжала яго «Беларуская сюіта». Нам вельмі падабалася гэтая напеўная музыка, створаная на беларускім народным песенным матэрыяле. З часам яна зрабілася адным з самых «рэпертуарных» твораў нашага аркестра і заўсёды вельмі гарача прымалася слухачамі.

У той час я сумяшчаў работу ў аркестры і ў сектэце домр Беларускага радыё. Хацелася, каб і ў невялікім нашым калектыве з'явіўся твор накіштат «Беларускай сюіты» А. Туранкова. Я асмеліўся звярнуцца да кампазітара з просьбай напісаць што-небудзь для сектэта. Аляксей Яўлампавіч, які тады ўжо цалкам займаўся творчай

працай, пабываў на нашых рэпетыцыях. І вось у рэпертуары нашага ансамбля з'явілася «Першая сюіта на беларускія народныя тэмы». Відаць, наша выкананне спадабалася аўтару, бо ў наступным годзе ён прапанаваў яшчэ тры сюіты. Яны грунтаваліся на тэмах беларускіх народных песень і танцаў, былі надзвычай цікавымі па інструментуцы, мелі нязменны поспех у слухачоў. А калі ў Мінск упершыню прыехала брыгада гуказапісу з Масквы, усе чатыры сюіты мы пасляхова запісалі на грампластінкі.

АДНОЧЫ высветлілася, што бібліятэкар сімфанічнага аркестра згубіў партытуру туранкоўскай сюіты. А ноты гэтыя прасіла высласць Маскоў-

Маці вымушана была аддаць Аляксея ў гарадскі прытулак. Хлопчык гадаваўся на горкім сіроцкім хлебе і, напэўна, так і не даведаўся б пра свае музычныя здольнасці, калі б яго ў 1895 годзе не адправілі ў так званую школу салдацкіх дзяцей, дзе вучылі іграць на якімсьці з музычных інструментаў. Ён асвоіў скрыпку. Але армейскаму палку, пры якім існавала школа, патрэбны былі музыканты для духавога аркестра, харавыя дырыжоры. І Туранкова абавязалі наведваць харавыя курсы. Гэта і вырашыла яго далейшы лёс.

Музычна-тэарэтычныя дысцыпліны на курсах выкладаў выдатны рускі кампазітар А. Лядаў. Аляксей атрымаў у

Амаль чатыры гады правёў радавы Туранкоў на франтах і ў 1918 годзе апынуўся ў Беларусі. Дэмабілізаваўшыся, застаўся ў Гомелі. Ён зацікаўлена ўдзельнічаў у арганізацыі тут музычнай школы, працаваў у гарадскім сімфанічным аркестры, быў загадчыкам музычнай секцыі гарадскога аддзела народнай асветы, кіраваў самадзейнымі калектывамі, пісаў рэвалюцыйныя песні, творы для сімфанічнага аркестра, музыку для тэатра і актыўна займаўся апрацоўкамі беларускіх народных песень. У 34-ым пераехаў у Мінск...

А ў 1938 годзе мы парадаваліся за колішняга свайго калегу па аркестры, абранага дэпутатам Вярхоўнага Савета Беларусі першага склікання.

ды і народных казак. А музычныя вартасці оперы яскрава выяўляліся ў аркестравых характарыстыках яе галоўных герояў, у хорах, арыях, ансамблях, у яе глыбокай сувязі з беларускай песеннасцю. Гэты цікавы і самабытны спектакль меў поспех у час Дэкады, на сцэне Вялікага тэатра Саюза ССР, выклікаў шматлікія станоўчыя водгукі ў цэнтральнай прэсе. Аўтар оперы быў узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга і ўдасцены звання заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

Неўзабаве А. Туранкоў закончыў яшчэ адну оперу — «Пагранічнікі», але наваліністая падзеі Вялікай Айчыннай вайны перашкодзілі яе сцэнаму ўвасабленню.

Пасля вайны кампазітар плённа працаваў у розных жанрах. Стварыў больш чым пяцьдзесят рамансаў на вершы Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча, П. Броўкі, М. Танка, многіх іншых паэтаў. З'явіліся буйныя творы: кантата «Пушкіну», паэма для сімфанічнага аркестра «Пра мір і працу», два квартэты, Фартэпіяннае трыо, хоры. Былі напісаны новыя песні, музыка да кінафільмаў, спектакляў, радыёпастановак...

У 1958 годзе на сцэне Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР адбылася прэм'ера оперы А. Туранкова на лібрэта А. Бачылы «Яснае святанне». У творы ўзнаўляліся падзеі на тэрыторыі былой Заходняй Беларусі, вызваленчага руху беларускага народа і ўз'яднанне яго ў адзінай сацыялістычнай рэспубліцы. Кампазітар напісаў арыгінальную музыку, блізкае беларускай песеннасці, выкарыстаўшы разнастайныя оперныя формы.

На жаль, пабачыць Аляксея Яўлампавіча на рэпетыцыях мне не давялося: ён цяжка хварэў. Памёр ён, не дачакаўшыся прэм'еры свайго апошняга твора і не закончыўшы аркестраваць яшчэ адну буйную працу: балет для дзяцей «Лясная казка». У верасні 1958 года ўсе мы, хто добра ведаў Туранкова, пахавалі яго на Вайсковых могілках у Мінску...

Нядаўна споўнілася 100 гадоў з дня яго нараджэння. Кампазітар працягвае жыць у сваёй музыцы. А музыка яго адметная народным каларытам, яснасцю формы, меладычнасцю мовы, шчырасцю пацуды. Яго музыка заўсёды знаходзіць дарогу да сэрца слухача, яе любяць і ведаюць. Таму што для Аляксея Туранкова заўсёды былі блізкія і зразумелыя глыбіня і характава народнай песнятворчасці. Ён, як мала хто іншы, умеў заглянуць у бяздонныя крыніцы беларускага мастацтва і чэрпаць адтуль натхненне для сваёй музыкі.

Дзмітрый ЖУРАЎЛЕУ,
музыказнавец,
заслужаны дзеяч
культуры БССР.

У МУЗЫЦЫ—
ЖЫЦЦЯ
ПРАЦЯГ

ская філармонія, каб уключыць твор у праграму сваіх канцэртаў. Аляксей Яўлампавіч звярнуўся да мяне з просьбай перапісаць партытуру з аркестравых партый. (Мне тады даводзілася займацца перапіскай нот для Саюза кампазітараў). Зразумела, гэтая работа была нялёгкай. Жадаючы хоць нека далапамагчы, кампазітар прапанаваў працаваць у яго дома. Тут ён правяраў перапісаную мною старонкі, прыдзірліва сачыў, каб ноты асобных інструментаў строга супадалі па вертыкалі. У кароткіх перапынках расказваў што-небудзь.

Жылося ў тыя гады галаднавата, па картках мы атрымлівалі па 300 грамаў хлеба, абеды па пропуску ў студэнцкай сталовай не вылучаліся сытнасцю. А Туранкоў абавязкова ўсаджваў мяне за абедзенны стол. Так бы і працягвалася, пакуль я не ўспомніў пра сумленне і гонар і пачаў прыходзіць да яго ўранні альбо ўвечары. Ды ён знаходзіў выпадак пачаставаць мяне кубачкам кавы ці гарбаты, не зважаючы на мае: «Дзякуй, я сыты» або «Мне не хочацца». Мабыць, гэта зыходзіла не толькі ад прыроджанай гасціннасці гаспадары, але і ад яго жыццёвага вопыту.

НАРАДЗІУСЯ ён у Пецярбурзе, у сям'і дворніка — выхадца са збыднелых сялян, быў малодшым з дзевяці дзяцей. Жыў у цёмным вільготным сутарэнні багатага пецярбургскага дома. Калі хлопчыку споўнілася шэсць год, памёр бацька.

яго нямала грунтоўных ведаў і ўжо марыў пра кансерваторыю. Але пасля школы «за хлеб, за соль» трэба было адслужыць пяць гадоў салдатам. Нялёгка было Аляксею і пасля дэмабілізацыі ў 1909 годзе. Усе яго браты і сёстры да таго часу памерлі, ён павінен быў карміць сябе і маці. Знайсці сталую работу не выпадала. Давялося жыць на нерэгулярныя заробкі ад ігры ў рэстараннах аркестрах, на танцах, вяселлях, ад выпадковых прыватных урокаў. У гэтыя гады з'явіліся яго першыя песні, інструментальныя мініяцюры і рамансы.

У 1911 годзе Аляксей Туранкоў вытрымаў экзамен ў Пецярбургскую кансерваторыю. Але сродкаў плаціць за вучобу не было, і ён перапыніў заняткі. Праз год паступіў на работу ў Паўлаўскі сімфанічны аркестр, канцэртамі якога дырыжыравалі выдатныя рускія і зарубежныя майстры. Праца ў аркестры спрыяла музычнаму развіццю Туранкова і паўплывала на яго далейшы лёс. Выдатны рускі кампазітар, дырэктар Пецярбургскай кансерваторыі Аляксандр Глазуноў, які дырыжыраваў канцэртамі аркестра, прыкмеціў здольнага маладога музыканта. Ён пазнаёміўся з кампазітарскімі спробамі Туранкова і дапамог яму паступіць у кансерваторыю з правам бясплатнага навучання. Новы студэнт кампазітарскага аддзялення аддаваў заняткам многа часу, але скончыў кансерваторыю яму зноў жа не давялося. Пачалася імперыялістычная вайна, і кампазітар быў прызваны ў армію.

Вестка аб тым, што кіраўніком будзе Канстанцін Іосіфавіч Паплаўскі — заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, вядомы хормайстар, кампазітар — малакай абліццела ўдзельнікаў народнага хору Палаца культуры Белсаўпрофа, калектыву, які неўзабаве адзначыць сваё 30-годдзе. І хор, які да гэтага часу перажываў не лепшую сваю пару, ажыў, як дрэва пад ласкавымі промнямі сонейка. Праз некалькі месяцаў калектыву стварыў новую праграму і ўжо выступаў з канцэртамі.

Канстанцін Іосіфавіч, тонкі, высокадукаваны музыкант, ра-

най манеры выканання шмат што вызначаеца народнай пёчай традыцыяй. У спевакоў з народа добра развіты тэмбравы слых.

Працуючы з народным хорам, К. Паплаўскі ўлічваў розныя магчымасці харыстаў, пастаноўку іх голасу, бо ў хоры ёсць спевакі як з «народным» голасам, так і з «академічным». Таму кіраўнік шмат працаваў над развіццём народнай афарбоўкі гучання. Ён склаў спецыяльны цыкл распевак, якія выпрацоўвалі ў харыстаў правільную падачу гучання. Пастаянным клопатам К. Паплаўскага

«Дастаткова было паслухаць, — зазначыў В. Роўда, — як была выканана а капэла беларуская народная песня «Калі майго церама», каб зразумець, што на сцэне выступае калектыву высокага прафесійнага ўзроўню. І ў гэтым заслуга яго кіраўніка».

Прыгавдаю рэпетыцыі напружана агляду. Усе ўдзельнікі калектыву пасля працоўнага дня прыходзілі ў Палац і «працавалі» там другую змену, якая часам заканчвалася апоўначы.

К. Паплаўскі быў не толькі таленавіты музыкант, але і добры педагог, настаўнік. Ён радаваўся, калі ў хор прыходзілі новыя таленавітыя выканаўцы. Шчаслівым быў для яго дзень, калі ў хоры з'явілася Святлана Рагацэвіч, рабочая аднаго з мінскіх заводаў. Таленавітая спявачка з незвычайна прыгожым і моцным народным голасам, яна хутка асвоіла рэпертуар хору, стала яго салісткай і вядучай.

З вялікай пашанай К. Паплаўскі ставіўся да ветэранаў хору, лічыў іх сваімі першымі памочнікамі. Больш за два дзесяці гадоў спяваюць у хоры Э. Басіна, Л. Кісялюка, А. Рудовіч, М. Гуліцкая і іншыя.

Канстанцін Іосіфавіч іграў на многіх музычных інструментах: на фартэпіяна і скрыпцы, баяне і цымбалах, акардэоне і духавых інструментах. Згадваю, як на канцэрце 20 студзеня 1984 года, дзе хор выконваў «Дажынкi», ён быў на сцэне сярод спевакоў у якасці аднаго з удзельнікаў свята, іграў на скрыпцы і флейце.

Мастацкі кіраўнік Палаца культуры прафсаюзаў Л. Ударава ўспамінае: «Канстанцін Іосіфавіч быў адным з многіх кіраўнікоў, які шчодро дзяліўся сваімі думкамі, планами, сумненнямі з другімі. Клопаты пра хор не давалі яму спакою ні ўдзень, ні ўначы. Ён мог пазваніць мне і ранкам, і ўвечары, каб праспяваць па тэлефоне тую ці іншую музычную фразу, параіцца наконт новай песні. Вельмі лёгка было працаваць з ім».

Шмат кіламетраў праехаў Канстанцін Іосіфавіч разам з хорам. Цёпла сустрэкалі калектыву працаўнікі Лагойшчыны, жыхары Валожыншчыны, Чэрвеньшчыны, аплэдзіравалі рабочыя Масквы, Мінска, Жодзіна, Адэсы, Жданава, гарадоў Прыбалтыкі, як дарагіх гасцей віталі воіны Савецкай Арміі. Хор часта выступаў і перад замежнымі гасцямі, выязджаў у ГДР і Польшчу.

Лёс наканаваў Канстанціну Іосіфавічу працаваць з хорам роўна тры гады. У лістападзе 1984 года адбылася яго апошняя рэпетыцыя.

...28 сакавіка 1985 года мы ехалі на канцэрт у Івянец, на радзіму Канстанціна Іосіфавіча. Гэта была дарога, па якой хадзіў юнак, студэнт, а потым вядомы музыкант Паплаўскі. Мінаем крынічную Іслач. Старажытны Івянец сустракае нас першай зелянінай, бляскам сонца ў вокнах гасціннай дамоў, добрабычлівымі ўсмешкамі на тварах людзей. Хор выступае на гарадской плошчы.

Свой канцэрт мы прысвячаем светлай памяці Канстанціна Іосіфавіча Паплаўскага, — гаворыць вядучая Святлана Рагацэвіч.

— Наш зямляк, — пачулася ў натоўпе.

— Так, ваш зямляк. Мы рады сустрэчы з вамі, з той зямлёй, што нарадзіла таленавітага музыку...

Ала САКАЛОУСКАЯ,
кандыдат філалагічных навук.

не перадавіноў сельскагаспадарчай вытворчасці. Затым сваё майстэрства дэманстравалі самадзейныя артысты.

Сёлета ў калгасах і саўгасах Мінскай вобласці ўступіць у строй яшчэ 14 клубных устаноў на тры тысячы месц.

В. ДУБРОВЕНСКИ.

Выпаў сухі дробны снег, удаўся мароз. Надвор'е падвяло здымачную групу фільма «Знак бяды»: паводле сцэнарыя мела быць яшчэ хлопкая восень. Ды якіх толькі цудаў не бывае ў кіно! За некалькі гадзін, дзякуючы намаганням шматлікіх памочнікаў рэжысёра, зімовы дзень ператварыўся ў восень-

экранізацыямі, і лічу, што за многія гады працы ў кіно навуцаліся адрозніваць добры твор ад пасрэднага, актуальнае — ад уяўна зладзённага. Аповесць Быкава ўзрушыла нас глыбокім пранікненнем у свет простага чалавека, працаўніка, які сканцэнтравана ў сабе лепшыя праявы народнага характару.

ПА КАМЕРТОНЕ ПРАЎДЫ

Некалькі інтэрв'ю пра экранізацыю аповесці
«ЗНАК БЯДЫ»

скі, ва ўсіх разе на падворку старога хутара, дзе вяліся здымкі. З Баранавічаў, бліжэйшага райцэнтра, сюды прыгналі пажарную машыну з гарачай вадой, і хутка мёрзлая зямля была ператворана ў багністае месца, а струмені вады з магутнага брандспойта замянілі шчодры асенні дождж.

Што і гаварыць, пры цяперашніх магчымасцях кіно ства-

Пяро Быкава я параўнаў бы з работай лемяша, які ўзорвае глыбокія пласты нашай гісторыі. І ў нас з Нікічам пад час працы над сцэнарыем ні разу не ўзнікала жадання што-небудзь «перайначыць»: мы імкнуліся перадаць сутнасць першакрыніцы ў максімальна поўным аб'ёме, захаваць сэнсавы і стыльны асаблівасці быкаўскай задумы. Галоўны ж наш клопат

Заслужаная артыстка РСФСР
Н. Русланова — Сцепаніда.

Народны артыст БССР Г. Пятрук — Пятрок.

рыць належнае асяроддзе для здымак, «мікраклімат» на пляцоўцы — справа, увогуле, простая. А вось узначыць на экране духоўны «мікраклімат» літаратурнай першакрыніцы... Пра гэта гаварылі мы са стваральнікамі новага фільма — у машыне, па дарозе да хутара, у перапынку паміж здымкамі, у гасцініцы. У выніку склаўся гэта калектывнае інтэрв'ю.

ЗАДУМА

— Аповесць «Знак бяды», — гаворыць рэжысёр-пастаноўшчык Міхаіл Пташук, — пра чытаў яшчэ ў рукапісе. Мала сказаць, што гэты твор усхваляваў мяне, — я быў літаральна ўзрушаны яго магутным гуманістычным пафасам, глыбінным зрэзам галоўных праблем нашага стагоддзя. Думаю, гэта самы гарманічны, арыгінальны твор Васіля Быкава, яшчэ не да канца ацэнены нашай крытыкай, літаратурнаствам. Такім чынам, жадаючы таго ці не, мы сваёй работай як бы далучаемся да спрэчак пра прыроду быкаўскай аповесці і пра шляхі перакладу прозы на мову кіно.

Важнае пытанне: чаму менавіта цяпер мы звяртаемся да найцяжкіх выпрабаванняў 1941 года, навошта зноў успамінаем пра даўно пераадоленыя цяжкасці досыць далёкіх 20-х і 30-х гадоў? Напэўна, таму, што час цяпер вельмі трывожны. Гаворачы пра мінулае, Быкаў адрасуе сваю думку ў сённяшні дзень. Азірніцеся, устрывожцеся, правярце высокай мерай — ці не губляем годнасць, ці гатовы да выпрабаванняў і цяжкасцей нашага складанага часу, ці не забываем, дзе нашы карані?

— Калі нам разам з Аскарам Нікічам прапанавалі зрабіць сцэнарыі паводле аповесці Васіля Быкава, — працягвае гаворку кінадраматург Яўген Грыгор'еў, — мы ўспрыялі ўдзел у будучай карціне, як свой прафесійны і грамадзянскі абавязак. Мы любім займацца

— Сцепаніда і Пятрок, два вельмі розныя і глыбока арыгінальныя характары, выпісаны Быкавым з рэдкай пластычнай сілай. Спадзяемся, што яны стануць маральным цэнтрам будучага фільма.

ГЕРОІ

— Жыццёвы шлях Сцепаніды, — расказвае выканаўца гэтай ролі Ніна Русланова, — барацьба з выпрабаваннямі, якія яна пераносіць з годнасцю сумленнай працаўніцы, з годнасцю чалавека, які жыве на хутары, але думае і адчувае падзяраўнаму. З кола выпрабаванняў Сцепаніда выходзіць з усё большай рашучасцю вырываць, не зламацца. Гэтая слабая, знясіленая бясконцай працай жанчына пераходзіць да актыўнага супраціўлення фашыстам. Малако, выдаенае проста ў траву — толькі ё не дасталося фашыстам; віноўка, кінутая ноччу ў калодзеж... У фінале Сцепаніда задумвае падрыхтаваць выбух патрэбнага немцам прасёлчанага моста. І тут для мяне важныя парыванне і цана, — цана жыцця! — якую чалавек гатовы заплаціць за свае маральныя перакананні, за свае духоўныя асновы. Сцепаніда можна забіць, але перамагчы яе і такіх, як яна, нельга — гэта думка ўслед за аповесцю мы хочам сцвердзіць у фільме. Спальваючы сябе — каб не дастацца на здзек ворагам — наша гераіня сцвярджае такім чынам веліч свайго духу, неўміручасць чалавечнасці нават ва ўмовах татальнай жорсткасці.

— Пятрок — другая па значэнні, але ні ў якім разе не другарадная фігура, — дзеліцца сваімі думкамі Генадзея Гарбук. — Мне нават здаецца, што часам ён выпісаны з большай пластычнай, псіхалагічнай дакладнасцю, чым Сцепаніда. Прачытаўшы аповесць, я «захварэў» гэтым вобразам. І так шчасліва здарылася, што рэжысёр Міхаіл Пташук, з якім

(Заканчэнне на стар. 14—15).

...А ДУША ЗАСТАЛАСЯ Ў ПЕСНЯХ

зумеў, што поспех забяспечвае перш за ўсё арыгінальнасць праграмы. Ён заўсёды лічыў, што кожны ансамбль, прафесійны ці самадзейны, павінен быць самабытным, мець уласны твар. Прапагандуючы ідэі міру, працы, савецкага патрыятызму, хор павінен прывіваць слухачам любоў да роднай паззіі, да беларускага нацыянальнага меласу. Традыцыйныя і сучасныя народныя песні — аснова рэпертуару хору. Сярод іх — беларускія народныя песні «Калі майго церама», «Рукавічкі ды бараненыя», «Сею рэдзьку», «У полі бяроза», «Ой, думаю я», фальклорная кампазіцыя «Дажынкi», вянкі вясельных песень і іншыя. Амаль усе народныя песні, якія выконвае хор, апрацаваны самім К. Паплаўскім.

Значнае месца займаюць у рэпертуары хору і песні савецкіх кампазітараў, як прафесійных, так і самадзейных, песні братніх народаў. Сярод іх — «Беларусь мая сінявокая» (словы У. Карызы), «Якая ты цудоўная. Радзіма» (музыка Ю. Семянякі, словы У. Карызы), «Балада пра маці» (музыка І. Кузняцова, словы В. Шымка), руская народная песня «Пакаранне партызанкі», песні К. Паплаўскага «Сёстры-рэспублікі» (словы І. Няходы ў перакладзе на беларускую мову М. Хведаровіча) і «Песня дружбы» (словы А. Грачанікава), песні «Чорныя вочкі» (словы А. Шыдлоўскага), «Бярозака» (музыка І. Лучанка, словы А. Вялюгіна), «Сярожка» (музыка К. Паплаўскага, словы А. Русака). На кожным канцэрце хор вітае сваіх слухачоў «Прывітальнай песняй» (музыка і словы К. Паплаўскага).

Але добры рэпертуар — гэта толькі палова спеху. Не меншае значэнне мае захаванне народнай манеры выканання, чысціна інтанацыі, глыбокае пранікненне ў змест песень.

У спявачак народнага хору тэмбравая афарбоўка гучы моцна адрозніваецца ад «академічнай», народнаму голасу ўдасцівы нязначная вібрацыя, гук натуральны, яркі, але мяккі і акруглены, дыкцыя бліжэй да гутарковай мовы. У народ-

быў клопат і аб чысціні інтанацыі, ансамблевасці гучання.

Уся гэта карпатлівая праца дала добрыя вынікі: хор з поспехам выконвае складаныя шматгалосныя творы, спявае а капэла і з суправаджэннем. Многія аўтарскія песні выконваліся ў суправаджэнні аркестра народных інструментаў. Усю работу з аркестрам — аркестроўку, рэпетыцыі — К. Паплаўскі праводзіў сам. Цікава было не толькі ўдзельнічаць у гэтых рэпетыцыях, але і назіраць за імі, бо ўсе яны былі прасякнуты духам творчасці.

Важнае значэнне надаваў Канстанцін Іосіфавіч драматургіі песні. Вакальнымі, драматургічнымі, харэаграфічнымі сродкамі ён ператвараў кожную песню ў невялікі, але закончаны спектакль. Праграма канцэрта звычайна будавалася такім чынам, каб яна ўяўляла адзінае цэлае.

Паплаўскі паставіў фальклорную кампазіцыю «Дажынкi», вянкі з дзвюх песень: «Бярозака» І. Лучанка і беларуская народная песня «Рукавічкі ды бараненыя». Зараз хор працуе над фрагментам беларускага вясельна, у які павінны ўвайсці пяць народных дзесень, а таксама над песнямі-замалёўкамі «Дзяўчыначка, шуміць гай» і «Сею рэдзьку». Да іх Канстанцін Іосіфавіч таксама напісаў сцэнарыі. К. Паплаўскі марыў падрыхтаваць разам з хорам фальклорныя цыклы калядных, веснавых, купальскіх, жніўных і вясельных песень. Веснавыя, жніўныя і вясельныя цыклы ён паспеў зрабіць.

У сакавіку гэтага года спаўняецца дваццаць пяць гадоў, як калектыву носяць ганаровае званне «народны». На абласным аглядзе-конкурсе, які праходзіў у сакавіку 1983 года, хор атрымаў званне лаўрэата. Старшыня журы народны артыст БССР прафесар В. Роўда ахарактарызаваў выступленне хору як бліскучае. Ніводзін хор на конкурсе, сцвярджаў ён, не меў такой арыгінальнай нацыянальнай праграмы. Другой адметнай рысай выступлення калектыву з'явілася чысціна гучання, высокая культура і майстэр-

НАВАСЕЛЛІ НОВАЙ ПЯЦІГОДКІ

Яшчэ адно наваселле адзначылі хлебаробы калгаса імя «16 партызан» Пухавіцкага раёна. Ва ўрачыстай абстаноўцы будаўнікі Мінскай перасавачна-механізаванай калоны № 4 перадалі старшыні праўлення гас-

падаркі А. Кісялю сімвалічны ключ ад новага Дома культуры на 300 месц.

Надоўга запомніцца мясцовым жыхарам першае мерапрыемства, праведзенае ў новым памяшканні, — ушанаван-

У ДАКУМЕНТАЛЬНЫМ фільме пра бацьку, знятым кінастудыяй «Беларусьфільм» у 1972 годзе, ёсць кадры, якія ў заключным эпізодзе звязаны з іншымі, што папярэднічалі ім, кадрамі. Памятаеце: бацька паволі падымаецца на пагорак, стаіць там, узіраецца адтуль, з вышыні, у далечыню, туды, дзе каласіцца жытнёвая ніва і дзе хлопцы з дзяўчынай, узяўшыся за рукі, ідуць па сцежцы сярод гэтага жыта...

У кадрах гэтых усё зразумела: дзяўчына і юнак — гэта сімвал будучыні, і паэт, чый позірк звернуты на іх, глядзіць нібы ў будучыню...

На тым, каб гэтыя кадры былі ўведзены ў фільм, настаяў бацька. Настояў ужо тады, калі фільм быў зманціраваны. Значыць, для яго кадры гэтыя мелі, несумненна, і іншы, больш значны сэнс, гучанне іх для яго было глыбока асабістае, яны былі для яго дарагім кампанентам ягонай «малой радзімы», «краю крынічнага», дзе вытокі ягонай паэзіі.

...Некалькі гадоў назад у газеце «Літаратура і мастацтва» быў надрукаваны нарыс маладога паэта і журналіста Алеся Письмянкова «Бесядзь» — яго песні «выток...» — расказ пра наведанне радзімы народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова, пра сустрэчы і гутаркі з ягонай маці і сястрой. Той нумар «ЛіМа» (за 4 верасня 1981 года) тады прайшоў міма маеі увагі — на той час мяне не было ў Мінску, а мама мая, Аксана Фёдарайна, памятаю, у нечым не пагаджалася з аўтарам і яго суб'яседніцамі. Здагадацца аб тым, з-за чаго магла ўзнікнуць гэтая незадаволенасць, паспрабуем, дарагі чытач, разам.

У бацькі сярод паэтаў-класікаў былі свае ўлюбёныя. Акрамя Лермантава, Пушкіна, Тараса Шаўчэнка і Янкі Купалы, ён у пэўны час вылучаў Шэкспіра, а таксама яшчэ аднаго вялікага паэта, нашага земляка Адама Міцкевіча. Вобраз яго быў прыцягальны для бацькі па розных прычынах. Ён сэрцам адчуваў, якім нялёгкім павінен быў быць шлях Адама Міцкевіча да свайго прызнання ў польскай літаратуры, калі нават мова яго твораў была далёкая ад ідэалу польскай літаратурнай мовы таго часу. Міцкевіч нарадзіўся і гадаваўся ў беларускім асяроддзі, дзе польская мова была хутчэй мовай свецкіх зносін, нахшталь таго, як французская мова была мовай расійскіх свецкіх салонаў. Несумненна, што беларускай мовай будучы польскі паэт валодаў дасканала, у маленстве, магчыма, нават лепш, чым польскай, якая ў ягоных мясцінах была моцна скажона пад уплывам беларускай моўнай стыхіі. Аднак на забароненай у той час беларускай мове не вучылі і не пісалі. На ёй, па сведчанні самога Міцкевіча, гаварыў, спяваў і перадаваў з вуснаў у вусны казкі, паданні і легенды даўніны працавіты, мужны, чыстасардэчны і таленавіты славянскі народ.

У чымсьці падобную сітуацыю заспеў — на другім кан-

цы Беларусі — нават і мой бацька. Яго бацькі, беларускія настаўнікі, вучылі дзяцей беларускай на рускай мове па інерцыі яшчэ пэўны час і пасля Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Калі дэкрэтам Савецкай улады беларусам было вернута права пісаць на роднай мове, права, якога яны былі пазбаўлены многія дзесяцігоддзі.

Паэзія Адама Міцкевіча ўжо і па гэтай прычыне вельмі цікавіла бацьку — як помнік замацаванай у польскай літаратуры беларускай даўніны (прыгадаем балады і раманы, цыкл ранніх вершаў Міцкевіча,

ларусьфільм», а гэта адбірала ў яго нямала часу і, найперш, душэўнага спакою. Правільнай будзе сказаць, бадай, інакш: работа пазбаўляла яго душэўнай раскванасці, пры якой толькі і магчыма творчасць. Агульнавядома, як самааддана ўключаўся бацька ў работу, нават тады, калі ён толькі далучаўся да работы, якую выконвалі іншыя. Гэтую бацькаву рысу добра ведаюць яго перакладчыкі Я. Хелемскі і Н. Кіслік і тыя, з чымі сцэнарыямі яму даводзілася мець справу на кінастудыі «Беларусьфільм».

Аднак захапленне паэзіяй Адама Міцкевіча і ягонай асо-

не, калі верыць вядомаму рускаму літаратару М. Пагодзіну, Міцкевіч захапляўся чароўнай жанчынай пані Кавальскай, жонкай адукаванага аптэкара, у якога збіралася тагачаснае свецкае кола. Міцкевіч прысвяціў ёй цыкл вершаў, і гэтыя вершы — адны з лепшых у яго лірыцы, у іх знайшло адбітак сталае пачуццё ўзаемнага кахання. А жонка Міцкевіча Цэліна Шымановская, маці ягоных дзяцей? Хіба ўсяго гэтага не было, і няўжо ўсё гэта па-жыццёваму не больш сур'эзна, чым ягонае юначае пачуццё да Марылі Верашчакі?

Ці помніш першае нясмелае прызнанне? Над намі жаўранкам звінеў і плакаў май. Назаўтра золнае, туманнае світанне. Суровы позірк твой і мой нямы адчай. Пайшла ты, любя, пад гоман жоўтых сосен. Пайшла, маўклівая, пад хваль жытнёвых шум, Туды, дзе гойдала зялёнае калоссе На сцёмках ростані мой адзінокі сум...

Такім было першае пачуццё пачынаючага паэта, амаль хлапчука, да дзяўчыны па імені Алеся.

Аляксандра Васільеўна мае рацыю: у жыццёвым сэнсе каханне чатырнаццацігадовага хлапчука да шаснаццацігадовай дзяўчыны было, вядома ж, толькі марай, летуценнем, але мара гэтая аказалася роднаснай таму моцнаму душэўнаму ўздыву, які выклікала ў васьмігадовым Куляшове і высокаякая паэзія Лермантава. Гэтае пачуццё было звязана з яго абвостранай здольнасцю ўспрымаць чужоўнае ў мастацтве і ў жыцці.

Алеся збудзіла ў ім гэтае высокае пачуццё, якое паэзія стала для яго прычынай шматлікіх расчараванняў у іншых жанчынах, калі ён звяртаў на іх сваю ўвагу ў пошуках сховішча ад жыццёвых нягод, якіх і на яго долю выпала досыць шмат.

Тады нарадзіліся такія радкі:

Агонь начлежны смаліць вецеце, Скубе мурог падбіты конь, А я апошняга трохлецця Дзень кожны кідаю ў агонь.

Я быў шуканнем ашуканы, Дарогай у палон узату. Не я — мой конь непаслухмяны, Непадкаваны вінават.

Адзін здабытак мой — пакуты, Што світанку лягла на скарню. Не лёд душы, а боль плячучы Я ў прагны кідаю агонь.

Палю я рэшту дзён міэрных, Але не за цяжкія іх Шуканні вернасці ў няверных, Святой любові ў несвятых.

І не за тое іх палю я, Што абаліўся жорстка сам, Што больш за марай не палюю, Гадоў на марнасць не аддам —

Палю з расшучасцю суровай, Каб сталь з іх выплавіць да дня. Загартаванаю падковай Надзейна падкаваць каня.

Палае горан мой у соснах, Куецца ў ім дарожны дух Для горных круч, для хваль вышэйшых, Для самых грозных завірух.

Што ж датычыцца яго першага кахання, дык ростань з Алесяў ўзрушыла будучага паэта так глыбока, што ён прысвяціў гэтай падзеі цэлую паэму, якую прачытаў толькі сястры і на яе ж вачах спаліў напісанае. Боль трэба было выказаць, ім трэба было з некім падзяліцца, але ягонае пачуццё здавалася падлетку настолькі асабістым, прыватным, што ён не мог даць яму ўласнае жыццё ў літаратуры. Дзесяцігадовая дзяўчынка, адзіная слухачка паэмы, са здзіўленнем і захапленнем глядзела на старэйшага брата, які чытаў ёй вершы пра каханне. Нават назвы не зберагла ў памяці Надзеі Аляксандраўны (гэта была яна), аднак уражанне якойсьці незвычайнай

АЛЕСЯ

3 «КНИГІ ПРА БАЦЬКУ»

яго «Гражыну», «Дзяду» і найперш «Пана Тадэвуша»). Бацька дапускаў нават, што першыя вершы Міцкевіч пісаў хутчэй за ўсё па-беларуску, бо менавіта гэтая мова ў яго вуснах павінна была быць больш арганічнай, чым польская. Невыпадкова першае аўтарытэнае выказанне пра беларускую мову з еўрапейскай трыбуны належыць менавіта Міцкевічу. У курсе лекцый, прычым тых ім у Калеж дэ Франс у Парыжы, Міцкевіч, сказаўшы шмат добрых слоў пра народ, сярод якога ён нарадзіўся і вырас, ахарактарызаваў мову гэтага народа наступным чынам: «На беларускай мове, якую называюць русінскай ці літоўска-рускай, гаворыць каля 10 мільянаў чалавек. Гэта самая багатая і чыстая гаворка, яна склалася даўно і цудоўна распрацавана».

І вось, думаючы пра Міцкевіча, пра яго веліч і цэлае жыццё, пра яго дзейнасць на карысць народаў, у тым ліку славянскіх, пра яго жыццё ў выгнанні і смерць на чужыне, бацька імкнуўся нейкім чынам далучыцца да яго паэзіі, вярнуць яе, ці што, таму народу, у якога яна, магчыма, воляў лёсу ці гісторыі была калісьці адабрана, — прынамсі, аддаць даніну павагі геніяльнаму паэту, падзвіжніку ў паэзіі і жыцці.

Бацька замахваўся на большае, чым яму суджана было здзейсніць, — ён марыў перакласці на беларускую мову «Пана Тадэвуша». Ад гэтай мары яго адрывалі розныя прычыны, у тым ліку і нялёгкае жыццёвае акалічэнне. Так, у пачатку пяцідзсятых гадоў, каб мець нейкі сталы і пастаянны заробак, бацька быў вымушаны працаваць галоўным рэдактарам на кінастудыі «Бе-

баю не прайшло марна для творчасці Куляшова.

Там, дзе сінее Свіцязь, сто зім назад, сто лет, Ці, можа, больш, — дзяўчыну кахаў юнак-паэт.

Кахаў, але дзяўчына заручана з другім і будзе павянчана з багатым, а не з ім.

На зван наскельны бегчы ён не хапала сіл, А ён упаў, няшчасны, з яе вянком у пыл.

З тых дзён любі на свеце ён не шукаў сабе, А даў ён сваё сэрца і песні барацьбе.

Памёр ён на чужыне... А перад смерцю ён Згадаў сваю Марылю — любоў юнацкіх дзён:

— Марыля! З дзён разлукі цябе не бачыў я, Ты ад мяне далёка, каханая мая.

Але ў жыцці са мною заўсёды ты была, Я плыў бурлівым морам, і ты са мной плыла.

І вось я паміраю на старане чужой, З табой я размаўляю, — ты і цяпер са мной.

Дзе б ні быў я, заўсёды я помніў свой зарок: Калісьці абяцаў я сплёў табе вянок.

Вянок мой — гэта радасць і боль душы маеі, Вянок — мой спеў, што кліча з нядоляю на бой.

Там, дзе сінее Свіцязь, сярод палёў, лясоў, Жыве паэта імя, жыве яго любоў.

Першае каханне... Нязбытнае, непаздзеленае, безнадзейнае ці шчаслівае... Каго яно абмінула? І ці для многіх засталася адзіным? І для Міцкевіча каханне да Марылі не стала апошнім. Ужо ці не ў час вучобы ў Навагрудскай школе, ці то ў перыяд жыцця ў Коў-

Але такая ўжо, напэўна, уласцівасць першага кахання — перараджацца ў ідэю кахання, рабіцца чымсьці нахшталь яго эталона, высока дзейнага ў сферы паэзіі, бо менавіта ў гэтым на ўсё жыццё нязменным пачуццё шукае паэт душэўнага апірышча ў цяжкія хвіліны жыцця.

У пачатку 1971 года, надрукаваўшы ў часопісным варыянце толькі што скончаную ім аўтабіяграфічную паэму «Далёка да акіяна», бацька напісаў пра гэта Аляксандра Васільеўна Б., у дзявоцтве Карыткінай. У паэме ёй, можна сказаць, прысвечаны раздзел «Восем і адна», раздзел, дзе апісваецца быт колішняй школьнай камуны, у якой гаспадыняй была старшакласніца. Сярод іншых ёй прысвечаны там такія радкі:

Не за радаслоўную, Не за бацьнаў род Называў Князьёнаю За красу народ Кватарантку нашую, Аляксандрай, Сашаю Клікалі яе Школьнікі свае, Птушкаю — Тадораўна, Я — Алесяў зваў.

«Алеся» адказала лістом (6 ліпеня 1971 года), у якім ёсць наступныя радкі: «Я заўсёды ведала, што твой ідэал мае да мяне малое дачыненне, — гэта толькі твая мара...».

Гэтай мары бацька прысвяціў многія радкі сваёй паэзіі, але я згадаю тут толькі адзін верш, напісаны пад знакам ростані з любімай дзяўчынай і цяпер шырока вядомы дзякуючы песні І. Лучанка. Прывяду яго ў першапачатковым, не рэдагаваным пасля бацькам варыянце:

Бывай, абуджаная сэрцам, дарагая, Чаму так горна, не магу я зразумець. Шкада заранкі мне, што ў небе дагарае На ўсходзе дня майго, яному ружавець.

ЭСТАФЕТА ПРАЦЫ І КУЛЬТУРЫ

У Мінскай вобласці каля трох тысяч культурасветустаноў і праз кожную з іх праляжа маршрут эстафеты працы і культуры «Міншчыны роднай славу тыя крокі». Да гэтай падзеі рыхтуюцца канцэрты на лентываў мастацкай самадзейнасці, справаздачы культурасветработнікаў перад насельніцтвам, падводзяцца вынікі сацыялістычнага спорніцтва працоўных калектываў.

Цікавую праграму паназалі хлеббарога калгаса «Нёман» Уздзенскага раёна працаўнікам суседняй гаспадарні «Зарэчча». Тут былі і хлеб-соль, і выступленні самадзейных артыстаў, і выстаўка вывучэнчага мастацтва юных аўтараў.

У вялікае свята вылілася перадача эстафеты, якую ў Лагой-

скі раённы Дом культуры прысутным прынесла выступленне фальклорнага ансамбля «Плісянка», які створаны на Смалявіцкай бройлернай фабрыцы.

Мінуты радаснага ўзрушэння прысутным прынесла выступленне фальклорнага ансамбля «Плісянка», які створаны на Смалявіцкай бройлернай фабрыцы.

Выступленне жаночага хору РДК таксама парадавала слухачоў.

Эстафета «Міншчыны роднай славу тыя крокі» — рапарт работнікаў культуры вобласці XXVII з'езду КПСС.

Я. КУВАЛІН.

ПА КАМЕРТОНЕ ПРАЎДЫ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 13).

мы працавалі разам у фільме «Чорны замак Альшанскі», вырасшы даверыць мне выкананне ролі Петрака.

Што мне здаецца галоўным у фігуры гэтага працаўніка, па жылога чалавека з дзіцячай чыстай душой? Сумленне, у цяжкі смутны час загнаннае Пет-

раком на самае дно душы. Ён здаецца сабе вялікім разумнікам, калі лоўчыць, выкручваецца перад ворагам. Ён шчыра вінаваціць Сцепаніду за яе неперымымасць, крутую волю. Ён лічыць за лепшае сагнуцца, каб яго не зламалі. Але калі абставіны «дагнулі» яго да мяжы цярпення — тут ён так «распрамляецца», што аказваець-

ца ўпоравень са сваёй неўтаймоўнай жонкай. І яго бунтоўныя словы, кінутыя ў твар паліцаям, — гэта таксама падзвіг духу, падзвіг тым больш значны, што нарадзіўся ў знешне непрыватным, негераічным чалавеку.

СТЫЛЬ

— Аповесць «Знак бяды», — працягвае Міхаіл Пташук, — тым і моцная, што паказвае, якія ў кожнага чалавека, хай самага негераічнага, рэзервы самаадданасці, мужнасці, стойкасці. Нічога вонкавага, паказнога — так існуюць у аповесці героі. Ды і напісана аповесць такой жа някідкай манерай —

тайны, да якой яе тады ўпершыню далучылі, жыве дагэтуль.

Пазней, спазнаўшы іншае, больш змяное каханне, знайшоўшы ў ім шчасце і раўнавагу, паэт адчуў сябе больш раскавана і змог ужо гаварыць і пра першае каханне. Праз паўстагоддзя, калі ў абодвух ужо выраслі дзеці і падраслі ўнукі, калі жыццёвыя клопаты, трывогі і адданасці даўно і надзейна павязалі і яго, і яе, паэт, азірваючыся на сваё жыццё ў яго тэарэтычна магчымых варыянтах — на гэты раз уявіў з усё той жа аўтабіяграфічнай паэмай, — звярнуўся да Аляксандры Васільеўны з пытаннем, пра змест якога мы можам меркаваць з яе адказу: «Дарагі Аркадзь! — пісала яна ў лісце ад 12 жніўня 1971 года з Роўна, дзе жыве ўжо даўно. — Даруй, калі ласка, за маўчанне: зноў нада мною цёмная хмара гора, і я не магу ні пра што іншае ні думаць, ні пісаць... Але... цябе цікавіць мінулае, што было б, калі б... і г. д. Магу табе сказаць толькі, што ты мяне ў свой час не разумей зусім, ды і цяпер таксама, напэўна. У той далёкі год усё мае мары і жаданні былі скіраваны да адной мэты: вучыцца, спазнаць іншае жыццё. І не аднаму табе я адмовіла, многія могуць на мяне крыўдаваць. А я рвалася, ляцела ў марах і няве, і проста ненавідзела ўсіх, хто мяне затрымываў. Бо ў мяне не было інлага выбару: ці замуж ці хаць вучыцца. А там — новыя інтарэсы, новыя людзі, а ты недзе ў мінулым і не паспрабаваў наблізіцца, пазнаміцца. Адна справа — дзеці, і зусім іншае — сталыя, дарослыя, даводзіцца пазнаваць сяброў дзяцінства нанова. А мы так і не сустрэліся зноў, і што ты за чалавек — я так і не даведлася і не ведаю дагэтуль. І ты таксама. Вось і ўся праўда».

Гэтая перапіска пачалася, як мне сказала мама, у 1938 годзе, калі, перажыўшы сямейную трагедыю, Аляксандра Васільеўна шукала апірышча ў сябрах дзяцінства, але Куляшоў тым часам быў ужо жанаты, меў дзяцей і меў нямала сваіх і таксама няпростых жыццёвых і творчых турбот.

Тым больш, што для яго гэта была ўжо вестка з мінулага. Яна ўскалыхнула памяць прапачатковага напалу, красамоўна сведчыць адзін з лепшых вершаў гэтага плана — «Млын».

З дзеўчынай развітаўся
юнан,
Адаваў яе шляхам, далінам,
— Лепш бы млынам стаць... —
Падумаў так,
І зрабіў на тым месцы
млынам.
Людзі жыта носяць дзень
у дзень,
А драўляны млын слухмяна
меле,
Замест сэрца — б'юцца жорны
ў целе,
А замест крыві —

ую глыбіню зместу, усю філасофію «вычытваеш» у падтэксце, у пластыцы п'сьма, а знешне ў тэксце — пльнь звычайнага жыцця. Гэта абумоўлівае і стыль нашага будучага фільма — я назваў бы яго стылем сціплай праўды. Гэта значыць, мы адмаўляемся ад знешняй вытанчанасці, ад кідкіх метафар, імкнемся да аскетычнасці ў выбары сродкаў, праўдападобнасці, дакладнасці. Разгорнутай метафарай павінен стаць увесь фільм, які завяршаецца на трагедычнай і ў той жа час аптымістычнай ноце...

— Наш фільм будзе каляровы, — гаворыць аператар-пастапоўшчык Тацыяна Логінава, —

Вады струмень...
Кажа нам паданне пра яго,
Што не можа ён з тых чараў
выйсці,
Як не перамеле усяго,
Што яму належала калісьці.
Як належала яму не шмат,
Дык спадзе з яго палон
драўляны,
Прыйдзе зноў ён вольны да
дзвучат,
Ні ў адну яшчэ не закаханы.
А як шмат?... Але гадаць не
след,
Бо адзін ён ведае пра тое,
Што яму належаў цэлы свет,
Як хадзіў з дзвучынай
у жытное.

«Як хадзіў з дзвучынай у жытное...» — вось ён, фінальны кадр дакументальнага фільма «Край крынічны», падказаны пастаноўшчыкам самім паэтам. Сапраўднае прызнанне ў каханні — тры апошня радкі верша. Але і ў іх пра гэтае вялікае каханне гаворыцца ўжо ў мінулым часе. Ну, а сама форма народнага падання, што надае такую паэтычнасць вершу? Хіба яна не з'яўляецца ўскосным указаннем на тое, што гэтае юначае каханне стала ўжо ў лёсе паэта падзеяй гістарычнай даўнасці?

Яны зноў надоўга згубілі адно аднаго, пакуль творчы тупік канца саракавых гадоў, што супаў у бацькі з працяглай хваробай, не прывёў яго ў пяцідзесятым годзе да новага звароту да юнацтва: спачатку ў выглядзе няскончанай аповесці «Зорка Канікула», што пасля вылілася ў паэму «Толькі ўперад». І няма нічога дзіўнага, што ўлетку 1951 года Аляся і пясняр-яе юнацтва дамовіліся, нарэшце, спаткацца, пабачыцца. Тым годам яна з дачкою гасцявала нібыта на радзіме, і таму месцам спатквання быў абраны горад, што ляжаў на паўдарозе адтуль да Мінска.

Пра тое, як адбывалася гэтае спатканне ці сустрэча, мне раскажаў не так даўно Пімен Емяльянавіч Панчанка, паўтараючы споведзь бацькі. А рапней я чула тое ж самае ад мамы, якой раскажаў пра ўсё тады ж, у 1951 годзе, Ілья Мікалаевіч Арцёмік, татаў шафёр. Арцёмік вельмі паважаў маму, і больш за ўсё за яе маральную чысціню, якую яму, чалавеку з досыць багатай біяграфіяй, даводзілася спатыкаць, паводле яго слоў, рэдка.

Сустрэча павінна была адбыцца на пошце. Падышоўшы да будынка, бацька ўбачыў у акне жанчыну, якая па ўсіх адзнаках павінна была быць ёю, каханнем яго юнацтва. Але, убачыўшы замест тоненькай вялікавокай смуглянікі незнаёмую жанчыну сярэдняга, нават сталага веку, — бацька збянтэжыўся і кінуўся прэч. Потым ён нібыта вирнуўся, але «гаворкі не атрымалася», як прызнаваўся ён пасля маме. Арцёмік жа скончыў свой расказ словамі: «Усю дарогу дадому Аркадзь Аляксандравіч быў вельмі журботны і нават ці не плакаў».

У далейшым бацька толькі гаварыў аб жаданні пабачыцца з Алясяй, але новых спроб да гэтага не рабіў, хоць і ганарыўся яе розумам, жыццёвай стойкасцю, дасведчанасцю ў літаратуры. Жаданні гэтыя перакрэслівалі яго бясконцыя хваробы, а, галоўнае, найперш

але мы імкнемся да таго, каб адкрытага, сакавітага колеру ў кадры не было. Бо імкнемся да дакументальнага стылю. У нас было нават жаданне зрабіць карціну ў чорна-белым адлюстраванні, але потым мы зразумелі, што гэта шлях спрощаны, у нечым нават банальны. Значна цікавей знайсці адпаведную драматургію колеру, святла, каб яны «працавалі на вобраз» фільма, выклікаючы адчуванне сапраўдных карцін жыцця — бо жыццё мы бачым якраз у каляровым адлюстраванні...

Да здымак я многа месяцаў правяла ў бібліятэцы, архівах, вывучала фатаграфіі 20-х — 30-х гадоў, хроніку часоў вай-

пералыняла ажыццявіць новую спробу спаткацца з Алясяй тое, што ён аберагаў ідэал свайго юначага кахання ад разбурэння яго прозай жыцця.

А што датычыцца перапіскі з Аляксандрай Васільеўнай, у якой яны, дарэчы, больш за ўсё гаварылі пра літаратуру, дык з пэўнага часу бацька пачаў адчуваць у ёй вострую неабходнасць. Асабліва пасля таго, як аднойчы мама адмовілася гаварыць з ім аб паэзіі, скажаўшы яму пасля нейкага эпізоду іх жыцця горкія словы.

А цяпер давайце зазірнем у нарыс А. П'сьмянкова і пацікавімся, пра што і як гаварыў ён з маці і сястрой Аркадзя Аляксандравіча. Так і ёсць, Аляся яны не абышлі.

«Аляся... Гэты вобраз праходзіць праз усю творчасць Куляшова. З гэтым імем мы страчваемся ў многіх творах паэта, пачынаючы ад верша «Бывай...» і канчаючы паэмамі «Толькі ўперад» і «Далёка да акіяна». Сястра паэта Надзея Аляксандраўна раскавала, што яна вельмі добра вядала Алясю Карыткіну, гэта была вельмі прыгожая і абаяльная дзвучына — першае і шчырае каханне юнага паэта. Памяць аб ёй ён пранёс праз усё жыццё. Скончыўшы Саматэвскую школу, Аляся Карыткіна паехала ў Ленінград на вучобу, пасля заканчэння педінстытута ўсё жыццё настаўнічала. Аркадзь Аляксандравіч вельмі цаніў яе думку, яе тонкі літаратурны густ і заўсёды дасылаў у Роўна, дзе яна жыве і зараз, свае новыя творы».

Як бачыце, Кацярына Фамінічна і Надзея Аляксандраўна трохі перабольшваюць, паддаюцца ілюзіям. Але хіба варта гэтаму здзіўляцца і папракаць іх у чымсьці? Людзям, несумненна, заўсёды цяжка развітвацца з мараю пра вечнае каханне, няхай сабе і чужое. Ды, зрэшты, ці так ужо і трэба гэта рабіць — перакрэсліваць каханне? Тым больш, калі яно дорыць нам лепшыя з песень?

Пайшла за ціхім, далёкім
прасторы
Святальнай зоркай ты, што
гасне ў сіняве.
Душы пакрыўджанай гарачыя
даноры
Слязоў халоднаю застылі на
траве.
Пайшла, пакінуўшы мне золкі
і туманы,
Палыны жалю смугой
ахутаных дарог,
Каб я хвілінны боль і горыч
гэтай раны
Гадамі ў сэрцы загнушыць
сваім не мог.
Пайшла, ніколі ўжо не
вернешся, Аляся,
Бывай, смуглявая, каханая,
бывай.
Стаю на ростанях былых,
а з паднябесся
Самотным жаўранкам звініць
і плача май.
Бывай, абуджаная ў сэрцы,
дарагая,
Твой светлы вобраз панясу я
па жыцці.
На ўсходзе дня майго заранна
дагарае,
Каб позна вечарам на захадзе
ўзыйсці.

ны — трэба было ўзнавіць у сваім уяўленні вобраз таго часу. Цяпер трэба пастарэца перанесці на экран адчуванне атмасферы тых далёкіх год. Я спадзяюся, што наша ўвага да дакументальнасці паказу асяроддзя ў спалучэнні з глыбокай унутранай філасофіяй першаасновы фільма дасць у перыяд мантажу нейкую новую мастацкую якасць. Хочацца, каб на экране «Знак бяды» прагучаў як прытча пра Чалавека і Час, пра іх глыбокую, складаную ўзаемазвязь. З надзеяй на гэта мы працуем, аддаючы карціне ўсе свае сілы і вопыт.

Л. ПАУЛЮЧЫК.
Фота А. ДЗМІТРЫЕВА.

Іван Іванавіч КУЗНЯЦОУ

Беларускае музычнае мастацтва панесла значную страту — на 68-м годзе пасля працяглай, цяжкай хваробы памёр заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, кампазітар Іван Іванавіч Кузняцоў.

І. І. Кузняцоў нарадзіўся 24 студзеня 1919 года ў вёсцы Ціманова Белградскай вобласці. У 1938 годзе ён атрымаў дыплом аб заканчэнні Валуцкага педагагічнага вучылішча і прызначэцца дырэктарам няпоўнай сярэдняй школы ў Казахстане. Прызваны ў 1939 годзе ў армію І. І. Кузняцоў у час вайны з белафінамі быў цяжка паранены. Пасля выпіскі са шпітала ён паступае ў Ленінградскае музычнае вучылішча імя Рымскага-Корсакава. У пачатку Вялікай Айчыннай вайны І. І. Кузняцоў эвакуіраваўся з Ленінграда ў Валгаградскую вобласць, дзе працуе дырэктарам няпоўнай сярэдняй школы, а з 1943 года ў спецыялізаваным дзіцячым доме.

З 1946 па 1948 гг. І. І. Кузняцоў — студэнт Гомельскага музычнага вучылішча. З 1948 па 1953 гг. займаецца ў класе кампазіцыі М. Алашава і В. Бе-

лага ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. Да гэтага часу адносяцца яго першыя прафесійныя творы.

З 1953 года І. І. Кузняцоў працаваў старшым інспектарам аддзела тэатраў і музыкі Упраўлення па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР, затым старшым рэдактарам рэдакцыі музычнай літаратуры Беларускага дзяржаўнага выдавецтва.

Ім напісана вялікая колькасць твораў для салістаў, хоры і сімфанічнага аркестра, та-ніх, як кантаты «Палі стэпавыя» на словы К. Разганаева і А. Дзержынскага, «Гімн Радзіме і чалавечна-творцу» на словы А. Дзержынскага, «Нёманскі край» на словы А. Русака, хоры «У родным краі», «Мая рэспубліка» «Тры сястрыцы», «Ой, вярба ты мая», «Вайне не бываць», «Песня мірных людзей», «Слаўся, Радзіма» і мно-гія іншыя. Створаны шэраг камерна-інструментальных і вакальных сачыненняў, вялікая колькасць апрацовак народнай музыкі, Песні І. І. Кузняцова заваявалі шырокую вядомасць і трывалі ўвайшлі ў рэпертуар шматлікіх прафесійных і самадзейных калектываў.

І. І. Кузняцоў — член КПСС з 1946 года, выбіраўся сакратаром партыйнай арганізацыі беларускіх кампазітараў, быў дэпутатам Мінскага абласнога Савета дэпутатаў працоўных, Заслугі І. І. Кузняцова адзначаны ордэнам «Знак Пашаны», медалі. Ён удастоены ганаровага звання заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

Светлая памяць пра Івана Іванавіча Кузняцова, таленавітага кампазітара, грамадзяніна і камуніста назаўсёды захавецца ў сэрцах тых, хто ведаў яго і працаваў з ім.

МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ
БССР
САЮЗ КАМПАЗІТАРАУ БССР

«МАСТАЦТВА БЕЛАРУСІ» № 1

Пад рубрыкай «Насустрач XXVII з'езду КПСС» — артыкулы У. Мацвеева «У адзіным рытме» і У. Будніевіча «Высокая трыбуна мастацтва».

Л. Гальперын разважае аб дыяляктычных праблемах Мінскага метра — «Сінтэз ці супананне?». Агляд дыпломных спектакляў «Наперадзе — прэм'еры» робіць А. Дашчынскі.

Е. Бондарова гутарыць з кінарэжысёрам В. Нікіфаравым — «Больш чым прафесія...» «Мастацкая культура ў сістэме эстэтычнага выхавання» — роздум У. Конана.

Уражаннямі ад выставак дзеяца І. Духан («Ад Шонгаўэра да Гоі») і Г. Адамовіч («Далучэнні»).

Рэпертуар лясных тэатраў Беларускай аналізуе М. Каладзінскі — «Асваенне тэматычных дэталей».

В. Трыгубовіч знаёміць з творчасцю Л. Шчамялёва — «Майстэрня мастака».

«Першыя крокі ў нязведаны

жанр» — роздум В. Сіэно пра тэлевізійны варыянт оперы «Марынка» Р. Пунста.

Пра старажытны керамічны посуд вядзе гаворку ў артыкуле «Гармонія пластыкі і дэюру» Н. Здановіч.

Оперны спектакль «Вайна і мір» С. Пракоф'ева разглядае В. Мнацканавіч — «Падзея тэатральнага сезона».

Пад рубрыкай «Юбілей» артыкул Т. Гаробчанка «Талент даследчыка» — да 70-годдзя У. Няфёда.

Т. Цюрына аналізуе фільм — «Юрка — сын камандзіра» («Без праваў, але і без удач»).

Мастацтву граюры прысвечана выступленне В. Шматава — «Гравёр Яфім Мінін», І. Лысенка раскрывае цікавую старонку ў гісторыі айчынных вакальных гісторыі — «Унікальны бас Аляксандра Шыдлоўскага».

Есць «Дыскаграфія», «Старонкі календара» і «Хроніка мастацкага жыцця».

ПРАПАГАНДУЮЦЬ КНІГУ

Свой вольны час, асабліва праз, калі закончаны паллявыя работы, працаўнікі калгаса імя Кірава Аршанскага раёна ўсё часцей праводзяць з кнігай. Па вечарах дружна кіруюць яны ў цэнтр вёскі Пішчалава, цэнтральную сядзібу гаспадаркі, дзе ў старым парку зносяць вокны сельскай бібліятэкі.

Ветліва сустракае чытачоў яе гаспадыня А. Дубашынская. Пасля заканчэння Віцебскага педінстытута вярнулася яна ў родныя мясціны. Улюбёная ў кнігу, разгарнула актыўную дзейнасць па прапагандзе літаратуры, знайшла надзейных сяброў у гэтай пачаснай справе. Адзін з іх — старшыня калгаса В. Мурашка. Даўні аматар кнігі, ён прыцягвае да чытання і іншых спецыялістаў, калгаснікаў.

Пастаяннымі чытачамі сталі таксама сакратар парткома калгаса У. Міхайлоўскі, галоўны заатэхнік П. Калінін, меха-

нік М. Сянчыла, трантарысты В. Станкевіч і С. Чабатароў. Каб бліжэй данесці кнігу да чытача, адкрылі перасоўку ў калгаснай майстэрні. А жыхары вёскі Еліна заўсёды жадаюць госядзі ў доме настаўніцы М. Бераснёвай. Матэматыка па прафесіі, Марыя Мікалаеўна любіць творы беларускіх пісьменнікаў, прапагандуе іх сярод вясцоўцаў. Акрамя свайго асабістага кнігазбору, настаўніца вынарыстоўвае бібліятэчныя кнігі — збірае на іх заказы, затым прыносіць гэтыя кнігі дадому, разносіць тым, каму ўжо цяжка хадзіць.

Дзякуючы прапагандыстам кнігі, — гаворыць А. Дубашынская, — мы значна пашырылі спіс нашых пастаянных чытачоў. Плануем адкрыць невялікі перасоўку на ўсіх фермах, прыцягнуць да чытання ўсіх жыхароў.

П. АПАНАСЕНКА.

Саюз пісьменнікаў БССР выказае глыбокае спачуванне пісьменніку Уладзіміру Гніламёдаву з прычыны напатакушага яго гора — смерці МАЦІ.

ЯШЧЭ і цяпер, бы- вае, прыходзяць да- ле запіскі з залы: «Яшчэ ў Вас адно- сны з «Вераса- мі!». Бо многім аматарам песні запомнілася Надзея Мікуліч менавіта як салістна гэтага папулярнага ансамбля, у якім яна спявала і грала на некалькіх музычных ін- струментах.

Так, Амаль дзесяць гадоў была яна ў «Верасах»... У дзяцінстве спяваць яе вучыла маці, якая і цяпер добра п'е. (Бацька, былы шахцёр, калі Надзея прыяз- жае дадому ў Гродна, лю- біць слухаць, як яна выкон-

тармонію.

У 1972 годзе Надзея Міку- ліч стала салістнай ансамб- ля «Верасы». Валодала не- калькімі музычнымі інстру- ментамі: навучылася ішчэ і на банджо іграць. Спявала, спачатку яна саліравала ў адной песні, потым у дзвюх, потым сольных песень са- бралася ў яе столькі, што хапіла б на два аддзяленні канцэрта. Усе тыя песні яна выконвала ў суправаджэнні «Верасоў». А так хацелася застацца сам-насам з гля- дзельнай залай, са слухача- мі.

Падзялілася сваёй марай з Васілём Раічынам, новым

справавала пісаць музыку, нават наведвала клуб сама- дзейных кампазітараў пры Доме народнай творчасці).

На конкурс Надзея Міку- ліч паехала. Там, апроч на- родных песень, выконвала «Аве Марыя» Э. Зарыцкага — М. Танка (аранжыроўна У. Кофмана), «Ксеню» У. Буд- ніка — Н. Тулупавой. 86 са- лістаў-вакалістаў удзельні- чалі ва Усесаюзным конкурсе артыстаў эстрады. Восем з іх сталі лаўрэатамі і ды- ламантамі. Сярод гэтых вась- мі — Надзея Мікуліч. Спя- вачка атрымала таксама прыз радыёстанцыі «Юность» за лепшыя апра- цуючы народных песень.

— Я думаю, — гаворыць Н. Мікуліч, — трэба, каб быў належны конкурсны падзел паміж спевакамі з народнай манерай выканання і спева- камі, якія плююць народныя песні ў сучасных эстрадных аранжыроўках. Іх нельга пра- раўноўваць, гэтаксама як нельга супастаўляць выка- нанне народных песень Дзяр- жаўным акадэмічным народ- ным хорам БССР і ансамб- лем «Песняры». Наконт гэ- тага ўжо шмат гаварылі, і, мабыць, у наступным кон- курсе эстрадных салісты вы- ступяць асобна ад спевакоў народнага плана.

Пасля конкурсу Н. Мікуліч выправілася на гастролі па- краіне. Але артыстку выклі- калі зноў у Маскву і прапа- навалі ўдзельнічаць у кан- цэртах лаўрэатаў міжнарод- ных і ўсесаюзных конкур- саў. Выступленні праходзі- лі ў канцэртнай зале «Рос- сія». Сярод удзельнікаў (усе — лаўрэаты) толькі яна была дыпламант.

— Гэта быў для мяне такі вялікі гонар! Я ведала, што гэта як аванс: трэба шмат працаваць, каб апраўдаць давер, — расказвае Н. Міку- ліч. — Раней хадзіла паўз гэтую залу і марыла толькі зайсці ў яе і пабачыць, якая яна. А тут — спяваць на сцэ- не «Россія»! Выконвала «Рэ- чаньку» і «Мой міленькі захварэў». Асабліва прымалі апошняю — жартоўную. У нас дык гэтую песню добра ведаюць, любяць. Нават часта мне падпяваюць і «пад- казваюць». А за межамі Бе- ларусі проста вельмі уважлі- ва слухаюць і калі спяваю: «...дубеў, мой міленькі, аду- беў» — заўжды такі рогат у залі! Вельмі люблю, калі слухачы як бы ўдзельніча- юць разам са мной у песні. Тады я шчаслівая!

З беларускай народнай і прафесійнай песняй знаёмі- ла Надзея Мікуліч слухачоў БАМА, Мурманскай і Архан- гельскай, Валдагскай і Яра- слаўскай абласцей. Спявала ў вялікіх залах буйных га- радоў краіны, у пясняных палацах культуры і ў вясно- вых клубах. Выступала пе-

рад аматарамі песні ў Гер- манскай Дэмакратычнай Рэс- публіцы.

Калі вярнуцца да пачатку сённяшняй гаворкі і адна- заць на пытанне пра адносі- ны з «Верасамі», — трэба сказаць, што ансамбль і яго колішнюю салістку звязвае цесная творчая дружба. «Ве- расы» і Надзея Мікуліч часта выступаюць разам, але цяпер змяняючы на сцэне адзін аднаго. Адыліся такія канцэрты, прынамсі, у Ле- нінградзе, у Маскве. А напе- радзе — здзяйсненне новых гастрольных планаў, твор- чых задум. Спявачка рых- туе ўжо новую праграму.

Новая работа вымагае шматлікіх рэпетыцый — ва- кальных і інструменталь- ных. Удасканалваць ігру на гітары Надзея дапамагаюць артысты філармоніі А. Ляд- нёў і А. Казлоўскі, спевамі яна займаецца з педагогам І. Палянскай і канцэртмай- страм П. Ханіс. Хто яшчэ да- памагае ў рабоце? З усмеш- кай Надзея дадае:

— Мужі! Яму вельмі ўдзяч- ная... Не ведаю, як паспела б ва ўсім: хатнія клопаты, творчыя задумкі, гастролі, дачка...

Яна ўжо навучылася і- граць і на губным гармонію, у планах — ігра на жалейцы. Новая праграма Н. Мікуліч ствараецца пры ўдзеле ін- струментальнага ансамбля пад кіраўніцтвам А. Несцяркові- ча. У аснове — беларускія народныя песні, і музыкан-

з 10 па 16 лютага 1986 года

11 лютага, 18.20

«ШЛЯХАМІ ТВОРЧАСЦІ»

Аббудзецца сустрэча з маладымі літаратарамі Літвы. Вядучая — жур- налістка Г. Суша.

12 лютага, 19.15

XXVII З'ЕЗДУ КПСС — ДАСТОЙНУЮ СУСТРЭЧУ

Выступленне старшыні Гомельскай абласной арганізацыі Саюза мастакоў БССР Р. Ландарскага.

13 лютага, 19.00

«ТЭЛЕСТУДЫЯ «ЛІРА»

Аббудзецца сустрэча з доктарам гіс- тарычных навук М. М. Улашчыкам.

15 лютага, 10.15

«МЫ І НАША КІНАКАМЕРА»

Перадача знаёміць з новымі работа- мі мінскіх кінаамаўтараў.

Вядучы — журналіст В. Небышы- нец.

15 лютага, 11.15

«РОЗДУМ»

Пра трыпцік народнага мастака СССР М. Савіцкага «Агрэсія» расказ- вае мастацтвазнаўца Ул. Бойка.

15 лютага, 12.20

«ЛЮДЗІ, ТАЛЕНТ, ДОБЛЕСЦЬ»

Гаворку аб праблемах беларускай публіцыстыкі вядуць пісьменнікі В. Янавенка, І. Сіляноў, В. Гігевіч, Вядучы — пісьменнік В. Супрунчук.

15 лютага, 13.05

«СЛОВА — ПАЭЗІЯ»

Свае новыя вершы чытае П. Пан- чанка.

15 лютага, 17.10

«ПЕСНІ НАД НАРАЧЧУ»

Канцэрт узорнага фальклорнага ан- самбля «Зорачка» рэспубліканскага Палаца піянераў і школьнікаў.

15 лютага, 18.05

«У СВЯТЛЕ РАМПЫ»

Асноўная тэма перадачы — тэатры Мінска XXVII з'езду КПСС.

15 лютага, 19.55

«ТЭЛЕВІЗІЙНЫ ВЕРНІСАЖ»

Прагучыць сімфанета М. Аладава, прысвечаная беларускай зямлі. Вы- конвае Дзяржаўны сімфанічны ар- кестр БССР. Дырыжор — В. Дуброў- скі.

15 лютага, 23.30

«СУСТРЭНЕСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ»

У чарговай праграме вы пачуеце лірычныя песні беларускіх кампазіта- раў. Сярод выканаўцаў Я. Еўдакімаў, Н. Мікуліч, С. Кульпа, вакальна-ін- струментальны ансамбль «Песняры», «Верасы», «Сяры», эстрадна-сімфа- нічны аркестр Мінскага дзяржаўнага цырка.

ты таксама авалодаюць народнымі інструментамі. Аранжыроўкі песень робяць І. Палівода і сама спявачка.

— Адкрываю раздзел «Жартоўныя» ў «Анталогіі беларускай народнай песні» і чытаю спачатку вершы, — расказвае яна. — Калі верш падабаецца, гляджу мело- дыю. Ці не ўсе мяне чамусьці ўспрымаюць як спявачку лірычную. Кампазітары пра- паноўваюць твораць, але ўсё — ліры- чныя. А мне б хацелася ўсмеш- нуцца разам са слухачамі, пажартаваць разам з імі.

Многія думаюць: калі з гі- тарай, дык абавязкова — лі- рыка, смутак. Маўляў, нават і светлая музыка, «з усмеш- кай», — абавязкова паволь- ная. Таму я вырашыла звяр- нуцца да народных песень. Хачу паказаць, што можна пад акампаніентам гітары і смяцца, і жартаваць. Я калі бачу ў зале ўсмешку, чую смех, заўжды радуюся! Вельмі люблю жартоўныя, жанравыя песні. Хоцання, каб больш з'явілася вершаў сюжэтных, на якія можна было б скласці жанравую песню. І каб кампазітары гэ- тыя вершы знайшлі! Мару, каб Эдуард Ханок яшчэ для мяне напісаў. Ігар Лучанок, Эдуард Зарышкі, Валерыя Іваноў, абавязкова Уладзі- мір Буднік — асабліва люблю ягоныя песні! Мару пра плённы творчы сувязі з іншымі кампазітарамі.

Людміла ПАЛКОЎНІКАВА.

16 лютага, 13.25

А. КОЛКЕР.

«ВЯСЕЛЛЕ КРАЧЫНСКАГА»

Спектакль Ленінградскага тэатра музычнай камедыі. У аснове спектак- ля п'еса вядомага рускага драматур- га Сухаво-Кабыліна. Рэжысёр-паста- ноўшчык — заслужаны дзеяч ма- стацтваў РСФСР У. Вараб'ёў. Ролі выконваюць: заслужаны артыст РСФСР В. Касцецкі, народныя артыс- ты РСФСР З. Вінаградава, А. Капы- лоў.

У «КНИГАРНИ ПИСЬМЕННИКА»

А. МІЦКЕВІЧ. Пан Тадэвуш. Мн., «Мастацкая літаратура», 1985. — 3 р. 40 к.

Ф. БАТОРЫН. Зялёны тралейбус. Вершы, балады, паэма. Мн., «Маста- цкая літаратура», 1985. — 30 к.

У. ДЗЮБА. Карані бліскавіцы. Вер- шы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 10 к.

МЫ І ЯНЫ. Зборнік паэзіі. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 1 р. 10 к.

М.ШЫМАНСКИ. Без права на па- мылку. Документальная аповесць. Мн., «Юнацтва», 1985. — 35 к.

Заспяваць — і ўсміхнуцца...

вае свой канцэртны рэпер- туар ў дуэце з маці). Надзея займалася ў музычнай шко- ле на акардэоне. Марыла стаць артысткай. Потым вырашыла, што будзе настаў- ніцай музыкі. Паступіла ў Гродзенскае музычна-педа- гагічнае вучылішча на ад- дзяленне харавога дырыжы- равання. Там захапілася і авалодала іграй на гітары. З задавальненнем удзельніча- ла ў агітбрыгадзе — спявала, іграла на акардэоне, гітары. Выступала ў навучальных установах, у студэнцкіх буд- аўнічых атрадах. А дзвюч- та, што вучыліся разам з Надзеяй Мікуліч, вырашылі стварыць жаночы ва- кальна-інструментальны ан- самбль. На танцавальных ве- чарах у вучылішчы яны ча- калі, калі хлопцы з ВІА зро- бяць перапынак, і хутка зай- малі іх месцы на сцэне. Та- кім чынам даназвалі сваё права на ўдзел у ансамблі.

На адным з такіх імправі- заваных канцэртаў, калі На- дзея Мікуліч іграла на рытм- гітары, яе заўважыў Генадзь Лятынскі. Ён у той час іра- ваў вакальна-інструмен- тальным ансамблем пры Гродзенскім Палацы культу- ры тэстшыльчынаў. (На ас- нове гэтага калектыву, як вядома, быў створаны ў Бе- ларускай дзяржаўнай філар- моніі ансамбль «Чарушчы»). І Г. Лятынскі прапа- наваў дзвюччыне месца ў са- мадзейным ансамблі.

— Спачатку, — расказвае Н. Мікуліч, — я паспрабава- ла іграць на клавійных ін- струментах. Не атрымалася. Узлялася за бас-гітару. Было цяжка, але навучылася.

А потым у Гродна прыеха- лі «Верасы». Мастацінкі кі- раўніком калектыву ў той час быў заслужаны артыст рэс- публікі Эдуард Мічуль. Яму і прапанаваў Г. Лятынскі звярнуць увагу на студэн- ку музычна-педагагічнага вучылішча, удзельніцу маста- чкай самадзейнасці Надзею Мікуліч. Яе праслухала кам- пэтэнтная камісія. Спадаба- лася, што дзвючыня і п'е, і на двух музычных інстру- ментах іграе.

— Да нас дамоў прыйшла дэлегацыя — удзельнікі ан- самбля «Верасы» і Эдуард Мічуль, — успамінае Надзея. — Пачалі прасіць бацькоў, каб адпусцілі мяне ў філар- монію. А мне яшчэ вучыцца год. Мама: «Не! Пакуль не скончыць вучылішча...» І не ўгаварылі... Я, канечне, вучылася, «як на іголках». Тры разы ездзіла ў Мінск прас- лухоўвацца, усё балясла, што за гэты час каго-небудзь іншага знойдуць. А калі скончыла вучобу, давалася прасіць «адмацаванне» ў Міністэрстве асветы. Там спыталі: «Хочаце быць ар- тысткай?» — «Вельмі! Мара мая!» І адпусцілі мяне ў фі-

кіраўніком калектыву. Ён падтрымаў творчую задуму артысткі. І вось на адным з канцэртаў «Верасоў» Надзея Мікуліч упершыню выкана- ла песню «Ружовы захад», акампаваючы сабе сама.

Многія, хто слухаў соль- ных выступленні Н. Мікуліч, раілі ёй паспрабаваць сабе ў новым амплуа. А потым і кіраўніцтва філармоніі пра- панавала: паспрабуй сама. Так яна развіталася з «Ве- расамі», пачала выступаць ад- на.

Адразу ж узнікла пытан- не рэпертуару. Разам з рэ- жысёрам Анатолем Кастрыц- кім пайшлі ў Саюз кампазі- тараў, расказалі, якую задум- малі стварыць канцэртную праграму. Папрасілі новых песень. У гэты ж дзень кам- пазітар М. Літвін паказаў песню «Я вас заўжды на- хаю». Потым з'явіліся «На- лыханка» Я. Глебава, «Прад- чыванне вечнасці» В. Іванова, «Я вярнуся» Э. Зарыцкага, «Агонь кахання» і «Ксеня» У. Будніка.

Праз нейкі час зноў прый- шла яна да кампазітараў і ўсё, што яны для яе напіса- лі, — праспявала. І зноў ат- рымала новыя песні.

— Вядома, не адразу, — усміхаецца Надзея. — На- прыклад, Эдуард Ханок быў і на другой, а песню так мне і не прапанаваў. Я тады набрала- ся смеласці і спытала: «Калі ж усё-такі?!» Ён засмяяўся. І вось зараз рыхтую да кан- цэртаў новую песню Эдуар- да Ханка на верш Васіля Зу- бінка «Бывай, маё лета». Ся- ння праблем з рэпертуарам няма. Асабліва пасля плену- ма...

Пленум праўлення Саюза кампазітараў БССР па пы- таннях развіцця масавых жанраў праходзіў летас у Гомелі. Выступленні салісткі Беларускай дзяржаўнай фі- лармоніі Надзеі Мікуліч мелі вялікі поспех. У антрактах канцэртаў я брала інтэрв'ю ў слухачоў. І ў адказ на пы- танне: «Хто спадабаўся і за- помніўся, чыя запісы, плас-цінкі хацелі б мець дома?» Яны называлі побач з Ярасла- лавам Еўданімавым Надзею Мікуліч. Адзначалі лірыч-насць, душэўнасць, шчы-расць выканання спявачкі. Звярнулі ўвагу на добры мастацкі ўзровень яе выка- нання і гошці пленума — му- зыканты з іншых рэспублік.

Надзея Мікуліч робіць першыя поспехі ў новым для сябе амплуа. У 1983 годзе на Усесаюзным конкурсе арты- стаў эстрады ў Маскве яна атрымала званне дыпламан- та. Нялёгка была падрых- тоўка да конкурсу: да твор- чых клопатаў дадаліся сям- ейныя — захварэла малень- кая дачка. У дзень, калі На- дзея выйшла на работу, у філармоніі праходзіла пра-

справавала пісаць музыку, нават наведвала клуб сама- дзейных кампазітараў пры Доме народнай творчасці).

На конкурс Надзея Міку- ліч паехала. Там, апроч на- родных песень, выконвала «Аве Марыя» Э. Зарыцкага — М. Танка (аранжыроўна У. Кофмана), «Ксеню» У. Буд- ніка — Н. Тулупавой. 86 са- лістаў-вакалістаў удзельні- чалі ва Усесаюзным конкурсе артыстаў эстрады. Восем з іх сталі лаўрэатамі і ды- ламантамі. Сярод гэтых вась- мі — Надзея Мікуліч. Спя- вачка атрымала таксама прыз радыёстанцыі «Юность» за лепшыя апра- цуючы народных песень.

— Я думаю, — гаворыць Н. Мікуліч, — трэба, каб быў належны конкурсны падзел паміж спевакамі з народнай манерай выканання і спева- камі, якія плююць народныя песні ў сучасных эстрадных аранжыроўках. Іх нельга пра- раўноўваць, гэтаксама як нельга супастаўляць выка- нанне народных песень Дзяр- жаўным акадэмічным народ- ным хорам БССР і ансамб- лем «Песняры». Наконт гэ- тага ўжо шмат гаварылі, і, мабыць, у наступным кон- курсе эстрадных салісты вы- ступяць асобна ад спевакоў народнага плана.

Пасля конкурсу Н. Мікуліч выправілася на гастролі па- краіне. Але артыстку выклі- калі зноў у Маскву і прапа- навалі ўдзельнічаць у кан- цэртах лаўрэатаў міжнарод- ных і ўсесаюзных конкур- саў. Выступленні праходзі- лі ў канцэртнай зале «Рос- сія». Сярод удзельнікаў (усе — лаўрэаты) толькі яна была дыпламант.

— Гэта быў для мяне такі вялікі гонар! Я ведала, што гэта як аванс: трэба шмат працаваць, каб апраўдаць давер, — расказвае Н. Міку- ліч. — Раней хадзіла паўз гэтую залу і марыла толькі зайсці ў яе і пабачыць, якая яна. А тут — спяваць на сцэ- не «Россія»! Выконвала «Рэ- чаньку» і «Мой міленькі захварэў». Асабліва прымалі апошняю — жартоўную. У нас дык гэтую песню добра ведаюць, любяць. Нават часта мне падпяваюць і «пад- казваюць». А за межамі Бе- ларусі проста вельмі уважлі- ва слухаюць і калі спяваю: «...дубеў, мой міленькі, аду- беў» — заўжды такі рогат у залі! Вельмі люблю, калі слухачы як бы ўдзельніча- юць разам са мной у песні. Тады я шчаслівая!

З беларускай народнай і прафесійнай песняй знаёмі- ла Надзея Мікуліч слухачоў БАМА, Мурманскай і Архан- гельскай, Валдагскай і Яра- слаўскай абласцей. Спявала ў вялікіх залах буйных га- радоў краіны, у пясняных палацах культуры і ў вясно- вых клубах. Выступала пе-

«Литература и искусство» — орган Министер- ства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
 АТ 05549 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрес рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Заха- рава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, наме- снік галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака са- крата — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра і выяўленчага мастацтва — 33-21-53, аддзела му- зыкі і кіно — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апавяданні, на- рысы, артыкулы — да 12 старонак, рэзэнзіі, ін- тэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машы- ны ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСІПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Міхась ДРЫНЕЎСКИ, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЯКОН, Юрый СЕМАЯНКА, Віктар ТУРАЎ, Паўла УКРАЎІНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕЎ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.